

UNIVERZITA KARLOVA

Právnická fakulta

Mgr. Marek Šmejc

**Trestněprávní nástroje boje s organizovaným
zločinem**

Rigorózní práce

Pověřený akademický pracovník: prof. JUDr. Jiří Jelínek, CSc.

Tematický okruh: trestní právo

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): 31.12.2023

Prohlašuji, že jsem předkládanou rigorózní práci vypracoval/a samostatně, že všechny použité zdroje byly řádně uvedeny a že práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Dále prohlašuji, že vlastní text této práce včetně poznámek pod čarou má 201 313 znaků včetně mezer.

Mgr. Marek Šmejč

V Praze dne

Na tomto místě si dovoluji poděkovat svému konzultantovi a vedoucímu prof. JUDr. Jiřímu Jelínkovi, CSc. za veškeré rady, odborné vedení, a především za trpělivost a ochotu při pomoci s vypracováním této práce.

Obsah

Úvod	5
1. Organizovaný zločin	6
1.1. Pojem	6
1.2. Historický vývoj organizovaného zločinu	11
1.3. Definice pojmu „organizovaný zločin“	13
2. Právní rámec a organizovaná zločinecká skupina	17
2.1. Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů	17
2.2. Legislativa Evropské Unie a OSN	21
2.3. Trestný čin účasti na organizované zločinecké skupině	23
2.3.1. Organizovaná zločinecká skupina	23
2.3.2. Alinea 1 - založení	25
2.3.3. Alinea 2 - účast	27
2.3.4. Alinea 3 - podpora	30
3. Nástroje boje s organizovaným zločinem	32
3.1. Právní nástroje boje s organizovaným zločinem	32
3.2. Institucionální nástroje boje s organizovaným zločinem	33
3.3. Politické nástroje boje s organizovaným zločinem	35
3.4. Potenciální preventivní opatření při boji s organizovaným zločinem	36
4. Vybrané trestněprávní nástroje boje s organizovaným zločinem	37
4.1. Spolupracující obviněný a korunní svědek	37
4.1.1. Pojem	37
4.1.2. Historický vývoj institutu spolupracujícího obviněného ve světě	39
4.1.3. Institut spolupracujícího obviněného v ČR	42
4.1.4. Spolupracující obviněný ve světle mezinárodního práva a judikatury	44
4.1.5. Závěr	48
4.2. Agent	50
4.2.1. Pojem	50
4.2.2. Právní úprava	54
4.2.3. Beztrestnost agenta	56
4.2.4. Závěr	62
4.3. Ochrana svědků	63
5. Trestní odpovědnost právnických osob	67
Závěr	71
Seznam použitých zdrojů	72
Abstrakt	77
Abstract	78

Úvod

Organizovaný zločin je problém, s nímž se potýká mnoho států na národní úrovni, nadnárodních bezpečnostních sdružení (Europol, Interpol apod.) a v neposlední řadě i jednotlivců. Jedná se o pojem, který se do slovníku tuzemských médií vžil zejména po rozpadu komunistického systému a pod kterým si každý z nás pravděpodobně často představí něco úplně odlišného. Lze jej označit za fenomén, a to hojně diskutovaný a probíraný s lokálním, ale v současnosti i exponenciálně narůstajícím mezinárodním či spíše transnacionálním rázem. Samotné téma organizovaného zločinu lze pak považovat za interdisciplinární, značně dynamické a nepřehledné, jež je navíc charakteristické svou značnou obtížností z hlediska sběru hodnověrných a především aktuálních dat. Rozbujelá korupce ovládající i vysoká patra politiky, praní peněz, provoz nelegálních heren, pašování zbraní, nelegálních přistěhovalců, tzv. „bílého masa“, výroba a pašování drog jsou toliko demonstrativním výčtem některých forem tohoto téměř všudypřítomného jevu - organizovaného zločinu, jenž je v extrémních případech schopen ohrozit i samotné fungování státu.

V rámci této práce budeme vycházet z aktuální právní úpravy, a to včetně souvisejících komentářů, odborných publikací, článků a aplikovatelné judikatury Ústavního soudu a Nejvyššího soudu České republiky. Na základě analýzy relevantních právních norem stanovíme jednotlivě vybrané trestněprávní instituty, u nichž následnou konfrontací s jejich judikatorně vymezenou aplikací a komparací s jejich zahraniční právní úpravou, případně i s obdobnými právními instrumenty, zformulujeme konstruktivní závěr o efektivitě těchto trestněprávních nástrojů při potírání organizovaného zločinu.

1. Organizovaný zločin

1.1. Pojem

Organizovaný zločin lze přiřadit do skupiny tzv. nových bezpečnostních hrozeb nevojenského charakteru. Podle Musila organizovaná kriminalita disponuje schopností absorbovat vymoženosti moderních technologií a organizačních principů, a protože neuznává žádná omezení, ať už v podobě právních nebo pouze morálních norem, které jinak musí respektovat společenské instituce, dosahuje vysokého zisku, jenž jí dává ekonomickou a později i politickou sílu.¹ Organizovaný zločin představuje společensky velmi závažný jev pro svou vysokou organizovanost, disponování značnými finančními prostředky, špičkovou technikou, dokonalými informacemi a pro možnost a ochotu použít zbraně.² Organizovaný zločin zaměstnává ve stále rostoucí míře trestní stíhání, vědu a veřejnost. Nicméně, snahy o zachycení jevu organizovaného zločinu pojmově, natož pak empiricky, naráží pro mnohotvárnost a zvláštnosti jevových forem na obtíže. Pro chybějící dokumentaci a nedostatečný přístup bývá organizovaná kriminalita nezdědka řazena mezi „mýtus a skutečnost“.³ Tento fakt dokazuje i skutečnost, že různé státy, mezinárodní organizace či policejní složky definují organizovaný zločin odlišně. Organizovaný zločin lze například vnímat jako: a) velice specifickou formu ekonomické činnosti, pro níž je charakteristické užívání hrozeb, fyzické síly, násilí, vymáhání dluhů a pohledávek, korupce, zavražďování; či za b) jako dodavatele a poskytovatele nezákonných druhů služeb a zboží.⁴

Adamoli pak označoval za organizovaný zločin skupinové aktivity tří a více osob, mající hierarchické vazby nebo osobní vztahy, které jejich vůdcům umožňují produkovat zisk nebo kontrolovat teritoria či trhy (vnitřní a vnější) pomocí prostředků násilí, zavražďování nebo korupce, obojí v souvislosti s pokračováním v trestné činnosti a infiltrací legitimní ekonomiky. Důležitou charakteristikou termínu „organizovaný zločin“ je to, že označuje proces nebo metodu zločinů, a nikoliv určitý typ zločince. Právě to je důvodem, proč by dobrá definice organizovaného zločinu měla zahrnout podstatné aspekty tohoto „procesu“, jenž tito zločinci

¹ MUSIL, Jan. Úvod do kriminalistiky. 2. vyd. Praha: Policejní akademie České republiky, 1995. ISBN 80-85981-00-9.

² Kolektiv učitelů Institutu vzdělávání VS ČR (2003): Organizovaný zločin. Informační materiál. Praha: Vězeňská služba ČR.

³ KAISER, Günther. Kriminologie: úvod do základů. Beckovy právnické učebnice. Praha: C.H. Beck, 1994. ISBN 80-7179-002-8.

⁴ CEJP, Martin. Organizovaný zločin v České republice III. Studie (Institut pro kriminologii a sociální prevenci). Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2004.

používají k páčání trestné činnosti, a to ve zvýšené míře na nadnárodní úrovni. Tento proces je to, co přidává jevu další hladinu nebezpečnosti a sociální hrozby.⁵

Snaha o potírání fenoménu organizovaného zločinu vyžaduje v první řadě vymezení samotného pojmu. Nicméně tento nelehký úkol nemůže být pouze předmětem teoretických diskusí kriminologů a právníků, ale je zapotřebí, aby se do celé problematiky zapojily především orgány činné v trestním řízení, jelikož právě jejich odpovědností je nejen zjistit spáchané trestné činy včetně jejich pachatelů, ale taktéž následně zajistit i spravedlivé potrestání a rovněž samotný výkon trestů pachatelům uložených. Zkušenosti a poznatky z praxe získané při činnosti orgánů činných v trestním řízení v konkrétních trestních věcech by tak měly jít v ideálním případě ruku v ruce s legislativní činností související s trestními předpisy, jelikož bez této vzájemné provázanosti není dost dobře možné utvářet účinné prostředky pro boj s tímto jevem. Pokud totiž samotní legislativci nemají povědomí o tom, jaké postupy či instituty jsou skutečně způsobilé zamezit takto závažným projevům trestné činnosti či alespoň přispět k jejich účinnému postihu, nemohou být schopni přijímat taková opatření, jejichž úspěšnost a efektivita při potírání organizovaného zločinu by byla ta nejvyšší možná. Z výše uvedeného tedy jasně vyplývá, že maximální úsilí musí směřovat k tomu, aby byla odkryta podstata, rozsah a systém organizovaného zločinu.⁶

Výzkum organizovaného zločinu je charakteristický multidisciplinárním a interdisciplinárním přístupem. Výzkum organizovaného zločinu má však řadu významných překážek. Přestože lze již několik desetiletí sledovat (nejenom) akademickou debatu o fenoménu organizovaného zločinu, z hlediska metodologie výzkumu organizovaného zločinu lze zmínit určitá specifika, která se promítají do informací o jednotlivých organizacích organizovaného zločinu. Především lze konstatovat, že z hlediska objektu výzkumu nelze provést či dlouhodobě provádět systematický a objektivní výzkum organizovaného zločinu, resp. jeho jednotlivých skupin. Vzhledem k extrémně utajovanému charakteru činnosti, jež je pro organizovaný zločin typická, je nesmírně obtížné získávat informace z jejich prostředí. Státní orgány, které se potíráním ilegální činnosti organizovaného zločinu zabývají, rovněž velice neochotně (ne-li vůbec) poskytují informace z tohoto prostředí, což lze pokládat za zcela přirozené, jelikož získávat informace z natolik utajovaného prostředí pro ně mnohdy bývá otázkou mnoha měsíců a let. V obou případech je maximální utajení všech získaných informací kritickým faktorem určujícím míru úspěšnosti vyvíjených aktivit, jelikož i v případě samotných

⁵ Adamoli S., Di Nicola A., Savona E., Zoffi P.: Organised Crime around the World, European Institute for Crime and Control affiliated with the United Nations, 1998.

⁶ ADLER, F., Laufer, W., Mueller, G., Criminology, 8th Edition, McGraw-Hill Education, 2012, ISBN 978-0078026423.

organizovaných zločineckých skupin je schopnost účinně utajovat informace často nezbytným předpokladem jejich existence.⁷ V důsledku výše uvedeného jsou pak výzkumníci nuceni spoléhat na málo spolehlivé informace, k nimž mají přístup prostřednictvím novinářské obce, případně jsou jejich zdrojem fragmentované a zpravidla ne zcela aktuální zprávy, které jim čas od času zprostředkují příslušníci silových resortů. Jejich práce tak zpravidla probíhá ve zpětném režimu, tj. až ve fázi, kdy je předmětná skupina organizovaného zločinu již rozbita, a je tak umožněn přístup k dostatečnému množství ověřitelných informací, které mohou být využity pro zpracování proměnných. Výše popsaná skutečnost však přirozeně znemožňuje snahy odborníků z akademické obce vytvářet teorie, které by pomáhaly předpovídat budoucí události a další vývoj, neboť jejich výzkum je bohužel v drtivé většině případů vázán na historické události. Mezitím schopnost skupin organizovaného zločinu přežít je často souměrná s jejich snahou a způsobilostí měnit se, adaptovat se na neustálé se měnící prostředí a čelit tak novým výzvám a chopit se nových příležitostí vedoucích ke zdokonalení páchání jejich trestné činnosti. Akademici jsou tak nezřídka tou poslední instancí, jež je s vývojem v tomto odvětví obeznámena.⁸

Klaus von Lampe uvádí tři další etablované překážky ve výzkumu organizovaného zločinu. První z nich souvisí právě s problematickým vymezením organizovaného zločinu jako předmětu výzkumu, neboť se nejedná o jasně rozlišitelný empirický fenomén, jenž by bylo možné zcela jednoznačně pojmut. Konceptuální slabina termínu je umocněna skutečností, že pod pojmem organizovaný zločin si zpravidla představujeme řadu lidí, událostí či struktur. Další překážkou je absence jasně vymezeného terminologického aparátu, s nímž se potýkají jak odborníci z expertní, tak akademické obce, což je exemplifikováno například použitím pojmů zločinecká organizace a zločinecká síť. Řada autorů je totiž používá jako synonyma, zatímco někteří komentátoři zejména z akademické obce mají tendenci je vnímat jako analyticky odlišné kategorie. To pak má za následek jistou míru nepochopení, které bezpochyby vyplývá právě z užívání nesjednoceného terminologického aparátu. V neposlední řadě je pak třetím významným problémem rozdíl mezi etablovaným vnímáním jednotlivých aspektů či faktorů organizovaného zločinu a jeho praxí, neboť často to, co média, politici a příslušníci silových resortů považují za jasný fakt, se při bližším odborném zkoumání jeví jako zcela chybná koncepce. Vytváří se tak sociální realita, jež má s empirickou realitou pramálo společného

⁷ HRABÁLEK, Martin, SMOLÍK, Josef, Tomáš ŠMÍD a Vladimír VAŘURA, ed. *Organizovaný zločin a jeho ohniska v současném světě*. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2007. ISBN 978-80-210-4438-8 – s. 20.

⁸ CRESSEY, D., *Theft of the Nation: The Structure and Operations of Organized Crime in America*, 1. vydání, Transaction Publishers, 2008, ISBN 978-1412807647.

a která je pak reflektována v pracích výzkumníků, kteří s těmito konstrukcemi musejí pracovat, jelikož, jak již bylo zmíněno výše, z takto dostupných informací vycházejí.⁹

Jak již bylo avizováno výše, proniknout tedy k bezprostředním poznatkům o světě organizovaného zločinu je prakticky téměř nemožné. Prostředí je zahaleno příslovečnou mlhou konspirace, nelegální aktivity jsou mistrně maskovány, konání je promyšlené tak, aby bylo právně nepostizitelné, pro případné zadržení jsou připraveny legendy, je mařeno vyšetřování, jsou zastrašováni svědci, případně dochází i k zorganizování útěku pachatele. Nemůžeme provést pozorování, dotazování, experimenty a přímá měření jakéhokoliv druhu. I proto bývá organizovaný zločin nezdávka tématem pro investigativní žurnalisty, kteří často na základě jednotlivých kontaktů rozplétají mnohdy nepřehledné sítě jednotlivců, skupin a jejich napojení na další a další aktéry tohoto probíraného fenoménu. Často i poznatky investigativní žurnalistiky mohou přispět k pochopení a osvětlení jednotlivých trendů (metod, technik a postupů) organizovaného zločinu.

Faktem však nadále zůstává, že při výzkumu organizovaného zločinu je téměř vyloučeno použití takových výzkumných technik, při kterých by docházelo k přímému kontaktu s kriminálním prostředím, tudíž jsou kriminologové odkázáni spíše na nepřímé poznatky. Na základě jednotlivých dostupných výzkumů a empirických dat o některých skupinách organizovaného zločinu lze jen obtížně stanovit určitou teorii, která by z útržkovitých a nepřesných poznatků a tvrzení byla logickým konzistentním výkladem tak složitého a dynamického fenoménu, jakým organizovaný zločin bezesporu je. Nelze tak předpokládat, že jednotlivá zjištění o organizovaném zločinu vycházejí z exaktních, systematických, ověřených a dlouhodobých nekritických výzkumů. Přesto však nelze na výzkum organizovaného zločinu z těchto důvodů zcela zanevřít. Jednotlivá zjištění o organizovaných skupinách páchajících soustavnou trestnou činnost mají charakter deskriptivní či explorační s omezenou možností generalizace. Poznatky o organizovaném zločinu mohou vycházet z pozic kvalitativní metodologie, jež aplikuje například monografický přístup, tzn., že někteří aktéři organizovaného zločinu mohou popsat své zkušenosti v biografických, vyprávěním (formou volného interview), v rámci dokumentárních pořadů apod. Veškeré poznatky jsou však nadále limitovány vysokou latencí trestných činů provedených skupinami organizovaného zločinu.¹⁰ Samozřejmě, že existují i empirické poznatky o organizovaném zločinu, které se snaží vysledovat jeho jednotlivé trendy, např. strategie, postupy, nové metody a přístupy. Většina informací o organizovaném zločinu

⁹ LAMPE, K., Organised crime research in perspective in: Upperworld and Underworld in Cross-Border crime, Nijmegen: Wolf Legal Publishers, 2002, ISBN 90-5850-030-6.

¹⁰ CEJP, Martin a kol. Organizovaný zločin v České republice III. Praha: IKSP, 2004, ISBN 80-7338-027-7.

pochází z tzv. expertních (kriminologických, psychologických, sociologických) odhadů. Tyto odhady jsou v České republice zpracovávány Institutem pro kriminologii a sociální prevenci nejenom za účelem zachycení mezinárodních trendů a aktuálních změn, ale rovněž proto, že údaje o organizovaném zločinu na území ČR požadují mezinárodní organizace, kterými jsou například Rada Evropy, Evropská Unie, Organizace spojených národů aj.).¹¹

V kriminologii je tedy dlouhodobým problémem nedostatek spolehlivých statistických údajů o výskytu organizovaného zločinu, což je zaviněno především nejasností pojmu, metodologickými obtížemi a celkovým charakterem zkoumaného fenoménu. I z tohoto důvodu lze statistické údaje vnímat spíše jako pomocné, které nám mohou, ale zároveň nemusí, objasnit některé trendy v organizovaném zločinu. Snahy o potírání tohoto fenoménu tedy vyžadují mimořádné zjišťovací prostředky a postupy, jelikož tradiční schéma odhalování a stíhání trestné činnosti není v těchto případech dostatečně efektivní, a to především z toho důvodu, že činnost organizovaného zločinu se v drtivé většině případů neomezuje pouze na jedinou aktivitu. Naopak hovoříme o celém řetězci činností, které teprve ve svém celku znamenají dosažení cíle sledovaného organizovaným zločinem. K tomu je navíc činnost organizovaného zločinu, resp. jeho čelních představitelů, charakterizována vysokým stupněm utajení, a proto není jednoduché do těchto struktur proniknout a dané aktivity zastavit, případně alespoň v co největší míře eliminovat. Takovýto stav lze více než výstižně charakterizovat tezí „poznaná organizovaná kriminalita je pouze špatně organizovanou kriminalitou“.¹²

Problematika vymezení pojmu organizovaný zločin není o nic jednodušší s ohledem na skutečnost, že tento fenomén není lokalizován toliko v rámci teritoria jednoho státu, ale svým jednáním a následky z tohoto jednání plynoucími dalece překračuje hranice států a nabývá nadnárodních rozměrů. Právě na základě výše uvedeného se dnes již často hovoří i o tzv. nadnárodním či transnacionálním organizovaném zločinu. Organizovaný zločin je třeba považovat za značnou hrozbu a při nedostatcích v právní úpravě se může stát hrozbou ještě větší. I přesto lze pro shrnutí bohužel konstatovat, že, jak na národní, tak i na mezinárodní úrovni, obecná definice tohoto pojmu stále chybí. Avšak mnozí odborníci z řad teoretiků i praktiků jsou vedeni snahou o vytvoření jakéhosi univerzálního vymezení pojmu organizovaný zločin, jeho pojmových znaků a stěžejních oblastí činnosti, přičemž v rámci následující kapitoly provedeme

¹¹ HRABÁLEK, Martin, SMOLÍK, Josef, Tomáš ŠMÍD a Vladimír VAĐURA, ed. Organizovaný zločin a jeho ohniska v současném světě. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2007. ISBN 978-80-210-4438-8 – s. 21.

¹² BURGHARD, WALDEMAR, ORGANISIERTE KRIMINALITAET - FIKTION ODER RE ALITAET?, TASCHEB.KRIMINALIST, 1983, IDN 835969.

rozbor některých z mnoha definic pro pojem organizovaný zločin, se kterými se můžeme setkat v odborné literatuře či právních předpisech.

1.2. Historický vývoj organizovaného zločinu

Podle Finckenuera a Voronina je organizovaný zločin historický fenomén, jenž existoval po staletí (v některých případech dokonce po tisíciletí) v mnoha různých formách a mnoha různých společnostech.¹³ V moderní historii bývají počátky organizovaného zločinu spojovány se strukturami italské mafie v USA (tzv. *Cosa Nostra*), v průběhu 80. let minulého století se vnímání organizovaného zločinu posunulo (tedy alespoň v rámci amerického diskurzu) od neoddelitelné součásti velkých měst ke škále globálních kriminálních aktérů ohrožujících i nejmocnější země světa, a to včetně USA.¹⁴ Experti se převážně shodují na tom, že nezanedbatelnou roli při evoluci organizovaného zločinu hraje globalizace společně s rozpadem bipolárního uspořádání světa. Všeobecné globalizaci ekonomiky napomohl právě konec studené války. Rozšíření spektra možných dopravních prostředků a snížení transakčních nákladů spojené s globalizací zintenzivnily pohyb lidí, výměnu myšlenek a tok značného kapitálu. Globalizovanými trhy nově vytvořené příležitosti byly instrumentálně využity nejen vládami, ale rovněž nestátními aktéry zapojenými do kriminálních aktivit.¹⁵

Jedním z dalších podnětů pro rozvoj a vývoj organizovaného zločinu se stalo utváření migrantských komunit v hostitelských zemích, což usnadnilo zakládání zločineckých struktur (převážně z bývalé Jugoslávie, bývalého SSSR, Číny atd.). K transnacionalizaci zločinu přispěl rovněž rozvoj komunikačních technologií. Jednou z podmínek etablování organizovaného zločinu je podle Finckenuera a Voronina obecně vysoká úroveň kriminality, neboť mezi kriminalitou a organizovaným zločinem existuje několik souvislostí, mezi které autoři řadí zejména urbanizaci, industrializaci a sociální dezintegraci. Vývoji organizovaného zločinu se více daří ve městech a zemích s vyšší úrovní hospodářského rozvoje, jelikož ten společně s urbanizací a industrializací stimuluje a umožňuje poptávku po zboží a službách, které mohou být ilegální (drogy) nebo podléhají státním omezením (cigarety, zbraně) či jsou zkrátka nedostatkové. Specifické příležitosti pro organizovaný zločin představují určité geografické oblasti či infrastruktura (mezinárodní letiště, mořské přístavy, strategická pohraniční místa,

¹³ FINCKENAUER, VORONIN, 2001, *The Threat of Russian Organised Crime*, US Department of Justice, issues in International crime.

¹⁴ LAMPE, K., *The Concept of Organized Crime in Historical Perspective*, 1998, publ. in: *Forum on Crime and Society* Vol. 1 No. 2, December 2001, "Not a process of enlightenment: the conceptual history of organized crime in Germany and the United States of America".

¹⁵ MARAT, E., *The State-Crime Nexus in Central Asia: State Weakness, Organized Crime, and Corruption in Kyrgyzstan and Tajikistan*, Central Asia-Caucasus Institute and Silk Road Studies Program, 2006, ISBN: 91-85473-23-5.

bohaté přírodní zdroje apod.). Organizovaný zločin „vzkvétá“ rovněž v prostředí, které se vyznačuje vysokou mírou tolerance deviací a romantizace zločineckých postav, a to obzvláště navíc ve spojení se slabou vládou a slabými silovými složkami.¹⁶

Na počátku 21. století došlo k dalšímu posunu organizovaného zločinu v rámci jeho vnitřních struktur. Hlavní důraz byl v tomto směru kladen na posun od uzavřených hierarchických struktur k volnějším sítím organizovaného zločinu, což potvrzuje většina odborníků na organizovaný zločin. Italská socioložka Letizia Paoli naznačuje, že globalizace mezinárodních trhů silně omezuje činnost velkých hierarchických kriminálních organizací, neboť uzavřené rigidní struktury nejsou pro organizovaný zločin a jeho působení na globálním trhu dostatečně efektivní. Manuel Castells dodává, že ve světě globalizovaného obchodu se menší síťové organizace stávají normou pro legální i nelegální byznys.¹⁷ Ve světle ekonomických změn relativně poslední doby se podle autorů Lymana a Pottera organizovaný zločin přesunul z tradičních kriminálních aktivit (např. klasické vybírání výpalného) k novým formám činnosti a posílil svou roli v dalších aktivitách (např. obchod s lidmi). Autoři jsou v tomto ohledu přesvědčeni, že starší tradiční formy organizovaného zločinu jsou nyní na ústupu a nejsou příliš použitelné pro současnou globalizovanou světovou ekonomiku. Organizované kriminální skupiny jsou podle nich (stejně jako velké korporace) volnými sítěmi podnikatelů. Přísná hierarchická organizace je podle nich nepotřebná, brání vedení ilegálního obchodu a je náchylnější k policejní infiltraci než volné asociace kriminálních sítí. Mezinárodní obchod posílil malé, diskrétní, flexibilní sítě, které lépe kontrolují tok informací a omezují riziko střetu s represivními složkami v každodenní činnosti organizovaného zločinu. Tyto menší sítě se tak v poslední době staly preferovanou metodou nelegálního obchodu, neboť taková kriminální síť je poté lépe uzpůsobena ke komunikaci a finančním transakcím.¹⁸

Řada sociálních vědců došla k závěru, že kriminální organizace 21. století se vyznačují vysokým stupněm flexibility a strukturální komplexností. Navzdory populárním stereotypům využívají různých forem síťových struktur a skupin. Podle Cartera takovéto novodobé „podnikatelské zločinecké skupiny“ vznikly jako volné svazky se společnými kriminálními zájmy a posléze vyústily v sofistikované organizace, které prošly různými strukturálními proměnami. Členové tradičních úzkých skupin založených na rodinných vazbách, klanu či dalších společných faktorech se stávají profesionálními zločinci spojenými s konkrétní organizovanou kriminální skupinou, kdežto podnikatelské organizované kriminální skupiny na

¹⁶ FINCKENAUER, VORONIN, 2001, The Threat of Russian Organised Crime, US Department of Justice, issues in International crime.

¹⁷ LYMAN, M., POTTER, G., Organised Crime, 4. vydání, Pearson/Prentice Hall, 2007, ISBN 9780131730366.

¹⁸ Tamtéž.

druhé straně závisí na malém jádru trvalých členů, kteří přivádějí ostatní členy v závislosti na potřebě vypořádat se s konkrétními úkoly.¹⁹ Podle Standinga existuje mezi vědci téměř jednohlasná shoda o tom, že hierarchické uzavřené organizace se již pomalu stávají záležitostí časů minulých. Struktury současného organizovaného zločinu jsou dynamičtější a flexibilnější, což ztěžuje práci státních represivních složek.²⁰

1.3. Definice pojmu „organizovaný zločin“

Organizovaný zločin je používaný termín, jenž je často aplikován bez jasného referenčního bodu a často je užíván neurčitě a vágně. Vedle pojmu „organizovaná kriminalita“, jenž je běžně užíván v rámci české kriminologické literatury, se setkáváme právě i s pojmem organizovaného zločinu. Termín „organizovaný zločin“ představuje doslovný předklad anglického „organised crime“, který se používá v angloamerické kriminologické literatuře. Ve srovnání s organizovanou kriminalitou obsahuje pojem organizovaného zločinu hodnotící přístup a představuje silnější odsouzení tohoto druhu trestné činnosti, zdůrazňuje jeho větší závažnost a nebezpečnost, čímž někteří odborníci vysvětlují jeho častější používání v odborné i běžném jazyce. Jednotná definice tohoto pojmu však neexistuje.²¹

Za účelem pochopení fenoménu organizovaného zločinu je třeba rozlišit pojmy mafie a organizovaný zločin: mafie usiluje o přímou politickou a hospodářskou moc, monopolizaci násilí a kontrolu nad veřejným životem na daném teritoriu, čímž vytváří de facto paralelní společenskou strukturu. Vrcholem je potom situace, kdy celá společnost v určité zemi (či regionu) funguje na základě potřeb dané organizované kriminální skupiny či struktur organizovaného zločinu. Mafie zde představuje mocenskou kvazi vládní strukturu či přímo sociokulturní entitu s celospolečenským vlivem. Budování mafiánských struktur se daří v zemích se slabou vládní mocí, v zemích procházejících výraznými společenskými změnami, kde vzniká mocenské vakuum, které je následně mafií zaplněno. Mafie tedy spadá pod termín organizovaný zločin, avšak ne každá forma organizovaného zločinu musí být nutně mafií. Dickie uvádí dva hlavní teoretické modely: model mafie a model sociálních systémů, jenž vkládá organizovaný zločin do sociálních a kulturních kontextů. Mafiánský model se zakládá na konspiraci určité kriminální skupiny, jejíž členy spojuje pouto mlčenlivosti. Jedná se o hierarchickou organizaci fungující jako jeden velký „byznys“. Teoretici sociálního systému věří, že mafiánský model je

¹⁹ CHATTERJEE, J., *The Changing Structure of Organized Crime Groups*, Ottawa : RCMP, c2005, ISBN 0-662-40348-7.

²⁰ STANDING, A., *rappporteur*, *Transnational Organized Crime and the Palermo Convention: A Reality Check*, New York: International Peace Institute, 2010.

²¹ JELÍNEK, Jiří. *Kriminologie. Teoretik*. Praha: Leges, 2021. ISBN 9788075024992, s. 434.

zastaralý a simplistický, jelikož vnímání organizovaného zločinu, jakožto nepřátelského organismu neuznává symbiotický vztah mezi „parazitem a hostitelem“. Organizované kriminální skupiny jsou podle této teorie vnímány jako více méně nesvázané spolky založené na klanových či rodových vazbách nebo klientelistických mocenských vztazích.²²

Ve snaze alespoň stručně představit hlavní definice organizovaného zločinu je zapotřebí rozlišit mezi institucionálními a akademickými definicemi. Mezi institucionální definice řadíme například definice FBI, která organizovaný zločin považuje za „samostatný, strukturovaný a disciplinovaný spolek jednotlivců nebo skupin, vytvořený za účelem získání monetárních nebo komerčních zisků, celkově nebo částečně ilegálními prostředky. Své aktivity chrání prostřednictvím korupce a úplatkářství“. Definice FBI dále rovněž identifikuje následující charakteristické znaky organizovaných kriminálních skupin: jejich ilegální aktivity jsou konspirativní; páchají nebo vyhrožují pácháním násilných činů a/ nebo zastrašováním; jejich aktivity jsou metodické, systematické, disciplinované a/ nebo tajné; izolují své vedení od přímého zapojení do ilegálních aktivit; pokoušejí se ovlivnit vládu, politiku a obchod prostřednictvím legálních praktik, korupce a úplatkářství; primárním cílem je ekonomický zisk, nejen z ilegálních podniků, ale i z aktivit typu praní špinavých peněz prostřednictvím investic do legálních obchodů.²³

Za jednu z nejpovedenějších akademických definic lze považovat tu Finckenaurovu, který popisuje několik dimenzí organizovaného zločinu a vytváří z ostatních definic jeden rámeček obsahující následující prvky:

- a) ideologie (její absence): nehlasí se k žádné politické ideologii. Politika je pouze nástrojem k dosažení či udržení a ochrany zisku prostřednictvím korupce či vydírání. Dochází i k přímé politické participaci příslušníků organizovaného zločinu ve volených úřadech;
- b) struktura/ organizovaná hierarchie: vždy existuje přesně vymezená hierarchie členů organizovaných kriminálních skupin s konkrétními úkoly a náplní;
- c) kontinuita: činnost není přísně svázána s konkrétním jednotlivcem;
- d) násilí/ užití síly nebo hrozba silou: jsou používány k uskutečnění řady cílů;
- e) omezené členství;

²² DICKIE, P., WILSON, P., DEFINING ORGANISED CRIME: AN OPERATIONAL PERSPECTIVE, For: Australian and New Zealand Society of Criminology Conference - Melbourne 30 September - 2 October 1992.

²³ WEBSTER, W.H. Russian organized crime. Trends Organ Crim 3, 86–94 (1998).

- f) ilegální podnikání: organizovaný zločin provádí činnost za účelem kumulování zisků. Ekonomický profit je primární cíl a je uskutečňován prostřednictvím ilegálního podnikání, které může mít řadu podob;
- g) pronikání do legální ekonomiky;
- h) korupce: charakteristická je korupce veřejných činitelů, reprezentantů hospodářské sféry, příslušníků bezpečnostních složek apod. příslušníky organizovaného zločinu.²⁴

Další definici konstruoval Hagan, když definoval organizovaný zločin jako „*zločin prováděný trvale existujícími organizovanými skupinami, které monopolizují ilegální podnikání skrze násilí a hrozby násilím a zajišťují si beztrestnost prostřednictvím korupce*“. Symptodem organizovaného zločinu jsou organizované skupiny. V rámci rozlišování úrovně organizovanosti skupin rozlišuje Hagan následující tři úrovně: a) plnohodnotné skupiny; b) poloorganizované skupiny, kterým schází k plné organizovanosti některý z charakteristických znaků; c) pouliční gangy a jiné, které se vyznačují nižší úrovní rozvoje organizovanosti.²⁵

Snaha o definici pojmu organizovaný zločin, resp. organizovaná kriminalita má své nezastupitelné místo i v téměř každé učebnici kriminologie. Novotný definuje organizovanou kriminalitu jako „*soustavnou a plánovitou trestnou činnost páchanou hierarchicky strukturovanou skupinou osob, mezi nimiž existuje dělba činnosti. Jejím primárním cílem je dosažení vysokého zisku*.“²⁶ Mezi další přídatné znaky pak patří například užívání násilí, internacionalizace, přijímání ochranných opatření či využívání prvků moderní infrastruktury. Kuchta pojem organizovaná kriminalita rozděluje do těchto dvou forem: a) organizovaná kriminalita představovaná organizacemi mafiánského typu (jedná se o historicky starší formu organizované kriminality) a b) tzv. kriminální seskupení či kriminální propojení. Charakteristickými znaky obou těchto forem jsou pak: hierarchická struktura, snaha o dosažení maximálního zisku, plánovitost a dlouhodobost trestné činnosti, přijímání ochranných opatření, dělba činnosti.²⁷

Zástupci z řad slovenských kriminologů dále vyjma výše uvedených znaků charakterizují organizovanou kriminalitu rovněž znakem monopolistické skupiny či znakem tzv. zvěčněného

²⁴ HRABÁLEK, Martin, SMOLÍK, Josef, Tomáš ŠMÍD a Vladimír VAŘURA, ed. Organizovaný zločin a jeho ohniska v současném světě. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2007. ISBN 978-80-210-4438-8 – s. 25.

²⁵ Hagan, F.E. “Organized crime” and “organized crime”: Indeterminate problems of definition. Trends Organ Crim 9, 127–137 (2006), s. 135-136.

²⁶ ŠÁMAL, Pavel; NOVOTNÝ, Oto; GRIVNA, Tomáš; HERCZEG, Jiří; VANDUCHOVÁ, Marie et al. Trestní právo hmotné. 8., přepracované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2016. ISBN 978-80-7552-358-7, s. 148.

²⁷ KUČHTA, Josef a VÁLKOVÁ, Helena. Základy kriminologie a trestní politiky. Beckovy mezioborové učebnice. Praha: C.H. Beck, 2005. ISBN 80-7179-813-4., s. 74

trvání.²⁸ Německé právní prostřední pak definuje organizovaný zločin pomocí indikátorů, přičemž mezi tyto patří organizační struktura podléhající přísné disciplíně, trvalé spojení většího počtu osob, spojení legální sféry obchodu s ilegální, dělba práce, plánovitost, flexibilní technologie zločinu, internacionalizace, mobilita a využívání infrastruktury.²⁹ Schneider pak mimo jiné uvádí jako další definiční znak, že „*ochránci, rádci a příznivci z řad policie, justice, politiky a ekonomiky vytvářejí okolo kriminálních skupin jakýsi nárazník, bez něhož by organizovaná kriminalita nebyla schopna existovat.*“³⁰

Z výše uvedeného tedy vyplývá, že pohled kriminologie na fenomén organizovaného zločinu je relativně jednotný. Mezi standardní znaky organizovaného zločinu (kriminality) řadíme tedy seskupení více osob, hierarchickou strukturu, plánovitost, dělbu činností, snahu o dosažení zisku, vytváření ochranných mechanismů a opatření. Vyjma těchto znaků se pak jednotlivý autoři snaží vymezit daný pojem například i jeho internacionalizací, vazbami na veřejnou moc apod. Je však zapotřebí navíc poznamenat, že se jedná o znaky, které jsou společně organizovanému zločinu jako takovému, a mohou se často lišit dle sféry jeho působení.

²⁸ ČENTÉŠ, J. a kol., Trestný zákon – velký komentár, 3. vydanie, Eurokódex, Bratislava, 2016, ISBN 978-80-8155-066-9, s. 194-195.

²⁹ Kaiser, Kriminologie 1994, s. 145-146

³⁰ Schneider, Stock, Kriminalpraevention Geissen 1996 – (bílá)

2. Právní rámec a organizovaná zločinecká skupina

2.1. Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů

S účinností od 1. ledna 2010 došlo v oblasti trestního práva hmotného k významné změně, jež dovršila proces rekodifikace materiálního trestního práva. Nový trestní zákoník sice explicitně nedefinuje, co se rozumí organizovaným zločinem, nicméně upravuje v rámci ustanovení § 129 pojem organizovaná zločinecká skupina, kterým byl nahrazen termín zločinné spolčení upravené v trestním zákoně z roku 1961. Je však nutné hned na začátku podotknout, že se v tomto případě nejedná o zvlášť zásadní změnu oproti předchozí právní úpravě, jelikož jde toliko o terminologickou změnu, kdy pojem zločinné spolčení, s nímž pracoval zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších právních předpisů, byl substituován pojmem organizovaná zločinecká skupina.

Ustanovení § 129 definuje organizovanou zločineckou skupinu (dříve označovanou jako tzv. zločinné spolčení) prostřednictvím znaků, které jsou charakteristické pro takové subjekty páčající úmyslnou trestnou činnost (organizovaný zločin), jako vyšší formu společné trestné činnosti. Za účelem potrestání pachatele podle § 108 za trestnou činnost spáchanou ve prospěch organizované zločinecké skupiny nebo za trestný čin účasti na organizované zločinecké skupině podle § 361, je zapotřebí bezpečně prokázat každý z uvedených znaků. Organizovaná zločinecká skupina je charakterizována jako společenství nejméně tří trestně odpovědných osob s vnitřní organizační strukturou, s rozdělením funkcí a dělbou činností, jež je zaměřeno na soustavné páčání úmyslné trestné činnosti.

Zákon nevyžaduje, aby organizovaná zločinecká skupina měla hierarchické uspořádání, nicméně zpravidla tomu tak bude. Trestně odpovědnou osobou je zde míněna jak osoba fyzická, tak i právnická, což vyplývá i z toho, že trestného činu účasti na organizované zločinecké skupině podle § 361 se může dopustit i právnická osoba, která může nejen organizovanou zločineckou skupinu podporovat, ale může ji i založit nebo se na její činnosti účastnit. Dokonce organizovaná zločinecká skupina jako taková může mít formu právnické osoby. Spáčení trestného činu ve prospěch organizované zločinecké skupiny se vyjadřuje ve výroku o vině v rozsudku zvláštním označením pachatele podle § 107, podle něhož jde o pachatele trestného činu spáchaného ve prospěch organizované zločinecké skupiny, a je spojeno s přísnějším ukládáním trestu odnětí svobody pachateli trestného činu spáchaného ve prospěch organizované zločinecké skupiny podle § 108. Navíc podle § 107 odst. 2 skutečnost, že pachatel se trestného činu dopustil jako člen organizované skupiny nebo s organizovanou skupinou, nebrání tomu, aby za splnění podmínek stanovených tímto zákonem byl současně postižen jako pachatel trestného činu

spáchaného ve prospěch organizované zločinecké skupiny, čímž je v tomto směru prolomena zásada dvojího přičítání jedné okolnosti.³¹

Organizovanou zločineckou skupinu je zapotřebí důsledně odlišit od organizované skupiny ve smyslu § 42 písm. p). Za tuto organizovanou skupinu je považováno sdružení více osob (nejméně tři trestně odpovědných osob fyzických nebo právnických), v němž je provedena určitá dělba úkolů mezi jednotlivé členy sdružení, v důsledku čehož je jeho činnost charakterizována plánovitostí a koordinovaností, což na jedné straně zvyšuje pravděpodobnost úspěšného provedení trestného činu a na druhé straně znesnadňuje jeho odhalení, a tím také zvyšuje jeho společenskou škodlivost a závažnost.³²

Organizovaná skupina však ve srovnání s organizovanou *zločineckou* skupinou postrádá znaky typické pro organizovanou zločineckou skupinu v podobě vnitřní organizační struktury, rozdělení funkcí a zaměření na soustavné páchaní trestné činnosti, které u organizované skupiny na rozdíl od organizované zločinecké skupiny nemusí být naplněny, a proto organizovaná skupina může fungovat i bez vůdčí osobnosti a nemusí mít tzv. hierarchickou strukturu a relativně pevné vztahy.³³ Právě tyto znaky však v rámci organizované zločinecké skupiny zajišťují trvalejší charakter, vyšší míru stability a vedou k úspěšnějšímu páchaní soustavné trestné činnosti, která je zároveň obtížněji odhalitelná.

Dle § 107 odst. 2 nebrání skutečnost, že pachatel se trestného činu dopustil jako člen organizované skupiny nebo ve spojení s organizovanou skupinou tomu, aby za předpokladu, že budou naplněny podmínky stanovené tímto zákonem, byl současně postižen jako pachatel trestného činu spáchaného ve prospěch organizované zločinecké skupiny. Z tohoto plyne, že znak organizované skupiny není vůči znaku organizované zločinecké skupiny ve vztahu subsidiarity.

Po novelizaci trestního zákoníku, jež byla provedena zákonem č. 455/2016 Sb. je nutné organizovanou zločineckou skupinu odlišovat rovněž od teroristické skupiny dle § 129a. Teroristická skupina se vyznačuje některými totožnými znaky jako např. „společensví nejméně tří trestně odpovědných osob“ nebo „dělba činností“, avšak liší se především svým zaměřením na páchaní trestného činu vlastizrady podle § 309, spáchané formou teroristického útoku nebo

³¹ ŠÁMAL, Pavel, RIZMAN, Stanislav, TEJNSKÁ, Katarína. § 361 [Účast na organizované zločinecké skupině]. In: ŠÁMAL, Pavel a kol. Trestní zákoník. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2023, s. 1773–1774, marg. č. 11.

³² Blíže viz Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR z 28. 5. 1976 sp. zn. 4 To 13/76 a Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 18. července 1985 sp. zn. 11 To 51/85.

³³ srov. např. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 7. 3. 2006, sp. zn. 5 Tdo 183/2006, ze dne 24. 1. 2007, sp. zn. 5 Tdo 28/2007 a ze dne 13. 2. 2008, sp. zn. 5 Tdo 1477/2007.

teroru, trestného činu teroristického útoku podle § 311 nebo trestného činu teroru podle § 312 (tedy na tzv. „teroristické trestné činy“).³⁴

Jak již bylo uvedeno výše, organizovaná zločinecká skupina musí být společenstvím nejméně tří trestně odpovědných osob, a to jak fyzických, tak i právnických. Zároveň stále platí, že u organizované zločinecké skupiny není vyžadována forma právnické osoby. Běžně se bude jednat o spolupachatele, ale může jít i o účastníky. Není nezbytně zapotřebí výslovné přijetí za člena takové organizované zločinecké skupiny, neboť postačí, pokud se pachatel fakticky, třeba i neformálně (není třeba ani výslovné přistoupení za člena) včlení do takové skupiny a jakýmkoli způsobem se na její činnosti podílí.³⁵ Často nelze úspěšně zjistit totožnost všech členů organizované zločinecké skupiny. Avšak takováto skutečnost nebrání tomu, aby šlo o společenství nejméně tří trestně odpovědných osob. Za účelem naplnění tohoto znaku organizované zločinecké skupiny zcela postačuje, bude-li zjištěno, že mezi nejméně třemi osobami reálně existujícími a vzájemně spolupracujícími došlo k určité součinnosti, která vykazuje znaky uvedené v § 129.

V rámci organizované zločinecké skupiny zákon vyžaduje, aby měla vnitřní organizační strukturu, s rozdělením funkcí a dělbu činnosti. Pouhá dělba úkolů mezi jednotlivé členy společenství více osob (fyzických i právnických) není k naplnění tohoto znaku dostačující. Takováto vnitřní organizační struktura se vyznačuje náležitým rozdělením funkcí, tedy vztahy nadřízenosti a podřízenosti, relativní stabilitou a přísným dodržováním pravidel (tzv. kodexu organizace), včetně zásadního utajení organizace, její struktury i jejích akcí. Vlastní dělba činností pak v rámci organizované zločinecké skupiny vyplývá z její organizační struktury, přičemž jednotliví členové organizované zločinecké skupiny plní své přidělené úkoly jako složky řídicí, výkonné a koordinační (v mezích vztahů nadřízenosti a podřízenosti uvnitř dané skupiny). V důsledku toho pak nelze například menší uskupení kapsářů považovat za organizovanou zločineckou skupinu, i když mezi nimi lze spatřovat určitou dělbu úkolů. Nicméně zde zcela absentuje vnitřní organizační struktura ve smyslu výše uvedeného. Avšak při splnění dalších znaků není zcela vyloučeno, že by mohlo jít o (pouhou) organizovanou skupinu. Obdobný závěr je možné nalézt v případě skupiny ozbrojených loupežníků provádějících vloupání do různých objektů, která se nevyznačovala právě vnitřní organizovanou strukturou s rozdělením funkcí,

³⁴ ŠÁMAL, Pavel, RIZMAN, Stanislav, TEJNSKÁ, Katarína. § 361 [Účast na organizované zločinecké skupině]. In: ŠÁMAL, Pavel a kol. Trestní zákoník. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2023, s. 1774–1775, marg. č. 11.

³⁵ Tamtéž.

byť jinak vykazovala další znaky uvedené v § 129, a byla proto správně posouzena jen jako organizovaná skupina.³⁶

Oproti organizované skupině, jež zpravidla nemá a ani nemusí mít trvalejší charakter, musí být organizovaná zločinecká skupina zaměřena na soustavné páčání úmyslné trestné činnosti. Již při založení organizované zločinecké skupiny se tedy předpokládá, že je dán záměr soustavně páchat úmyslnou trestnou činnost, přestože pro trestní postih se nevyžaduje, aby již k takovému soustavnému páčání trestné činnosti došlo (např. organizovaná zločinecká skupina může být odhalena již při prvním trestném činu, nebo dokonce ještě před jeho spácháním – srov. § 361 odst. 1 alinea 1). Zároveň samotné páčání úmyslné trestné činnosti nemusí být nezbytně vlastním cílem organizované zločinecké skupiny, nýbrž může pouze sloužit jako prostředek k dosažení jiných jejích cílů. Nelze však bez dalšího vyloučit, že konkrétní společenství nejméně tří trestně odpovědných osob, jež bylo původně zaměřeno na legální činnost (typicky u právnických osob), se v určitý moment uchýlí k páčání trestné činnosti formou organizované zločinecké skupiny podle § 129. Páčání úmyslné trestné činnosti považujeme za soustavné, pakliže jednotliví pachatelé jednají ve prospěch organizované zločinecké skupiny a činí tak nepřetržitě, pravidelně nebo opakovaně po delší dobu. Komentářová literatura k dané problematice uvádí, že za takovouto delší dobu lze považovat kupříkladu několik měsíců, zároveň daná kritéria naplňuje i jednání, kterým je navazováno na předchozí obdobně páchanou trestnou činnost.³⁷

Soustavnost se nevyžaduje při páčání úmyslných trestných činů jednotlivými pachateli, ale postačí, když znak soustavnosti je dán ve vztahu ke konkrétní posuzované organizované zločinecké skupině. Není vyžadováno, aby byla organizovaná zločinecká skupina zaměřena na dosahování zisku, tedy aby měla jen ziskový cíl, což na druhé straně neznamená, že takový ziskový cíl nebude v určitých případech mít. Obecně tomu tak v rámci organizovaného zločinu i v drtivé většině případů bude. Zpravidla se bude soustavné páčání úmyslné trestné činnosti organizovanou zločineckou skupinou zaměřovat na páčání trestných činů spočívajících v organizování a zabezpečování obchodu s narkotiky, organizování nelegálních hazardních her, vydírání zvláště ve formě tzv. racketeeringu (placení určitých finančních částek vydíranými drobnými restaurátory a obchodníky za poskytování „ochrany“ ze strany organizované zločinecké skupiny), organizování prostituce, organizování krádeží a obchodu s kradenými automobily apod. Nicméně může mít i jiné cíle, kupříkladu lze hovořit o soustavném páčání

³⁶ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. 4. 2010, sp. zn. 8 Tdo 237/2010.

³⁷ ŠÁMAL, Pavel, RIZMAN, Stanislav, TEJNSKÁ, Katarína. § 361 [Účast na organizované zločinecké skupině]. In: ŠÁMAL, Pavel a kol. Trestní zákoník. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2023, s. 1775–1776, marg. č. 11.

úmyslných trestných činů s rasistickým zaměřením. Cíl, záměr či zaměření posuzovaného společenství více osob není rozhodný pro naplnění znaků organizované zločinecké skupiny. Z tohoto důvodu lze při splnění všech znaků považovat za organizovanou zločineckou skupinu i tzv. extremistickou skupinu zaměřenou výlučně na dosažení politických cílů, např. destabilizaci společnosti nebo státu, změnu politického režimu apod. Obdobně tomu je u organizací založených pro šíření náboženské, třídní, etnické nebo rasové nenávisti a zášti či apartheidu.³⁸

Trestní zákoník pojednává o páchání úmyslné trestné činnosti organizovanou zločineckou skupinou, aby poukázal na to, že znak soustavnosti páchání úmyslné trestné činnosti má být posuzován z hlediska celé takové skupiny. Nicméně to neznamená, že by zde mělo docházet ke konstrukci trestní odpovědnosti „organizované zločinecké skupiny“ jako celku (ve smyslu tzv. kolektivní odpovědnosti), jelikož české trestní právo je založeno mimo jiné na zásadě individuální trestní odpovědnosti fyzické nebo právnické osoby, která se na činnosti organizované zločinecké skupiny podílí. Avšak má-li organizovaná zločinecká skupina formu právnické osoby, bylo by eventuálně možné (kromě trestní odpovědnosti jejích členů – fyzických a právnických osob) dovést při naplnění znaků konkrétního trestného činu vymezeného v ustanovení § 7 zákona č. č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, rovněž trestní odpovědnost dané právnické osoby či právnických osob.³⁹

2.2. Legislativa Evropské Unie a OSN

Joint Action on making it a criminal offence to participate in criminal organisation in the Member States of European Union⁴⁰ - 98/233 JHA (Official Journal of the European Communities No. L 351/1, DEC. 29, 1998) je dokument Evropské unie z 21. 12. 1998, jenž v rámci čl. 1 vymezuje zločineckou organizaci jako strukturované sdružení více než dvou osob, ustavené na delší dobu za účelem páchání trestných činů, za které lze uložit trest odnětí svobody s horní hranicí čtyř let nebo těžší trest, jestliže takové trestné činy spočívají v získání hmotného prospěchu, nebo jsou prostředkem k jeho získání, a vzhledem k okolnostem nepřipustně ovlivňují činnost veřejných orgánů.

Ve dnech od 12. do 15. prosince roku 2000 byla svolána mezinárodní konference konaná za účelem podpisu Úmluvy proti nadnárodnímu organizovanému zločinu a dvou dodatkových protokolů (Protokol o předcházení, potlačování a trestání obchodu s lidmi, zvláště ženami

³⁸ ŠÁMAL, Pavel, RIZMAN, Stanislav, TEJNSKÁ, Katarína. § 361 [Účast na organizované zločinecké skupině]. In: ŠÁMAL, Pavel a kol. Trestní zákoník. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2023, s. 1776–1777, marg. č. 11

³⁹ Tamtéž.

⁴⁰ Společná akce k trestání účasti na zločinecké organizaci v členských státech EU.

a dětmi; Protokol proti pašování přistěhovalců po zemi, po moři a letecky), které byly vypracovány na základě rezoluce Valného shromáždění OSN, a to specializovaným výborem zřízeným ad hoc. Tato mezinárodní konference se konala v Palermu, přičemž stanovení místa konání konference nebylo náhodné. Naopak se jednalo o lokaci účelovou, neboť místo konání bylo zamýšleno jako podpora obyvatel Sicílie, kteří byli po dlouhou dobu nuceni snášet aktivity mafiánských organizací Cosa Nostra. Mimo výše uvedené protokoly byl o něco později (konkrétně dne 31. 5. 2001) připraven k podpisu i třetí protokol doplňující Konvenci, a to Protokol proti nedovolené výrobě a obchodu se zbraněmi, jejich částí a komponentů a munice. Úmluvu v rámci první vlny podepsalo 120 členských států OSN, v platnost následně vstoupila dne 29. 9. 2003, tj. 90 dnů poté, kdy byla uložena čtyřicátá ratifikační listina. Česká republika Úmluvu včetně dvou výše zmíněných Protokolů podepsala již při slavnostní příležitosti v Palermu.⁴¹ Úmluva se skládá ze 41 článků a obsahuje ustanovení jak procesněprávní, tak i hmotněprávní povahy. Hmotněprávní ustanovení článků 5, 6, 8 a 23 stanoví závazek smluvních stran postihovat jednání, jako je účast v organizované zločinecké skupině, legalizace výnosů z trestné činnosti, korupce a stejně tak i maření výkonu spravedlnosti. Prevence, vyšetřování a stíhání výše jmenovaných trestných činů a závažné trestné činnosti je však podmíněno nadnárodním charakterem těchto činů a účastí organizované zločinecké skupiny, přičemž tuto nadnárodní povahu má trestný čin, jestliže a) je spáchán ve více než v jednom státě; b) je spáchán v jednom státě, avšak podstatná část příprav na něj, jeho plánování, řízení či kontroly se odehrává v jiném státě; c) je spáchán v jednom státě, avšak zahrnuje účast organizované zločinecké skupiny, jež se zabývá trestnou činností ve více než jednom státě nebo d) je spáchán v jednom státě, avšak jeho podstatné dopady se projevují ve státě jiném (čl. 3).⁴²

Ustanovení českého trestního zákona výše uvedeným požadavkům na kriminalizaci určitých typů jednání vyhovuje. Požadavek týkající se nutnosti postihu jednání, které spočívá v účasti v organizované zločinecké skupině byl promítnut do skutkové podstaty trestného činu účasti na organizované zločinecké skupině (§ 361 tr. zákoníku). Dále požadavek související s postihem legalizace výnosů z trestné činnosti je obsažen v ustanoveních § 216 a § 217 trestního zákoníku. Trestnost úplatkářství ve formě aktivní i pasivní je v současné době zakotvena ustanovením § 331 a § 332 tr. zákoníku.

Ustanovení procesní povahy upravují otázky vydání (čl. 16), předávání odsouzených osob (čl. 17), vzájemné právní pomoci (čl. 18), společného vyšetřování (čl. 19), zvláštních metod

⁴¹ HRABÁLEK, Martin, SMOLÍK, Josef, Tomáš ŠMÍD a Vladimír VAŽURA, ed. Organizovaný zločin a jeho ohniska v současném světě. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2007. ISBN 978-80-210-4438-8, s. 14.

⁴² Úmluva proti nadnárodnímu organizovanému zločinu.

vyšetřování (čl. 20) atd. Článek 1 Úmluvy hovoří o jejím samotném účelu, kterým je podpora spolupráce s cílem účinnější prevence a boje proti nadnárodnímu organizovanému zločinu. Samotný název Úmluvy může vzbuzovat dojem, že se pokouší definovat pojem mezinárodní organizovaný zločin, nicméně tomu tak není. Ani tvůrci tohoto instrumentu se totiž nedokázali vypořádat s překážkami a problémy spojenými s vytvořením obecné definice organizovaného zločinu nebo alespoň definice představující výčet jeho charakteristických znaků. Řešením této situace, kdy neexistuje definice zásadního pojmu a současně je nezbytné stanovit rozsah použití Úmluvy, představovalo užití typové závažnosti činu spolu se znakem účasti organizované zločinecké skupiny. Tím se tedy dostáváme k článku 2, jenž obsahuje vymezení termínů, s nimiž pak dále Úmluva pracuje. Zásadním pojmem bude pojem „skupina organizovaného zločinu“, kterým se pro účely Úmluvy rozumí strukturovaná skupina tří a více osob existující po určité časové období a jednající ve vzájemné dohodě za účelem spáchání jednoho či více závažných trestných činů či trestných činů stanovených v souladu s touto Úmluvou za účelem získání přímého či nepřímého finančního či jiného hmotného prospěchu. Tato definice má následující tři základní znaky. Prvním je strukturovaná skupina – skupina, jež je záměrně utvořena za účelem bezprostředního páchaní jednoho nebo více trestných činů a která nemusí mít formálním způsobem definované funkce svých členů, nepřetržitost svého členství ani rozvinutou strukturu. Dalším znakem je závažný trestný čin, kterým se podle Úmluvy rozumí jednání představující trestný čin, za který lze uložit trest odnětí svobody v délce minimálně čtyř let nebo trest závažnější. Třetím znakem je finanční či jiný hmotný prospěch. Označení získání finančního či jiného hmotného prospěchu za jeden z definičních znaků vyloučilo (navzdory požadavkům některých států jako bylo např. Turecko, Egypt apod.) z úpravy této Úmluvy problematiku terorismu. Autentické anglické znění Úmluvy používá termín „organized criminal group“ (organizovaná zločinecká skupina), takže česká právní úprava je v tomto ohledu zcela v souladu s Úmluvou, a to i vzhledem k tomu, že Vídeňské centrum OSN pro prevenci mezinárodního zločinu konstatovalo, že Úmluva má krom jiného zavést i jednotné terminologické standardy.⁴³

2.3. Trestný čin účasti na organizované zločinecké skupině

2.3.1. Organizovaná zločinecká skupina

Za objekt trestného činu účasti na organizované zločinecké skupině označujeme zájem na potlačování organizované kriminality, a tudíž na ochraně společnosti a státu před touto vyšší

⁴³ HRABÁLEK, Martin, SMOLÍK, Josef, Tomáš ŠMÍD a Vladimír VAĐURA, ed. Organizovaný zločin a jeho ohniska v současném světě. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2007. ISBN 978-80-210-4438-8, s. 15.

formou společné trestné činnosti. K tomuto závěru se přiklání i relevantní judikatura, podle které je objektem trestného činu účasti na organizované zločinecké skupině zájem na potlačování organizované kriminality, a to případně i těch jednání, která usnadňují nebo umožňují činnost zločineckých organizací.⁴⁴ Skutková podstata trestného činu účasti na zločinném spolčení podle § 163a byla do českého trestního práva zavedena novelou trestního zákona č. 152/1995 Sb. Důvodová zpráva k předmětnému zákonu uvádí, že ustanovení § 163a tr. zák. bylo přijato v zájmu předcházení organizované trestné činnosti, přičemž skutková podstata tímto zákonem nově zavedeného trestného činu postihuje pouhé členství či jinou formu účasti na zločinném spolčení. Trestní zákoník v zásadě obsahově převzal uvedené ustanovení s dílčími změnami do § 361 o účasti na organizované zločinecké skupině.

Konstrukce objektivní stránky trestného činu účasti na organizované zločinecké skupině je dovozena na základě tří alternativ způsobu jednání, tj. založení organizované zločinecké skupiny (alinea 1), účast na činnosti organizované zločinecké skupiny (alinea 2) nebo podpora organizované zločinecké skupiny (alinea 3). Komentářová literatura k tomuto ustanovení uvádí, že objektivní stránku je možné naplnit za prvé jednáním zevnitř zločinecké skupiny, a to jejím založením zakládajícím členem, případně účastí člena na činnosti skupiny, a za druhé zvenčí poskytnutím morální či materiální podpory zločinecké skupině třetí osobou. Ačkoliv jsou z hlediska trestní odpovědnosti pachatele (jeho viny) všechny tři alinea rovnocenné, mají nepochybně rozdílnou typovou společenskou škodlivost, když nejzávažnější je alinea 1 (založení), pak následuje alinea 2 (účast) a za nejméně závažnou je považována alinea 3 (podpora). Pachatel se však samozřejmě může postupně dopustit i ve vztahu k jedné organizované zločinecké skupině vícero jednání podle různých alinea. Kupříkladu na počátku nejprve organizovanou zločineckou skupinu založí a poté se na její činnosti účastní. Po nějaké době následně jeho účast v organizované zločinecké skupině skončí a již ji třeba pouze (případně i s určitým časovým odstupem) nadále jen podporuje. O tom, jak bude jeho takové jednání právně kvalifikováno z hlediska jednotlivých alinea, bude záležet na konkrétních okolnostech. Posouzení i podle všech tří alinea však není nikterak vyloučeno.⁴⁵

U každé z výše popsaných alinea dochází k dokonání činu pachatelem odlišným způsobem. V případě alinea 1 k němu dochází založením organizované zločinecké skupiny, dále v rámci alinea 2 dochází k dokonání účasti na ní a u alinea 3 jakoukoli její podporou, přičemž za takovou podporu lze považovat i jednání pachatele směřující k přijetí za jejího člena.

⁴⁴ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 20. 8. 2008, sp. zn. 8 Tdo 350/2008, a ze dne 31. 3. 2010, sp. zn. 8 Tdo 167/2010.

⁴⁵ ŠÁMAL, Pavel, RIZMAN, Stanislav, TEJNSKÁ, Katarína. § 361 [Účast na organizované zločinecké skupině]. In: ŠÁMAL, Pavel a kol. Trestní zákoník. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2023, s. 4535–4536, marg. č. 11.

S ohledem na to, že se vlastně jedná o kvalifikovanou přípravu povýšenou na dokonaný trestný čin, bude přicházet v úvahu pokus pouze výjimečně, avšak zcela vyloučen není. Pro stanovení spolupachatelství a účastenství obecně nejsou dány žádné odchylky s výjimkou toho, že pokud se takovýto účastník podílí na činnosti organizované zločinecké skupiny, bude posuzován jako pachatel podle alinea 2 nebo 3, neboť toto posouzení má přednost před právní kvalifikací podle § 24 (organizátorstvím a pomoci). Z tohoto důvodu bude účastenství přicházet v úvahu pouze výjimečně. Vzhledem k trvajícimu charakteru alinea 2 a 3 však ani u této varianty není účastenství zcela vyloučeno. K tomuto uvádí komentářová literatura jako příklad účastenství ve formě návodu podle § 24 odst. 1 písm. b) nebo jednorázové pomoci podle § 24 odst. 1 písm. c). Zároveň platí, že účastenství na trvajícím trestném činu nemusí být samo o sobě trvajícím. Návod směřující k založení organizované zločinecké skupiny bude možný rovněž u alinea 1.⁴⁶

Z hlediska subjektivní stránky jde o trestný čin úmyslný, přičemž postačí úmysl nepřímý. Úmysl musí zahrnovat i skutečnost, že pachatelova činnost ve smyslu alinea 1, 2 nebo 3 § 361 odst. 1 je vykonávána pro organizovanou zločineckou skupinu, tj. aby pachatel byl alespoň srozuměn s tím, že daná organizace či jiná skupina naplňuje pojmově znaky vymezené v § 129.⁴⁷

2.3.2. Alinea 1 - založení

Za založení organizované zločinecké skupiny lze považovat každou aktivitu, která ve svém důsledku zapříčiní vznik (vytvoření) takové organizace (např. získávání členů), i když organizace zatím nevyvíjí žádnou činnost nebo vyvíjí prozatím toliko činnost právně nezávadnou. Vezmeme-li v potaz zákonné vymezení organizované zločinecké skupiny jako společenství s vnitřní organizační strukturou, s rozdělením funkcí a dělbu činností, půjde zpravidla o několik postupných kroků (byť není možné zcela vyloučit i založení na základě jednoho setkání zakladatelů), v rámci nichž bude vytvořena vnitřní organizační struktura, rozděleny funkce a provedena dělba činností se stanovením její orientace na páchaní trestné činnosti.

Započetí s výkonem protiprávní činnosti či páchaní trestných činů již při založení nebo krátce po něm zákon nevyžaduje, zejména když dohoda o páchaní trestné činnosti může směřovat do budoucna, až pro něj budou vytvořeny potřebné podmínky (např. u sofistikovaných podvodů nebo bankovních loupeží). Při založení organizované zločinecké skupiny postačí toliko rámcové vymezení páchané trestné činnosti, aniž by bylo specificky určeno, že se zaměří např.

⁴⁶ Tamtéž.

⁴⁷ Srov. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 31. 3. 2010, sp. zn. 8 Tdo 167/2010.

na páchání podvodů či dotačních podvodů, vydírání, výrobu a prodej omamných či psychotropních látek, kybernetickou kriminalitu nebo organizování prostituce apod.

Jak bylo již poznamenáno výše, je rovněž možné, že organizovaná zločinecká skupině může být založena rovněž v důsledku přeměny legální obchodní korporace nebo jiné právnické osoby na zločineckou, případně může být vytvořena pouze jako utajený segment takovéto právnické osoby. Za další možnou formu založení lze považovat například odštěpení od stávající dříve založené organizované zločinecké skupiny. Z logiky samotné povahy organizované zločinecké skupiny vyplývá, že k založení není třeba žádný formalizovaný postup či jakýkoliv formální právní akt. Z hlediska utajení by se takovýto postup ostatně nejevil příliš prakticky. Za zakladatele organizované zločinecké skupiny je možné považovat osobu, resp. osoby, které iniciují její vznik a dohodu. Může se jednat o dohodu výslovnou, nebo konkludentní, přičemž na základě této se pak taková organizovaná zločinecká skupina konstituuje, a to bez ohledu na to, jaké místo v hierarchii tohoto spolčení později zakládající osoby zastávají a jakým způsobem se na její činnosti účastní. Zakládající osoby se ani nemusí po založení stát členy této skupiny, nesmí tím však počet členů klesnout pod tři, neboť pak by organizovaná zločinecká skupina vůbec nevznikla. Nicméně, pokud by ji opustili až po jejím vzniku, jejich trestní odpovědnost by tím sama o sobě nezanikla, neboť pro zánik trestní odpovědnosti by museli splnit podmínky zvláštního ustanovení o účinné lítosti podle § 362.⁴⁸

Zákon výslovně nevyžaduje, aby si osoby, které takovou skupinu zakládají, byly vědomy toho, že zakládají organizovanou zločineckou skupinu. Zcela postačuje skutečnost, že je dán jejich úmysl stran skutkových okolností, které naplňují znaky uvedené v § 129. Současně není nezbytné, aby se zakladatelé osobně znali, neboť k dohodě o založení organizované zločinecké skupiny může dojít také v internetovém prostředí bez nutnosti přímého osobního kontaktu. K založení organizované zločinecké skupiny tedy dochází na základě součinnosti nejméně tří osob, ač jejich podíl a míra účasti na založení může být velmi rozdílná. Sporné otázky vyvolávají úvahy o tom, zda všechny osoby, které se na založení podílejí, je třeba považovat za spolupachatele (§ 23), nebo dokonce za samostatné pachatele podle § 22 odst. 1. Komentářová literatura k tomuto uvádí, že ačkoliv musí být organizovaná zločinecká skupina společenstvím nejméně tří trestně odpovědných osob, nemusí být všechny tři (nebo i více) zakladateli, neboť zakladatel může být i jeden, který přesvědčí nejméně dvě další trestně odpovědné osoby, aby se k němu připojily, a tím vznikne organizovaná zločinecká skupina. Zmíněné dvě přistoupení osoby ani nemusí vědět, že teprve jejich připojením k zakladateli vznikne organizovaná

⁴⁸ ŠÁMAL, Pavel, RIZMAN, Stanislav, TEJNSKÁ, Katarína. § 361 [Účast na organizované zločinecké skupině]. In: ŠÁMAL, Pavel a kol. Trestní zákoník. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2023, s. 4536–4537, marg. č. 11.

zločinecká skupina, neboť mohou i předpokládat, že se jen připojují k již v minulosti vzniklé organizované zločinecké skupině. Dále autoři komentáře k předmětnému ustanovení nastínili o něco složitější situaci, kdy zakladatel nebo třeba i dva zakladatelé osloví více osob, přičemž ty si vezmou čas na zvážení a následně třeba i v jiném pořadí, nebo dokonce v podstatě současně (na následujícím setkání) se svou nějakou účastí vysloví souhlas, zvláště když účast na činnosti takové skupiny může mít nejrůznější podobu. Za takovýchto okolností může být zakladatelem i jen jedna osoba a ostatní budou jen účastníky na založení ve smyslu alinea 2.⁴⁹ Dále zde přichází v úvahu návod směřující k založení organizované zločinecké skupiny ve smyslu § 24 odst. 1 písm. b). Takového návodce však nelze pokládat za zakladatele a ani za účastníka se osobu ve smyslu alinea 2. Dokonce zde nemůžeme hovořit ani o podporovateli dle alinea 3 § 361 odst. 1, jelikož podporování nebo účast připadá v úvahu pouze v rámci již založené organizované zločinecké skupiny, kdežto návod předchází samotnému založení.

Zakladatelů rozhodně může být více, pokud se tak společně dohodnou. V takovém případě se bude jednat o spolupachatelství, a nikoli o samostatné pachatelství podle § 22 odst. 1. K samotnému dokonání dojde ustavením organizované zločinecké skupiny ve smyslu naplnění všech jejích znaků podle § 129, tj. vytvořením vnitřní organizační struktury, jejího personálního zajištění s rozdělením funkcí a činností a rozhodnutím o zaměření na soustavné páčání rámcově vymezené trestné činnosti.⁵⁰

2.3.3. Alinea 2 - účast

Z prostého jazykového výkladu dikce § 361 odst. 1 alinea 2 lze dovodit, že v rámci skutkové podstaty trestného činu účasti na organizované zločinecké skupině je postihováno jednání v rámci činnosti organizované zločinecké skupiny. Jednání organizované zločinecké skupiny se může účastnit jak její člen, tak i osoba, která stojí zcela mimo členskou strukturu organizace. Relevantní judikatura k tomuto uvádí, že k naplnění skutkové podstaty zločinu účasti na organizované zločinecké skupině podle § 361 odst. 1 alinea 2 postačí pouhé členství v ní, zpravidla ve spojení s jeho další činností (nikoli však přímo trestnou činností), v rámci níž plnil pokyny nadřízené osoby v organizované zločinecké skupině, a aniž by bylo nutné, aby se pachatel účastnil na páčání další úmyslné trestné činnosti, kdy jednání osoby nemusí naplňovat skutkovou podstatu žádného dalšího trestného činu podle zvláštní části trestního zákoníku. Zároveň postačuje, pokud tato činnost souvisí právě s jeho členstvím v organizované zločinecké

⁴⁹ ŠÁMAL, Pavel, RIZMAN, Stanislav, TEJNSKÁ, Katarína. § 361 [Účast na organizované zločinecké skupině]. In: ŠÁMAL, Pavel a kol. Trestní zákoník. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2023, s. 4537–4538, marg. č. 11.

⁵⁰ Tamtéž.

skupině.⁵¹ Z těchto závěrů vyplývá, že zásadní je úmysl přispět k činnosti organizované zločinecké skupiny a podmínkou trestní odpovědnosti tak není skutečnost, že účast na činnosti zločinecké skupiny spočívá bezprostředně v páchání trestné činnosti, ale může spočívat i v jinak dovolené činnosti (např. výběr zaměstnanců). Pokud je tedy účelem činnosti získat finanční zajištění nelegálních aktivit organizované zločinecké skupiny, přičemž pachatel je s tímto srozuměn, může se trestného činu dopustit i účastí na jinak legální činnosti kupříkladu obchodní korporace (např. zajišťování každodenního provozu podniku). V některých případech se rovněž může jednat o osobu, jež pro organizaci (případně pro vybrané členy) zajišťuje některé podpůrné služby (příkladem může být vedení účastnictví nebo poskytování právního poradenství) v rámci činnosti zločinného spolčení.

Co se týče formy jednání v případě účasti na činnosti organizované zločinecké skupiny bude tato v drtivé většině případů spočívat v komisivním (aktivním) jednání. Nicméně nelze vyloučit, aby se pachatel účastnil činnosti zločinecké skupiny opomenutím své povinnosti konat v úmyslu přispět k její činnosti (např. opomenutím povinnosti příslušníka Vězeňské služby dohlížet na plnění povinností odsouzených členů organizované zločinecké skupiny tím, že dlouhodobě nezasáhne proti užívání mobilních telefonů těmito osobami, aby jim umožnil se domlouvat na další trestné činnosti spočívající např. v distribuci drog ve věznici).⁵²

Máme-li uvést některé příklady účasti na činnosti organizované zločinecké skupiny, bude se typicky jednat o účastenské jednání pachatele, kterým je člen takové skupiny, jenž soustavně páchá úmyslnou trestnou činnost, ke které byl v rámci uspořádání a dělby činností určen. Jako příklad lze uvést vydírání (např. veřejných činitelů či podnikatelů), kuplířství, podvodné jednání, těžké ublížení na zdraví, vraždu. U páchání těchto trestných činů není vyžadován u účastnící osoby soustavný charakter. Za účast podle alinea 2 je považována i pomoc při přípravě trestných činů (např. opatření nástrojů, plánování apod.) či pomoc až následně po spáchání trestného činu jiným pachatelem (např. vykládání nakradeného zboží, zajišťování jeho odbytu, popř. zahlazování stop takového trestného činu ve formě odvozu a zakopání těla mrtvého člověka v lese). Stejně tak lze za tuto účast považovat i činnosti, které nemají přímou souvislost s pácháním trestné činnosti ve prospěch organizované zločinecké skupiny, přičemž příkladem může být získání nebo získávání členů, zásobování, výcviku, poskytování daňového nebo

⁵¹ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 31. 5. 2018, sp. zn. 6 Tdo 244/2018.

⁵² ŠÁMAL, Pavel, RIZMAN, Stanislav, TEJNSKÁ, Katarína. § 361 [Účast na organizované zločinecké skupině]. In: ŠÁMAL, Pavel a kol. Trestní zákoník. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2023, s. 4537–4538, marg. č. 11.

právního poradenství, vedení spolupracujících obchodních společností, provádění kontroly, vedení účetnictví týkajícího se činnosti zločinecké skupiny a vyúčtování jejího zisku apod.⁵³

Judikatura zároveň připouští, že pojem „účastní“ lze naplnit i opakovaným zajišťováním výroby padělaných nebo pozměněných dokladů, jelikož často v praxi jde o páchání, organizování a umožnění nepovoleného překročení státní hranice při ilegálním převádění „běženců“ přes naše území.⁵⁴ Pro tyto činnosti je typické např. nakládání s mimobilančním lihem při páchání zvláště závažných zločinů zkrácení daně, poplatku a podobné povinné platby, konspirace a zamezení možnosti odposlechu či sledování nelegální dispozic s takovým zbožím souvisejícím se soustavně páchanou trestnou činností, používání speciálně upravených telefonních přístrojů, při transportech takového zboží (např. lihu) provádění tzv. „konvojování“, tedy doprovázení přepravního nákladního vozidla po celé trase svými osobními motorovými vozidly, aby bylo zamezeno případné kontrole těchto vozidel orgány celní správy, a při skladování lihu pak užívání důmyslných skrýší a maskování buď v odlehlých areálech v zaskládaných nebo zazděných prostorách, anebo v podzemních nádržích.⁵⁵

Trestný čin ve smyslu alinea 2 § 361 odst. 1 má být trestným činem trvajícím. Skutečnost, že účastenství musí trvat určitou dobu vyplývá tedy ze samotné dikce této skutkové podstaty. Jestliže by se jednalo o jednorázovou účast jedním jednáním (např. pomocí nebo návodem), šlo by účastenství podle § 24 odst. 1 písm. b) k trestnému činu účasti na organizované zločinecké skupině podle § 361 odst. 1 alinea 2. Směřuje-li účastenství k některému trestnému činu spáchanému členem organizované zločinecké skupiny, pak by se při splnění všech zákonných podmínek § 107 také mohlo jednat o účastenství zpravidla ve formě pomoci podle § 24 odst. 1 písm. b) k některému takovému trestnému činu. Dále vycházíme-li z předmětné dikce, nevyžaduje zde trvající podoba, aby pachatel již provedl účastnické úkony (např. v podobě spáchání některého trestného činu), nýbrž stačí, aby s účastí na organizované zločinecké skupině započal, tj. se na ní účastní tím, že se účastní jejího dalšího budování, oslovování dalších možných členů apod., např. ve formě pomoci, případně je k takové činnosti připraven, přestože ji ještě nevykonal. Avšak trestnost takového jednání je nadále podmíněna vědomím pachatele o charakteru organizované zločinecké skupiny, jejíž činnosti se účastní, včetně toho, že svým jednáním k činnosti organizované zločinecké skupiny přispěje, přičemž bude stačit zavinění ve formě nepřímého úmyslu. Není zde uveden požadavek, aby pachatel členy organizované

⁵³ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 26. 10. 2011, sp. zn. 3 Tdo 1259/2011, a ze dne 31. 5. 2018, sp. zn. 6 Tdo 244/2018.

⁵⁴ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 10. 12. 2014, sp. zn. 3 Tdo 684/2014.

⁵⁵ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 31. 5. 2018, sp. zn. 6 Tdo 244/2018.

zločinecké skupiny znal, dostačující bude obecná představa, že svou činnost vyvíjí v rámci skupiny, která vykazuje znaky uvedené v § 129.

2.3.4. Alinea 3 - podpora

Podporou organizované zločinecké skupiny se rozumí jakékoli jednání, jež nelze zahrnout pod pojem „účastní“ a kterým pachatel vyjadřuje především sympatie či jiný kladný vztah k takové skupině, přičemž může jít i o pomoc poskytnutou takové organizaci jako celku nebo i jen jejímu jednotlivému členu, ale v zájmu zločinecké skupiny.⁵⁶ Podpora může mít podobu materiální, imateriální nebo i morální, přičemž je subsidiární ve vztahu k účasti na činnosti organizované zločinecké skupiny. Od účasti se však liší tím, že nemá žádnou bezprostřední souvislost s činností organizované zločinecké skupiny a zásadně bude připadat v úvahu jen u pachatelů, kteří nejsou členy organizované zločinecké skupiny. Podporu lze poskytnout ústně, písemně, fakticky či symbolicky, konkludentně apod. Za přímou finanční podporou budou považovány např. sponzorské dary nebo jiné obdobné poukazování finančních prostředků na účet zločinecké skupiny, darování hotovosti, pořádání sbírky, propůjčení nemovitostí nebo movitých věcí jako např. automobilu. Imateriální podporou budou například projevy sympatií, propagaci její činnosti, intervenci ve prospěch cílů organizované zločinecké skupiny u různých orgánů či institucí, poskytnutí informací, ale i vyjadřování souhlasu s její činností nebo výzvy k jejímu pokračování, ke sbírkám či darům v její prospěch apod.⁵⁷

Podporou zároveň nemusí být pouze jednání, jež by samo naplňovalo znaky některého dalšího trestného činu. Avšak pokud podporovatel realizuje akt podporování samostatným dalším trestným činem, příp. se o něj pokusí, bude toto posouzeno jako jednočinný souběh trestného činu účasti na zločinecké skupině podle § 361 odst. 1 alinea 3 a takového trestného činu nebo jeho pokusu spáchaného za podmínek § 107 a v případě jeho potrestání trestem odnětí svobody bude tento trest vyměřen v rámci zvýšené trestní sazby podle § 108. Opět se předpokládá v první řadě komisivní jednání, nicméně obdobně jako tomu bylo u účasti zde nelze vyloučit, že znak podpory bude možné spatřovat také v opomenutí povinnosti konat (v omisivním jednání pachatele). Podporování má svým charakterem blíže účastenství, avšak jednání podporovatele je třeba právně kvalifikovat jako pachatelství, neboť účastenství je zde povýšeno na dokonany trestný čin. Rovněž svou trvajícím povahou je zde situace obdobná jako tomu bylo u účastenství. Rozdíl lze spatřovat v tom, že se tohoto jednání může dopustit

⁵⁶ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 8. 12. 2004, sp. zn. 5 Tdo 1071/2004.

⁵⁷ ŠÁMAL, Pavel, RIZMAN, Stanislav, TEJNSKÁ, Katarína. § 361 [Účast na organizované zločinecké skupině]. In: ŠÁMAL, Pavel a kol. Trestní zákoník. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2023, s. 4539–4540, marg. č. 11.

pouze osoba, která se neúčastní činnosti zločinecké skupiny jako její člen nebo třetí osoba (alinea 2), ani takovou organizovanou zločineckou skupinu nezaložila (alinea 1). Účel, za kterým je podpora poskytována je zde nepodstatný, může jím být snaha o vylepšení mínění veřejnosti, získání nových členů, zlepšení konkrétních životních podmínek či materiální situace členů organizované zločinecké skupiny apod.⁵⁸

⁵⁸ Tamtéž.

3. Nástroje boje s organizovaným zločinem

3.1. Právní nástroje boje s organizovaným zločinem

K prvním krokům v boji proti organizovanému zločinu v trestním právu České republiky došlo přijetím zákona č. 152/1995 Sb. Tento zákon do trestního řádu a trestního zákona zavedl nové prvky, které dodnes tvoří základní nástroje v boji s organizovanou kriminalitou. Nová definice zločinného spolčení byla zavedena do trestního práva, stejně jako skutková podstata trestného činu účasti na zločinném spolčení. Dále byla přidána ustanovení o beztrestnosti agenta a zvláštní ustanovení o trestání pachatelů trestných činů ve prospěch zločinného spolčení. Trestní řád byl novelou doplněn o institut anonymního svědka, který umožňuje skrýt jeho skutečnou identitu, a o některá ustanovení usnadňující trestní stíhání organizovaného zločinu, včetně dočasného odložení zahájení trestního stíhání, institutu záměny zásilky a možnosti prolomení bankovního tajemství. Postupně byla právní úprava přizpůsobována potřebám praxe a zahraničním vzorům. Další změny v trestním řádu byly provedeny novelou zákona č. 265/2001 Sb., která upravila podmínky použití důkazů získaných prostřednictvím operativních prostředků v trestním řízení. Další úpravy byly zavedeny novelou č. 41/2009 Sb. do českého trestního práva, která představila nový institut spolupracujícího obviněného. Novela trestního zákona č. 134/2002 Sb. pak upravila novou specifickou skutkovou podstatu trestného činu legalizace výnosů z trestné činnosti.⁵⁹

V rámci úsilí českého zákonodárce o plnění závazků vyplývajících z mezinárodních dohod v boji proti organizovanému zločinu došlo k významnému kroku přijetím zákona č. 418/2011 Sb. Tento zákon se týká trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. Novela zavedla možnost trestněprávního stíhání právnických osob, včetně trestného činu účasti na organizované zločinecké skupině. Snaha o potlačení organizovaného zločinu zahrnuje úsilí o odstranění zdrojů jeho financování. To zahrnuje opatření na zabránění používání finančních prostředků, které pocházejí z trestné činnosti nebo jsou k ní určeny. Zavedení institutu zajištění peněžních prostředků na účtu do trestního práva se datuje k zákonu č. 152/1995 Sb., zatímco možnost zajištění jiných finančních prostředků a zaknihovaných cenných papírů byla přidána zákonem č. 265/2001 Sb. Následně bylo upraveno zajišťování majetku, včetně nemovitostí, jiných majetkových hodnot a náhradních hodnot, zákonem č. 253/2006 Sb. Způsob správy majetku, který byl zajištěn v průběhu trestního řízení, byl upraven zákonem č. 279/2003 Sb., který reagoval na změny v trestním řádu. Oblast zajišťování majetku se nadále rychle rozvíjí, což je patrné i z připravované novely trestního řádu, která má implementovat tzv. evropskou

⁵⁹ JELÍNEK, Jiří. Kriminologie. Teoretik. Praha: Leges, 2021. ISBN 9788075024992, s. 449.

konfiskační směrnici Evropského parlamentu a Rady 2014/42/EU ze dne 3. dubna 2014 o zajišťování a konfiskaci nástrojů a výnosů z trestné činnosti v rámci Evropské unie, s plánovaným termínem implementace do 1. října 2016.⁶⁰

Boj s organizovaným zločinem je veden rovněž cestou eliminace zdrojů, ze kterých je financován, a to propadnutím a zabráním finančních prostředků z trestné činnosti. V rámci trestního řízení tomuto účelu slouží institut zajištění výnosů z trestné činnosti (§ 77b a násl. tr. řádu), které je možné posléze využít k uspokojení nároku poškozeného, zabrat nebo propadnout ve prospěch státu. Nástroje k potírání organizovaného zločinu nejsou limitovány pouze na oblast trestního práva, přestože se zde jedná o oblast bezpochyby dominantní. Zákon č. 253/2008 Sb., o některých opatřeních proti legalizaci výnosů z trestné činnosti a financování terorismu, upravuje povinnost finančních institucí a dalších subjektů oznámit podezřelé obchody, včetně povinnosti bank z důvodu ohrožení zajištění finančních prostředků dočasně odložit provedení bankovního příkazu klienta. Za významnou autonomní oblast s přesahem do trestního práva lze označit úpravu ochrany svědků a obětí trestných činů, kterou nalezneme v zák. č. 137/2001 Sb., o zvláštní ochraně svědka a dalších osob v souvislosti s trestním řízením, a dále v zák. č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů.⁶¹

3.2. Institucionální nástroje boje s organizovaným zločinem

Z pohledu institucionálního je klíčovým hráčem při odhalování a potírání organizované trestné činnosti Policie České republiky. Její specializované útvary jsou hlavním operativním nástrojem v boji proti organizovanému zločinu. Před rokem 1992 měla Federální kriminální ústředna (FKÚ) za úkol řešit nejtěžší trestnou činnost s rysy organizovaného zločinu pomocí svých detašovaných pracovišť. Se vznikem samostatné České republiky byla k 1. 1. 1993 zřízena Ústředna kriminální policie (ÚKP), která vznikla transformací pracovišť FKÚ působících na území ČR. Po reorganizaci v letech 1994 a 1995 došlo k sloučení výkonných odborů dne 1. 1. 1995, což vedlo ke vzniku samostatného Útvary pro odhalování organizovaného zločinu Služby kriminální policie (ÚOOZ SKP). Následně se ÚOOZ k 1. lednu 2002 stalo výkonným pracovištěm Služby kriminální policie a vyšetřování s celostátní působností. Jeho působnost zahrnuje oblasti nedovoleného obchodování nebo přechovávání zbraní, střeliva, vojenského

⁶⁰ DANKOVÁ, Katarína, PELC, Vladimír. Zajištění majetku a důkazů v Evropské unii. In JELÍNEK, Jiří, GRÍVNA, Tomáš, HERCZEG, Jiří, NAVRÁTILOVÁ, Jana, SYKOVÁ, Anna a kol. Trestní právo Evropské unie. Praha: Leges, 2014, str. 248–265; BUDKA, Ivan, DVOŘÁK, Vratislav, ZIMMEL, Vladimír. Zisk produkováný organizovaným zločinem, jeho legalizace a opatření proti legalizaci výnosů z trestné činnosti. Kriminalistika č. 4/2000, str. 273–283.

⁶¹ JELÍNEK, Jiří. Kriminologie. Teoretik. Praha: Leges, 2021. ISBN 9788075024992, s. 451.

materiálu, radioaktivních látek, obchodu s lidmi, nelegální migrace, násilné trestné činnosti, vydírání, padělání a pozměňování peněz a dalších platebních prostředků, terorismu, extremismu, zločineckých struktur a jejich aktivit, a také rozsáhlé majetkové trestné činnosti.

Odbor drog byl původně součástí Ústředny kriminální policie (ÚKP) a po reformě struktury v roce 1995 byl začleněn do Útvaru pro odhalování organizovaného zločinu Služby kriminální policie pod názvem Národní protidrogová centrála. Samostatným specializovaným útvarům se Národní protidrogová centrála stala až 15. ledna 2001 na základě rozkazu policejního prezidenta. Její specializovaná činnost se zaměřuje na vyhledávání, odhalování, dokumentaci a objasňování organizované drogové kriminality na území České republiky a také v rámci mezinárodní spolupráce. Třetím specializovaným útvarům Policie ČR v oblasti organizovaného zločinu je Útvar odhalování korupce a finanční kriminality (ÚOKFK). Tento vznikl nařízením Ministerstva vnitra č. 71/2001 dne 15. března 2003 jako orgán s celorepublikovou působností, zaměřený na prověřování a vyšetřování nejzávažnějších forem korupce, hospodářské a finanční kriminality. ÚOKFK nahradil dva předchozí útvary, a to Úřad finanční kriminality a ochrany státu SKPV a Útvar pro odhalování korupce a závažné hospodářské trestné činnosti (dříve SPOK). Jeho působnost zahrnuje také oblast zajišťování výnosů z trestné činnosti a majetku obviněných, s cílem náhrady škody a výkonu trestů ovlivňujících majetek obviněných. Dne 1. srpna 2016 bylo provedeno organizační sloučení Útvaru pro odhalování organizovaného zločinu (ÚOOZ) a Útvaru odhalování korupce a finanční kriminality (ÚOKFK), čímž vznikla sjednocená Národní centrála proti organizovanému zločinu služby kriminální policie a vyšetřování (NCOZ).

Činnost specializovaných útvarů policie vyžaduje podporu servisních složek policie, zejména od Útvaru zvláštních činností (ÚZČ) a Útvaru speciálních činností (ÚSČ). Zatímco ÚZČ má exkluzivní pravomoc provádět odposlechy, záznamy telekomunikačního provozu a sledování osob a věcí v rámci celorepublikové působnosti v trestním řízení, ÚSČ se specializuje na zvláštní ochranu svědků a má exkluzivní pravomoc v provádění činností agenta, předstíraného převodu a zajišťování krycích dokladů podle trestního řádu a zákona o Policii ČR pro všechny policejní složky.

K systémům orgánů, které se zabývají potíráním organizovaného zločinu, nerozlučně patří také další subjekty působící v rámci trestního řízení, tedy státní zastupitelství a soudy. Po roce 2000 byly v rámci strategie boje proti organizované kriminalitě na Nejvyšším státním zastupitelství a obou vrchních státních zastupitelstvích vytvořeny specializované odbory. Některé útvary působící pod jednotlivými ministerstvy rovněž přispívají k odhalování organizované kriminality. Příkladem je Finančně analytický útvar Ministerstva financí ČR, který sbírá a analyzuje informace o neobvyklých finančních operacích identifikovaných a nahlášených

finančními institucemi. V případě potřeby podniká další kroky k zabránění legalizace zisků z trestné činnosti a podezření z trestné činnosti, o kterých informuje orgány činné v trestním řízení.

Na základě zákona č. 61/1996 Sb. byly vytvořeny podobné útvary, které se specializují na analýzu neobvyklých finančních transakcí, především větších bankách. Ministerstvo vnitra ČR vytvořilo odborné pracovní skupiny, které se zaměřují na analýzu vývoje různých forem organizovaného zločinu. Tyto skupiny jsou složeny z pracovníků Policie ČR, státních zástupců a zaměstnanců dalších centrálních orgánů státní správy. Mezinárodní odbor Ministerstva spravedlnosti ČR se v rámci boje s nadnárodními formami trestné činnosti specializuje na různé úkoly v oblasti mezinárodní justiční spolupráce.⁶²

3.3. Politické nástroje boje s organizovaným zločinem

Politickou strategií v boji proti organizovanému zločinu řídí a koordinuje Ministerstvo vnitra ČR, které je odpovědné za řešení této problematiky na území České republiky. V rámci plnění tohoto úkolu ministerstvo pravidelně vypracovává Koncepti boje proti organizovanému zločinu. V této Koncepti formuluje vhodná opatření na posílení pozice státní moci v oblasti prevence, odhalování a trestání organizovaného zločinu a zhodnocuje účinnost a plnění zavedených opatření. Ministerstvo vnitra České republiky každoročně ve spolupráci s Policií ČR a dalšími subjekty působícími v oblasti vnitřní bezpečnosti a veřejného pořádku připravuje Zprávu o situaci v oblasti vnitřní bezpečnosti a veřejného pořádku na území země. Tato zpráva obsahuje informace o stavu a vývoji různých forem kriminality, včetně organizovaného zločinu, a o opatřeních zaměřených na prevenci a potírání trestné činnosti. Pro specifické formy organizovaného zločinu ministerstvo vypracovává zvláštní politické dokumenty, které se zaměřují na konkrétní druhy trestné činnosti spojené s organizovaným zločinem a další společenské problémy. Mezi tyto dokumenty patří pravidelně aktualizovaná Národní strategie boje proti obchodování s lidmi v České republice a Strategie migrační politiky České republiky.

V rámci evropského měřítka sleduje EUROPOL situaci v oblasti organizovaného zločinu prostřednictvím zprávy SOCTA. Tato zpráva shrnuje informace o aktivitách organizovaného zločinu, identifikuje největší rizika spojená s tímto jevem a navrhuje opatření k jeho potírání.⁶³

⁶² JELÍNEK, Jiří. Kriminologie. Teoretik. Praha: Leges, 2021. ISBN 9788075024992, s. 452.

⁶³ JELÍNEK, Jiří. Kriminologie. Teoretik. Praha: Leges, 2021. ISBN 9788075024992, s. 453.

3.4. Potenciální preventivní opatření při boji s organizovaným zločinem

Samotná existence organizovaného zločinu je podmíněna poptávkou po zakázaném zboží a službách. Bude-li existovat poptávka, najdou se skupiny, jež se budou snažit tuto poptávku za účelem dosažení zisku uspokojit. Veškerá doposud zmíněná represivní opatření, která vedou k odhalení zločineckých skupin a potrestání jejich členů, komplexní problém organizovaného zločinu neřeší, jelikož po eliminaci jedné zločinecké skupiny z ilegálního trhu její místo po čase zaujme jiná. Preventivní opatření by proto měla být zaměřena na snížení poptávky formou opatření proti drogové závislosti a závislosti na gamblingu, nelegální migraci nebo regulací prostitutce. Značný význam při prevenci organizovaného zločinu má potlačení korupce a účinné a efektivní nástroje proti legalizaci výnosů z trestné činnosti.⁶⁴

⁶⁴ Tamtéž.

4. Vybrané trestněprávní nástroje boje s organizovaným zločinem

4.1. Spolupracující obviněný a korunní svědek

4.1.1. Pojem

Jedním z kontroverzních trestněprávních institutů vedle dohody o vině a trestu a trestní odpovědnosti právnických osob souvisejícím s „globalizací trestního práva“ je nepochybně institut spolupracujícího obviněného. Odpůrci namítají, že se v podstatě jedná o „kupčení“ se spravedlností, resp. zpochybňují důvěryhodnost výpovědi obviněného, který vypovídá proti ostatním členům zločinecké skupiny motivovaný určitým druhem úlev, popř. beztrestností. Zastánci tohoto institutu na druhé straně argumentují tím, že při odhalování organizované kriminality je velice obtížné nalézt důkazy tzv. „zvenčí“, jelikož zločinecké skupina užívá četná opatření za účelem utajení aktivit jejích členů, a tak jedinou možností je získání důkazů tzv. „zevnitř“, tedy prostřednictvím motivace členů zločinecké skupiny k tomu, aby vypovídali proti ostatním.

Ve slovanských jazycích se spolupracující obviněný překládá rovněž jako „korunní svědek“, přičemž tento terminus technicus se v zásadě používá v odborné literatuře, v publikacích, případně v politických diskusích. V textu zákonů se s tímto termínem zpravidla nesetkáváme. Výjimkou je například polský právní řád.⁶⁵ Na druhou stranu i bez speciálních zákonů je v Evropě několik států, kde trestní zákony umožňují soudci uložit mírnější trest pachatelům, kteří spolupracují s policií, resp. s orgány činnými v trestním řízení při odhalování trestných činů, které spáchali oni sami nebo jiné osoby. Původ institutu korunního svědka nalezneme v angloamerickém trestním řízení. Svědek, kterého předvolával žalobce (*Crown Prosecution Service – Úřad královského prokurátora*), se označoval jako „Crown Witness“ (svědek předvolaný veřejným žalobcem – prokurátorem). Později se označení Crown Witness užívalo v případě každého svědka, jenž svědčil ve prospěch obžaloby – „koruny“.

V odborné literatuře se „korunním svědkem“ rozumí pachatel, resp. spolupachatel nebo účastník trestného činu, který uzavřel s orgány činnými v trestním řízení dohodu o tom, že bude pravdivě vypovídat ve prospěch obžaloby a přispěje tak k odhalení trestného činu anebo k usvědčení jeho pachatele, resp. spolupachatele nebo účastníka a který je za poskytnutí takového svědectví státem „odměněn“ tím, že mu je zaručeno privilegium beztrestnosti nebo uložení mírnějšího trestu, eventuálně rovněž zvláštní ochrana před případným mstivým jednáním ze strany usvědčených spolupachatelů.⁶⁶ Podstatou institutu korunního svědka je formální

⁶⁵ Ustawa z dnia 25 czerwca 1997 r. o świadku koronnym.

⁶⁶ MUSIL, J., Korunní svědek – ano či ne? Trestní právo, 2003, č. 4, s. 21.

dohoda mezi pachatelem trestného činu a státem, podle které může být za poskytnutí důkazně relevantních informací, díky kterým dojde k usvědčení jiných pachatelů a k usnadnění důkazní pozice obžaloby, navrženo upuštění od potrestání ve prospěch spolupracujícího obviněného. Význam přispění spolupracujícího obviněného k objasnění zločinu se může dále projevit v uložení mírnějšího druhu trestu nebo v jeho nižší výměře, a to na podkladě obecné polehčující okolnosti podle § 41 písm. m) trestního zákoníku (soud jako k polehčující okolnosti přihlédne zejména k tomu, že pachatel přispěl zejména jako spolupracující obviněný k objasňování trestné činnosti spáchané členy organizované skupiny, ve spojení s organizovanou skupinou nebo ve prospěch organizované zločinecké skupiny), postupem podle § 58 odst. 4 trestního zákoníku a snížením trestu odnětí svobody pod dolní hranici trestní sazby, případně využitím úpravy v § 48 o podmíněném upuštění od potrestání. Kritérium proporcionality se užije již při rozhodování o přiznání statusu spolupracujícího obviněného, kdy výhoda, kterou poskytuje stát spolupracujícímu obviněnému v podobě nižšího trestu má být menší, než jaké je plnění spolupracujícího obviněného.

Takovýto korunní svědek má vždy v zásadě odhalovat řádově závažnější trestnou činnost, než je ta, kterou spáchal on sám a ve vztahu ke které bude následně případně vyřčena beztrestnost nebo uložen nižší trest za její spáchání. Zájem státu na zjištění, usvědčení a následném potrestání osob, které se podílejí na páčání závažné trestné činnosti v rámci organizované skupiny a narušení jejich organizačních struktur, je podstatně vyšší než zájem státu na potrestání jednotlivce, jenž se podílel na páčání této trestné činnosti. V jednotlivých jazycích bývá spolupracující obviněný nazýván následovně. V anglickém jazyce užívají zákonodárci obecně termín „*Informant witnesses*“, zatímco v Severním Irsku se používá označení „*Supergrass*“. V němčině se spolupracující obviněný nazývá „*Kronzeuge*“, v holandštině „*Kroongetuige*“, v polštině pak „*świadek koronny*“. Italština rozlišuje slangový výraz „*Pentito*“ a oficiální termín, který zní „*Collaboratori di giustizia*“. Stejně je tomu tak i ve francouzském jazyce, kdy hovoříme o „*Repentis*“ nebo o oficiálním „*de collaborateur de justice*“. V rámci Rady Evropy a Evropské unie se užíval pojem „*Collaborator of justice*“.⁶⁷

Jak bylo výše zmíněno, v České republice a na Slovensku se v trestněprávní terminologii ujal pojem korunní svědek. Autor se domnívá, že toto označení není zrovna tím nejvhodnějším, jelikož může evokovat dojem, že takovýto „korunní svědek“, resp. jeho svědecká výpověď, bude vnímán soudem jako „hlavní důkaz“ v dotčeném trestním řízení, což je závěr zcela mylný,

⁶⁷ Recommendation Rec(2005)9 of the Committee of Ministers to member states on the protection of witnesses and collaborators of justice (Adopted by the Committee of Ministers on 20 April 2005 at the 924th meeting of the Ministers Deputies), Commission working document on the feasibility of EU legislation in the area of protection of witnesses and collaborators with justice (*COM/2007/0693 final*).

neboť všechny důkazy jsou si v obecné rovině rovny, resp. trestní řád nestanovuje konkrétní pravidla, pokud jde o míru důkazů potřebných k prokázání určité skutečnosti, ani váhu či důkazní sílu jednotlivých důkazů. Výpověď spolupracujícího obviněného má tak vzhledem k výše uvedenému stejnou váhu jako kterýkoliv jiný důkaz.

4.1.2. Historický vývoj institutu spolupracujícího obviněného ve světě

Institut spolupracujícího obviněného má kořeny v nepsaném anglickém právu. Podle tohoto starého obyčejového práva bylo pachatelovi umožněno, aby se doznal ke konkrétnímu trestnému činu, a i k dalším zločinům, na jejichž páčání se podílel, ať už jako pachatel, resp. spolupachatel, anebo účastník. Následně měl poskytnout jména spolupachatelů za účelem prokázání jejich viny. Pokud soud přijal takovouto nabídku, mohl rozhodnout o tom, že trestní řízení ve vztahu ke spolupracujícímu pachateli zastaví a tento bude osvobozen. Pokud se však soud rozhodl, že nabídku nepřijme, byl pachatel odsouzen k trestu smrti.⁶⁸ Postupně se tento systém rozšířil nejprve mezi státy s angloamerickým právem a posléze i do kontinentální Evropy. Významnějšího praktického využití se institut spolupracujícího obviněného dočkal až ve Spojených státech amerických. Jeho podstatou je tamější ústavou zaručené právo obviněného nevypovídat, pokud by si svou výpovědí mohl přitížit. Toto ústavou garantované privilegium je respektováno až do té míry, že vypovídá-li obviněný jako svědek, nemůže být následně trestně stíhán a posléze případně i potrestán za žádný z trestných činů obsažených v jeho výpovědi.⁶⁹ V případě, že spolupracující obviněný svou výpovědí poskytne orgánům činným v trestním řízení usvědčující důkaz o vině jiného pachatele, může mu být poskytnuta „imunita od obžaloby“. Tato může mít formu celkové imunity (*Transactional immunity*), jež chrání danou osobu od možné obžaloby za trestné činy související s její výpovědí v pozici svědka, či formu svědecké imunity, která ji chrání před tím, aby mohla být její svědecká výpověď použita proti ní.⁷⁰

V rámci Severního Irska byl institut spolupracujícího obviněného v tomto pojetí poprvé použit v roce 1981 (tzv. *supergrass* – *informátor*, viz výše). V jedné z nejznámějších kauz poskytl Christopher Black po předchozím příslibu nestíhatelnosti svědeckou výpověď, na

⁶⁸ RADZINOWICZ, L.A., *History of English Criminal Law and Its Administration from 1750*. Vol. 2, *The clash between private initiative and public interest in the enforcement of the law*. London: Stevens, 1956.

⁶⁹ PACHEROVÁ, M., *Korunný svědek jako jeden z prostředků boje s organizovaným zločinem*. *Justičná revue*, 1998, č. 11, s. 19.

⁷⁰ § 6002 (Immunity generally), Title 18 of Crimes and Criminal Procedure.

základě které došlo k zatčení 38 podezřelých.⁷¹ Díky této výpovědi bylo dne 5. 8. 1983 odsouzeno dvacet dva členů dočasné Irské republikánské armády v souhrnu ke čtyřem tisícům let odnětí svobody. Za tuto výpověď byla Blackovi prokurátorem garantována imunita, přičemž Black ihned po skončení procesu opustil území Severního Irska. Později byly rozsudky proti osmnácti odsouzeným zrušeny. Posledním procesem, kdy byl použit informátor (*supergrass*) v Severním Irsku, byl případ z roku 1985, kdy na základě výpovědi Harryho Kirkpatricka bylo uvězněno 25 členů Irské národně osvobozené armády. V prosinci téhož roku bylo 24 z nich osvobozeno.⁷² V Anglii a Walesu se institut spolupracujícího obviněného (*supergrass*) přestal používat podobně jako tomu bylo v Severním Irsku v roce 1985. V roce 2005 byl však přijat zákon o závažné organizované kriminalitě⁷³ s působností na území Anglie, Walesu a částečně Skotska a Severního Irska. Druhá kapitola druhé části výše uvedeného zákona byla zákonodárci nazvána „Pachatelé napomáhající vyšetřovatelům a prokurátorům“⁷⁴ a upravuje některé možnosti využití spolupracujícího pachatele. První z takovýchto možností, které tento zákon připouští, je imunita před trestním stíháním.⁷⁵

Jakmile státní zástupce blíže specifikovaný v rámci tohoto ustanovení shledá, že existují důvody týkající se průběhu vyšetřování nebo samotné obžaloby, pro které je v dané situaci vhodné nabídnout některému z podezřelých imunitu před trestním stíháním, může takovéto osobě vystavit písemné oznámení s garancí imunity („*immunity notice*“). Poté, co bylo k rukám daného jedince vystaveno oznámení o garantování imunity, nelze proti takovéto osobě na území Velké Británie zahájit trestní stíhání pro trestný čin uvedený v oznámení. Jako další z možností připouští zmíněný zákon závazek nepoužít proti osobě informace, které poskytla jako spolupracující pachatel.⁷⁶ Má-li v tomto případě státní zástupce za to, že jsou dány důvody týkající se průběhu vyšetřování trestného činu nebo samotné obžaloby, v důsledku kterých je namíste nabídnout osobě, že informace, které poskytne nebudou použity proti ní v rámci žádného řízení, může poskytnout této osobě o takové záruce písemné oznámení („*restricted use undertaking*“). Je-li ve vztahu k osobě vydáno takovéto oznámení, nemohou být jí poskytnuté informace dále použity proti ní v rámci žádného řízení na území Velké Británie.

⁷¹ GREER, S. *Supergrasses: A study in Anti-Terrorist Law Enforcement in Northern Ireland*, Oxford: Oxford University, 1995, s. 309.

⁷² Podle Northern Ireland supergrass terrorist trials (online)
http://news.bbc.co.uk/2/hi/uk_news/northern_ireland/8538895.stm.

⁷³ Serious Organized Crime and Police Act 2005.

⁷⁴ Offenders assisting investigations and prosecutions

⁷⁵ Čl. 71 Assistance by offender: immunity from prosecution.

⁷⁶ Čl. 72 Assistance by offender: undertaking as to use of evidence.

V případě, že se státní zástupce s obžalovaným dohodne na spolupráci při odhalování trestné činnosti, může dojít ke snížení trestu obžalovanému.⁷⁷ Jako poslední připouští dotčený zákon možnost přehodnocení již uloženého trestu odsouzenému.⁷⁸ V případě, že Korunní soud uloží trest odnětí svobody osobě, které byl snížen trest na základě dohody o spolupráci, avšak tato osoba vědomě selže při spolupráci, může příslušný státní zástupce kdykoliv požádat o nové soudní řízení za předpokladu, že tato osoba stále vykonává trest a nové soudní řízení je v zájmu spravedlnosti. Při konání takového řízení může být vyloučena veřejnost.

V rámci kontinentální Evropy je institut spolupracujícího obviněného nejdéle používán v Itálii. Poprvé byl tzv. „Pentito“ v tomto smyslu použit v boji s terorismem v osmdesátých letech minulého století. Za jeho výpověď bylo tehdejšímu korunnímu svědkovi navrženo snížení trestu, v některých případech i beztrestnost, resp. mírnější podmínky výkonu trestu nebo program speciální ochrany. Pentito mohl dostat novou identitu, určitý finanční obnos, aby mohl začít nový život, což bylo nejčastěji kdesi v zahraničí.⁷⁹ Polský zákon o korunním svědkovi⁸⁰ byl schválen dne 25. 6. 1997 s účinností od 1. 1. 1998. Tento zákon poskytuje pachateli možnost vystupovat jako svědek v případě organizované kriminality anebo účasti na taxativně vymezených závažných trestných činech (např. vražda, únos, obchodování s lidmi, všeobecné ohrožení). Zákon zároveň poskytuje takovéto osobě speciální program ochrany. Pokud je pachatel ochoten vypovídat proti dalším spolupachatelům, státní zástupce jeho věc vyloučí k samostatnému projednání a následně ve vztahu k osobě tohoto pachatele přeruší trestní stíhání, které zůstává přerušeno až do pravomocného rozhodnutí v řízení, v němž vypovídá jako svědek. V případě, že soud shledá výpověď korunního svědka přípustnou, může se tato osoba vyhnout trestní odpovědnosti nebo může dojít ke snížení jeho trestu.⁸¹

Německý zákon o korunním svědkovi byl přijat v roce 1989. V případě, že korunní svědek, který spáchal trestný čin v rámci organizované zločinecké skupiny, spolupracuje s orgány činnými v trestním řízení a za předpokladu, že díky této spolupráci bylo zjištěno spáchání trestných činů (či bylo jejich spáchání zabráněno) a pachatelé byli odsouzeni, bylo možné, aby ve vztahu k takovému svědkovi nebyla vůbec podána obžaloba, případně, aby byl tento svědek potrestán mírnějším trestem. Tato možnost se však nevztahovala na zločiny genocidy, vraždy a zabití. Účinnost tohoto zákona byla však časově omezena, a to do roku 1999. Novelou Trestního zákona (*Strafgesetzbuch – StGB*) došlo od roku 2009 k opětovnému zavedení

⁷⁷ Čl. 73 Assistance by defendant: reduction in sentence.

⁷⁸ Čl. 74 Assistance by defendant: review of sentence.

⁷⁹ VANDUCHOVÁ, Marie a HOŘÁK, Jaromír. Na křižovatkách práva: pocta Janu Musilovi k sedmdesátým narozeninám. Beckova edice právo. V Praze: C.H. Beck, 2011. ISBN 978-80-7400-388-2, s. 141.

⁸⁰ Art. 2 Ustawa z dnia 25 czerwca 1997 r. o. świadku koronnym (Dz.U. 1997 nr 114 poz. 738).

⁸¹ Blíže Terrorism: Protection of witnesses and collaborators of justice, Council of Europe, 2006, s. 291 a násl.

institutu korunního svědka v Německu. Prostřednictvím ustanovení § 46b byla obnovena možnost mimořádného snížení trestu pachateli, který se významně podílel na odhalení trestného činu a zjištění jeho pachatele. Ve výjimečných případech mohlo dojít i k upuštění od potrestání. Základní podmínkou pro tento postup je dobrovolné poskytnutí informací ze strany spolupracujícího pachatele, které jsou způsobilé přispět k odhalení některého z trestných činů taxativně vymezených v rámci ustanovení § 100a odst. 2 Trestního zákoníku (*Strafprozeßordnung – StPO*).⁸²

Ve Španělsku tamější trestní zákoník umožňuje případné upuštění od potrestání těch pachatelů, kteří ve vztahu k terorismu nebo drogové kriminalitě spolupracují s orgány činnými v trestním řízení. „Svědék“ však musí poskytnout výpověď, na základě které je pachatel identifikován a následně odsouzen.⁸³

4.1.3. Institut spolupracujícího obviněného v ČR

V rámci České republiky se institut tzv. korunního svědka nepodařilo nejprve v roce 2005 prosadit. Ústavně právní výbor Poslanecké sněmovně doporučil návrh zamítnout, avšak navzdory tomu Poslaneckou sněmovnou schválen, nicméně následně byl zamítnut ze strany Senátu a vrácen Poslanecké sněmovně. V opětovném hlasování návrh prošel Poslaneckou sněmovnou, ale prezident text zákona nepodepsal. Nakonec byl samostatný návrh v Poslanecké sněmovně zamítnut.⁸⁴ V souvislosti s rekodifikací trestního práva hmotného v roce 2009 se podařilo do českého právního řádu zavést institut spolupracujícího obviněného, a to prostřednictvím zákona č. 41/2009 Sb., Zákon o změně některých zákonů v souvislosti s přijetím trestního zákoníku, kterým byl do ust. § 178a trestního řádu zakomponován institut „Spolupracující obviněný“. Pokud je osoba označena v obžalobě jako spolupracující obviněný, soud ve smyslu § 39 odst. 1 trestního zákoníku k tomuto přihlédne při stanovení druhu a výměry trestu, přičemž je tato skutečnost považována za všeobecnou polehčující okolnost ve smyslu § 41 písm. m) trestního zákoníku. Díky tomuto soud může ve smyslu ust. § 58 odst. 4 trestního zákoníku uložit trest odnětí svobody v délce, jež se pohybuje pod dolní hranicí zákonem stanovené trestní sazby. Účelem a smyslem tohoto institutu by mělo být to, že směřuje k zjištění a odhalení pachatelů velmi závažných trestných činů prostřednictvím osob, které se určitým,

⁸² Jedná se o zvláště závažné zločiny, u kterých je možné nařídít odposlech a záznam telekomunikačního provozu, např. trestné činy proti lidskosti, vlastizrada, padělání a pozměnění peněz, vražda, sexuální trestné činy, legalizace výnosů z trestné činnosti.

⁸³ FYJE, N., SHEPTYCKI, J., Facilitating witness co-operation in organised crime cases: an international review. Online Report, 27/05, s. 16.

⁸⁴ KUČERA, P., RICHTER, M., Jacek Spyra – korunní svědek? Trestní právo, roč. 10, č. 12(2005), s. 2.

byť méně zásadním způsobem, na trestné činnosti podílely, jsou ochotny „rozkrýt“ strukturu zločinecké organizované skupiny (nebo organizované skupiny) a sdělit podstatné skutečnosti o hlavních pachatelích, organizátorech, pachatelích trestných činů nejvíce závažných. Zároveň také zavedení institutu spolupracujícího obviněného představuje i určité vyústění diskusí o tom, zda má být do českého právního řádu zaveden institut korunního svědka, kdy k úpravě tohoto specifického nástroje boje s vysoce závažnou trestnou činností (zejména organizovaným zločinem ve formě podmíněného zastavení (nebo přerušení) trestního stíhání zatím nedošlo. Z obecného hlediska je možno instituty spolupracujícího obviněného i korunního svědka posuzovat též jako způsob, jak výrazněji zohlednit (úplně a pravdivé) doznání obviněného, než tomu bylo doposud. Konkrétní důvody zavedení spolupracujícího obviněného jsou pak uvedeny i v důvodové zprávě k návrhu trestního zákoníku i doprovodné novely trestního řádu (tisky 410 a 411 Poslanecké sněmovny – volební období 2006–2010). Novela trestního řádu provedená zákonem č. 193/2012 Sb. s účinností od 1. 9. 2012 zakomponovala do znění ustanovení § 178a nový odstavec 2 vedený úsilím o širší uplatnění institutu spolupracujícího obviněného (tj. v řízení o všech zločinech, nikoliv jen o zvlášť závažných zločinech).

Při stanovení druhu trestu a jeho výměry soud přihlédne k povaze a závažnosti spáchaného trestného činu, k osobním, rodinným, majetkovým a jiným poměrům pachatele a k jeho dosavadnímu způsobu života a k možnosti jeho nápravy; dále přihlédne k chování pachatele po činu, zejména k jeho snaze nahradit škodu nebo odstranit jiné škodlivé následky činu, a pokud byl označen jako spolupracující obviněný, též k tomu, jak významným způsobem přispěl k objasnění zločinu spáchaného členy organizované skupiny, ve spojení s organizovanou skupinou nebo ve prospěch organizované zločinecké skupiny.⁸⁵ Soud v případě postupu podle § 58 odst. 4 trestního zákoníku vezme v potaz povahu trestného činu, k jehož spáchání se doznal, v kontrastu se zločinem spáchaným členy organizované skupiny, ve prospěch organizované zločinecké skupiny nebo ve spojení s organizovanou skupinou, k jehož objasnění přispěl. Dále soud zváží význam takového jeho jednání, osobu pachatele a okolnosti případu, zejména zda a jakým způsobem se podílel na takovém zločinu, k jehož objasnění se zavázal, a jaké následky svým jednáním případně způsobil. Dále zákon umožňuje, aby soud upustil od potrestání pachatele označeného jako spolupracující obviněný jsou-li splněny podmínky stanovené v § 178a odst. 1 a 2 a podal-li spolupracující obviněný jak v přípravném řízení, tak v řízení před soudem úplnou a pravdivou výpověď o skutečnostech, které jsou způsobilé významně přispět k objasnění zločinu spáchaného členy organizované skupiny, ve spojení s organizovanou skupinou nebo ve

⁸⁵ Ustanovení § 39 zákona č. 40/2009 Sb., Trestní zákoník.

prospěch organizované zločinecké skupiny; ustanovení § 48 odst. 1 trestního zákoníku (o podmíněném upuštění od potrestání) tím není dotčeno. Upustit od potrestání pachatele označeného jako spolupracující obviněný takto nelze, jestliže jím spáchaný trestný čin je závažnější než zločin, k jehož objasnění přispěl, jestliže se podílel jako organizátor nebo návodce na spáchání zločinu, k jehož objasnění přispěl, jestliže jím způsobil úmyslně těžkou újmu na zdraví nebo smrt nebo jsou-li dány důvody pro mimořádné zvýšení trestu odnětí svobody (viz § 59 trestního zákoníku).⁸⁶ Případně lze také tedy využít postupu dle ust. § 48 trestního zákoníku, tj. upuštění od potrestání s dohledem.

4.1.4. Spolupracující obviněný ve světle mezinárodního práva a judikatury

Evropský soud pro lidská práva se v rámci své rozhodovací praxe nevěnoval otázce, zda je použití institutu spolupracujícího obviněného v souladu s Úmluvou o ochraně lidských práv a základních svobod⁸⁷ či nikoliv. V jeho rozhodovací praxi však můžeme nalézt několik rozhodnutí týkajících se výpovědí anonymních svědků. V těchto rozhodnutích zdůrazňuje znevýhodnění druhé strany (obhajoby) v případě, kdy je „anonymita“ součástí programu ochrany svědka. V případě *Kostovski v. Holandsko*⁸⁸ Evropský soud pro lidská práva konstatoval, že pokud obhajoba nezná totožnost vyslychané osoby, je jí tím odňata možnost vyjádřit se k osobě svědka a nemůže tak ani případně namítnout jeho nedůvěryhodnost či zaujatost. Takováto svědeckví nebo jiná prohlášení směřující k prokázání viny obžalovaného mohou být často mylná či úmyslně nepravdivá a obhajoba bude jen se značnými obtížemi schopna napadnout jakákoliv takto vznesená obvinění, jelikož nemá k dispozici dostatek informací, díky kterým by bylo možné bez dalšího ověřit spolehlivost nebo zpochybnit důvěryhodnost takového svědka. V případě *Lüdi v. Švýcarsko*⁸⁹ soud uvedl, že nelze hovořit o spravedlivém procesu, má-li obžalovaný možnost klást anonymnímu svědkovi otázky toliko v písemné formě. Tímto způsobem není možné nahradit právo obžalovaného zakotvené v čl. 6 odst. 3 písm. d) Úmluvy – vyslychat nebo dát vyslychat svědky proti sobě a dosáhnout předvolání a výslech svědků ve svůj prospěch za stejných podmínek, jako svědků proti sobě (tzv. rovnost zbraní). Není-li obhajobě známá totožnost svědka, čelí tím značnému znevýhodnění ve formě nedostatku

⁸⁶ Ustanovení § 46 odst. 2 zákona č. 40/2009 Sb., Trestní zákoník.

⁸⁷ Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod ve znění Protokolů na tuto Úmluvu navazujících. Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí č. 209/1992 Sb., o sjednání Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a Protokolů na tuto Úmluvu navazujících.

⁸⁸ *Kostovski v. The Netherlands*, judgment of 20 November 1989, Application no. 11454/85, Series A, No. 166.

⁸⁹ Rozsudek ve věci *Lüdi versus Švýcarsko* ze dne 15.06.1992, Číslo stížnosti: 12433/86.

základních informací, na základě kterých lze zpochybnit důvěryhodnost takového svědka nebo prověřit jeho spolehlivost.

V případě Doorson v. Nizozemsko⁹⁰ byl stěžovatel odsouzen k nepodmíněčnému trestu odnětí svobody za obchodování s drogami. Při jeho odsouzení vycházely nizozemské soudy mimo jiné i z výpovědí anonymních svědků – narkomanů. Přestože tito anonymní svědci vypovídali před policejním orgánem a vyšetřujícím soudcem, u hlavního líčení odmítli ze strachu z pomsty svědčit. Stěžovatel tvrdil, že soudy porušily čl. 6 Úmluvy (právo na spravedlivý proces) tím, že stěžovatel byl odsouzen na základě důkazů (svědeckých výpovědí) poskytnutých svědky, kteří byli vyslechnuti v jeho nepřítomnosti, tudíž neměl možnost klást jim otázky. Zároveň podle stěžovatele došlo k porušení výše uvedeného rovněž tím, že odvolací soud přijal důkazy poskytnuté ze strany anonymních svědků. Evropský soud pro lidská práva však tato tvrzení stěžovatele Doorsona neakceptoval, nicméně přezkoumal a potvrdil některé principy vyplývající z předcházejících rozhodnutí a konstatoval, že Úmluva nevylučuje, aby byly při vyšetřování trestných činů použity takové zdroje jako jsou anonymní informátoři, avšak odsouzení by nemělo být založeno, ať už výlučně či v rozhodující míře, na anonymních výpovědích. Nelze však spatřovat porušení Úmluvy pouze z toho důvodu, že v řízení vystupovali anonymní svědci.

Z rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva vyplývá, že přihlédnutí k prohlášením učiněným anonymním svědkem není za žádných okolností neslučitelné s Úmluvou, avšak je vyžadován potvrzující důkaz. Evropský soud zdůraznil, že jediné řešení směřující k zachování vyváženosti mezi opatřeními pro zajištění anonymity svědka a práva na obhajobu je stanovení verifikačního mechanismu, který by byl způsobilý efektivně zabezpečit náhradní prostředky, díky kterým by mohla obhajoba případně zjistit skutečnosti, jež mohou mít vliv na spolehlivost a důvěryhodnost anonymního svědka. Dle dosavadních rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva není možné kohokoliv uznat vinným toliko na základě jediného důkazu, a to výpovědi anonymního svědka. Dotčené orgány mohou svědkovu identitu držet v utajení, avšak soud má za to, že pokud neexistují jiné důkazy, takováto výpověď anonymního svědka není dostačujícím důkazem pro odsouzení ze spáchání trestného činu.⁹¹

Vyjma výše zmíněné Úmluvy se problematikou spolupracujících pachatelů zabývá vícero mezinárodních dokumentů. Jedním z prvních takovýchto nástrojů, jež řeší problematiku spolupracujících pachatelů (*Collaborators of justice*), je Doporučení Výboru ministrů Rady

⁹⁰ Doorson v. The Netherlands, judgment of 26 March 1996, Application no. 20524/92, Reports 1996-II.

⁹¹ Birutis and Others v. Lithuania, judgment of 28 March 2002, Application no. 47698/99 and 48115/99.

Evropy ze dne 10. 9. 1997 týkající se zastrašování svědků a práv obhajoby.⁹² Zmíněné doporučení definuje v rámci článku 1 spolupracujícího pachatele a prostřednictvím čl. 4 doporučuje, aby byla spolupracujícímu pachateli vystupujícímu ve vztahu k organizovanému zločinu poskytnuta ochrana svědka a rovněž zvláštní penitenciární péče. Za účelem posílení ochrany spolupracujících pachatelů v roli svědků v rámci boje proti terorismu bylo na 924. zasedání Výboru ministrů Rady Evropy konaném dne 20. 4. 2005 přijato Doporučení na ochranu svědků a spolupracujících pachatelů č. (2005) 9.⁹³ Účelem tohoto Doporučení je přispět k harmonizaci národních systémů trestní justice týkající se předmětné problematiky. Doporučení má usměrňovat členské státy při tvorbě jejich vnitrostátní legislativy, přezkoumávat postup jejich uplatňování v praxi a zabezpečit nezbytné povědomí o principech a opatření všem zúčastněným subjektům. V rámci úvodní části jsou upraveny definice, dále druhá část upravuje všeobecné principy, třetí pak opatření a program ochrany a poslední část se zabývá mezinárodní spoluprací. Spolupracující pachatel je zde definován jako osoba, která čelí obvinění ze spáchání trestného činu nebo byla uznána vinnou z účasti na zločinecké skupině či jiných zločineckých organizacích nebo z podílení se na jiném druhu organizované kriminality, jež přivolila ke spolupráci a orgány činnými v trestním řízení, zejména poskytnutím své výpovědi o zločinecké skupině či organizaci nebo o trestném činu souvisejícím s organizovanou kriminalitou či jinou závažnou kriminalitou. V tomto smyslu je spolupracujícím pachatelem osoba, jež disponuje vědomostmi o struktuře a aktivitách zločinecké organizace, jejich kontaktech s jinými místními nebo zahraničními skupinami a čelí obvinění ze spáchání trestného činu. Za spolupracujícího pachatele je považována i osoba, která spáchala trestný čin, avšak její spolupráce se týká odlišných trestných činů.⁹⁴

Jedním z výše uvedených základních principů je snaha zajistit svědkům a spolupracujícím pachatelům možnost svobodně svědčit, aniž by byli vystaveni zastrašování, a to prostřednictvím vhodné legislativy a praktických postupů. V rámci odpovídajících opatření a programu ochrany by mělo platit, že žádný z trestných činů týkajících se terorismu nemůže být vyloučen ze seznamu trestných činů, při kterých je svědkovi poskytována speciální ochrana. Každé rozhodnutí, kterým je zajišťována anonymita svědka v trestním řízení, má být činěno v souladu s vnitrostátní právní úpravou a evropskými předpisy na ochranu lidských práv.

⁹² Council of Europe Committee of Ministers Recommendation No. R (97) 13 to Member States Concerning Intimidation of Witnesses and the Rights of the Defence.

⁹³ Recommendation Rec(2005)9 of the Committee of Ministers to member states on the protection of witnesses and collaborators of justice (*Adopted by the Committee of Ministers on 20 April 2005 at the 924th meeting of the Ministers Deputies*).

⁹⁴ Explanatory Memorandum Recommendation Rec(2005)9 of the Committee of Ministers to member states on the protection of witnesses and collaborators of justice CM(2005)41 Addendum I 23 March 2005.

V rámci Doporučení je spolupracujícím pachatelům věnována zvláštní pozornost. Svědectví spolupracujícího pachatele je v některých případech rozhodující pro získání důkazů týkajících se závažných zločinů spáchaných zločineckou skupinou. Mezi zvláštní prostředky týkající se spolupracujícího pachatele v rámci postpenitenciární péče, které mu mají zabránit v páchání další trestné činnosti, patří například přemístění do jiné oblasti, zabezpečení dočasné finanční podpory takovému pachateli, resp. jeho rodině, pomoc při hledání práce, změna totožnosti, přísný dohled a kontrola.

V rámci mezinárodní spolupráce si členské státy mají v dostatečné míře vzájemně vyměňovat informace a spolupracovat s organizacemi poskytujícími program ochrany. Jednotlivé státy by si měly poskytovat vzájemnou pomoc při přesídlování svědků do zahraničí, kooperovat při výměně informací, přispívat k ochraně svědků a spolupracujících pachatelů v souvislosti se spoluprací s mezinárodním trestním soudem. Kromě Rady Evropy se problematikou boje s organizovanou kriminalitou zabývá rovněž Organizace spojených národů. Úmluva Organizace spojených národů proti nadnárodnímu organizovanému zločinu⁹⁵ v článku 26 zavazuje členské státy k přijetí vhodných opatření na podporu osob, které působí nebo které působily v organizovaných zločineckých skupinách, ve vztahu k nadnárodnímu organizovanému zločinu. Těmito vhodnými opatřeními jsou dle Úmluvy a) ve vhodných případech poskytnutí možnosti zmírnění trestu osobě, jež podstatným způsobem spolupracuje při vyšetřování anebo stíhání trestného činu, na který se tato Úmluva vztahuje; b) v souladu se základními zásadami vnitrostátního právního řádu možnost poskytnutí imunity před trestním stíháním osobě, jež podstatným způsobem spolupracuje při vyšetřování anebo stíhání trestného činu, na který se tato Úmluva vztahuje. Samotná Úmluva je rozčleněna do 41 článků a upravuje spolupráci při prevenci, vyšetřování a trestním stíhání tzv. závažných trestných činů mezinárodní povahy definovaných v jejím článku 2 písm. b), které zahrnují organizovanou skupinu, a trestných činů stanovených na základě článků 5, 6, 8 a 23 Úmluvy. Tyto články zavazují smluvní strany kriminalizovat taková jednání, jako je účast ve skupině organizovaného zločinu, praní špinavých peněz, korupce a maření výkonu spravedlnosti. Podstatná část Úmluvy je věnována různým formám mezinárodní spolupráce v oblasti potlačování a prevence organizovaného zločinu. Úmluva obsahuje úpravu vzájemné právní pomoci, dále extradice, spolupráce v oblasti trestního řízení a prevence a speciální úpravu spolupráce za účelem konfiskace výnosů z trestné činnosti.

⁹⁵ Úmluva Organizace spojených národů proti nadnárodnímu organizovanému zločinu byla přijata rezolucí č. 55/25 Valného shromáždění OSN 15. listopadu 2000 v New Yorku. Členské státy OSN měly poprvé možnost připojit své podpisy k Úmluvě na konferenci na nejvyšší úrovni, která se konala 12.–15. prosince 2000 v Palermu v Itálii, kde svůj podpis připojila i Česká republika. Úmluva pro ČR vstoupila v platnost dne 24. října 2013. Úmluva má v současné době 189 smluvních stran.

K Úmluvě byly následně připojeny tři dodatkové protokoly: Protokol o předcházení, potlačování a trestání obchodování s lidmi, zejména se ženami a dětmi; Protokol proti pašování přistěhovalců po zemi, po moři a letecky; Protokol proti nedovolené výrobě střelných zbraní, jejich součástí a dílů a střeliva a proti obchodování s nimi.

4.1.5. Závěr

Téma spolupracujícího obviněného a korunního svědka vyvolává kontroverzní diskuse. Mezi příznivci tohoto institutu bývá nejsilnějším argumentem hledisko efektivity. Důležitost tohoto institutu spočívá mimo jiné v tom, že některé formy kriminality, zejména organizovaná kriminalita, mají natolik vyvinuté ochranné mechanismy, že bývá pro orgány činné v trestním řízení velice obtížné získat důkazy o trestné činnosti tzv. „zevnitř“, přičemž takovéto důkazy jsou zpravidla ty nejzásadnější a nejlépe napomáhají rozkrýt tento druh trestné činnosti. Strana odpůrců disponuje v tomto ohledu podstatně větším množstvím argumentů. V odborné literatuře můžeme nalézt celou škálu různých názorů, přičemž nejpodrobnější známou argumentační analýzu poskytl prof. Musil⁹⁶. Níže si shrneme nejdůležitější z nich.

Mezi ty nejzásadnější patří argumenty týkající se zpochybňování samotného smyslu institutu spolupracujícího obviněného, resp. korunního svědka. Smyslem institutu je vést pachatele k přehodnocení jeho chování a poskytnutí součinnosti orgánům činným v trestním řízení. Pod příslibem určitých výhod má být motivován k tomu, aby vypovídal proti svým spolupachatelům. Vzájemná solidarita jednotlivých členů zločineckých skupin, zejména skupin vybudovaných na ideologických základech, je však tak silná, že jejich členy výše zmíněné přísliby nikterak nemotivují. Prostřednictvím dalšího druhu argumentů bývá rovněž zpochybňována ústavnost institutu spolupracujícího obviněného a korunního svědka. Nejzávažnější problém odpůrci spatřují v tom, že narušuje rovnost před zákonem, rovnost účastníků řízení, čímž dochází k porušování práva na spravedlivý proces (tzv. rovnost zbraní). Též bývá kritizován kvůli tvrzenému narušování dělby moci v demokratickém státu, jelikož o vině a trestu má rozhodovat soud, nikoliv státní zástupce, který by svým rozhodnutím mohl upustit od trestního stíhání pachatele. Mezi hlavní námitky týkající se povahy trestního řízení patří skutečnost, že tímto institutem je narušena zásada legality, tj. povinnost státního zástupce stíhat všechny trestné činy, o kterých se dozví. Dále někteří odpůrci tvrdí, že je prostřednictvím tohoto institutu obviněný de facto nucen k přiznání, což je neslučitelné s další ze zásad trestního řízení.

⁹⁶ Blíže MUSIL, J. Korunní svědek – ano či ne? Trestní právo, 2003, č. 4, s. 9-15

Zcela zásadní argumenty směřující proti institutu spolupracujícího obviněného a korunního svědka se týkají míry důvěryhodnosti takovéto osoby. Jednání korunního svědka může mít mnoho motivů. Již v osmnáctém století varoval italský právník Cesare Beccaria, že člověk, který byl odsouzen nebo který je podezřelý ze spáchání trestného činu, se nemůže dovolávat plné důvěryhodnosti. Jakmile svědek svědčí proti spolupachateli a činí tak proto, aby mu byl snížen nebo odpuštěn trest nebo aby se mu dostalo jiných privilegií, je tato svědecká výpověď stále zpochybnitelná.

Lze uzavřít, že institut spolupracujícího obviněného je možné považovat za trestně-procesní nástroj, který je slučitelný s principy právního státu. Jeho zavedení je odůvodnitelné pádnými politickými argumenty, zejména výskytem nových nebezpečných druhů kriminality, přičemž standardní vyšetřovací prostředky k odhalování takovéto trestné činnosti orgánům činným v trestním řízení často nestačí.

Zároveň je však nadále třeba nahlížet na tento institut i velmi kriticky, a to v tom ohledu, že se spolupracující svědek svou podstatou vybočuje ze struktury zásad, na kterých spočívá kontinentální trestní proces. Za jeho největší slabinu lze považovat nedůvěryhodnost. Dále je zároveň zapotřebí poukázat na další stinnou stránku institutu spolupracujícího obviněného, na kterou opakovaně upozorňoval profesor Jiří Jelínek. Tou je skutečnost, že současná právní úprava tohoto institutu umožňuje, aby se obviněný stal spolupracujícím obviněným opakovaně, tj. tzv. spolupracujícím obviněným „recidivistou“. Je-li spolupracujícímu obviněnému za jeho výpověď poskytnuta beztrestnost, může nastat situace, kdy bude takovýto člen organizované zločinecké skupiny páchat po delší dobu trestnou činnost, přičemž bude získávat relevantní informace, díky nimž v případě dalšího trestního stíhání unikne potrestání. Pokud tedy nebude zamezeno tomu, aby byla tatáž osoba opakovaně (ve více kauzách) označena za spolupracujícího obviněného, může se tento „recidivista“ dopouštět takovéto trestné činnosti opakovaně a opakovaně uniknout trestu díky informacím získaným v průběhu jejího páchání. Bylo by tedy nanejvýš žádoucí, aby právní úprava stanovila, že spolupracující obviněný nesmí být současně stíhán v jiné trestní věci a dále se řídit u spolupracujícího obviněného principem „jednou a dost“. Zároveň v této souvislosti profesor Jelínek uvádí, že by spolupracující obviněný neměl být vůbec honorován za své doznání tím, že se upustí od potrestání a dále poukazuje na netransparentnost postupu, jakým je rozhodováno státním zástupcem o tom, kdo se stane spolupracujícím obviněným a kdo nikoliv. S těmito úvahami se autor jednoznačně ztotožňuje a přiklání se k nutnosti tento institut nadále zušlechťovat.⁹⁷

⁹⁷ Rozhovor s profesorem Jelínkem. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/clanek/domaci/spolupracujici-obvineny-jednou-a-dost-navrhuje-profesor-jelinek-135844> .

4.2. Agent

4.2.1. Pojem

Snahy policejních orgánů proniknout do zločineckého prostředí a získat tak jinak nepřístupné informace a důkazy o různých kriminálních aktivitách, nejsou vůbec novým jevem. Přestože k takovému tvrzení schází historické prameny, lze se domnívat, že různé orgány, které v průběhu novodobé historie měly zajišťovat bezpečnost občanů a státu, se vždy pokoušely získávat informace i přímo od pramene, tj. od zločinců samotných, nebo od osob jakýmkoliv způsobem se zločineckým prostředím spojených. Od příležitostných udavačů (motivovaných např. mstou, závistí, žárlivostí apod.), od informátorů z kriminálního prostředí, kteří byli v kontaktu s policií pod nátlakem či ze zjištěnosti, od různých důvěrníků apod. se dospělo až k „profesionalizaci“ takového získávání informací tím, že se dotyčným informátorem stal sám policista, jemuž se podařilo splynout se zločineckým podsvětím. První z takovýchto programů pro utajené pronikání policejních zaměstnanců mezi zločince založil ve Francii na počátku 19. století Eugène Francois Vidocq, ředitel pařížské policie.⁹⁸

V současnosti lze výstižně charakterizovat činnost a využívání agentů následovně: *„Skrytý agent je speciálně školený policista, který je pověřen svými nadřízenými, aby s utajením své pravé identity a svého skutečného poslání navázal kontakt se zločineckým prostředím a získával v něm informace o připravovaných a páchaných trestných činech. Za účelem snazšího proniknutí do kriminálního prostředí je zpravidla vytvořena smyšlená legenda o osobní identitě a o jiných skutečnostech týkajících se osoby a činnosti agenta. Agent může být vybaven krycími doklady. Vyžaduje-li to povaha jeho úkolu, účastní se agent na činnosti zločineckého spolčení, někdy i dlouhodobě.“*⁹⁹ Musil dále poznamenává, že nové formy nebezpečné kriminality, zejména organizované zločinnosti, vůči níž jsou dosavadní postupy neúčinné, si vynucují zavádění netradičních metod policejní práce. Zdůrazňuje, že v řadě zemí jsou nyní právně upravovány i takové metody policejní práce, které připouštějí sběr informací a přítomnost policisty ve zločineckém prostředí ještě předtím, než byl spáchán trestný čin, tedy v tzv. předpolí zločinu. Typickým příkladem právě i institut skrytého agenta. Upozorňuje zároveň na skutečnost, že někteří politici a teoretici tento legislativní trend kritizují, jednak proto, že maže dříve ostře zřetelné hranice mezi předprocesní policejní činností a mezi trestním procesem jako

⁹⁸ KARABEC, Z., Použití agenta proti organizovanému zločinu, In: Trestněprávní revue, roč. 10, č. 8(2011), s. 224-236.

⁹⁹ MUSIL, J., Některé prostředky trestního práva procesního a policejního práva v boji proti organizované kriminalitě v mezinárodním srovnání/ organizovaná kriminalita z pohledu trestního práva a kriminologie, Praha: Policejní akademie, 1996 s. 36.

takovým, jednak proto, že tyto nové metody znamenají velmi drastický zásah do lidských práv, což někteří autoři označují jako „brutalizaci trestního procesu“.¹⁰⁰

Náležité právní vymezení obsahu a forem těchto metod policejní činnosti v předpolí zločinu má zásadní význam především z hlediska další procesní použitelnosti získaných informací a poznatků. Použitím důkazů, které by byly utajeným agentem získány v kriminálním prostředí organizovaného zločinu nezákonným způsobem, by mohlo dojít ke zmaření celého následného trestního řízení s odkazem na skutečnost, že bylo porušeno právo členů organizované zločinecké skupiny na spravedlivý proces. Evropský soud pro lidská práva zastává stanovisko, že veřejný zájem (na odhalení závažné organizované kriminality) nemůže ospravedlnit opatření, jež potlačují základní práva obhajoby, a to včetně výsady neusvědčovat sám sebe, která jsou garantována Evropskou úmluvou o lidských právech v rámci článku 6.¹⁰¹

Z doposud získaných zkušeností Služby kriminální policie a vyšetřování (SKPV) plyne, že „tradiční“ prostředky a metody práce, které má k dispozici jak policie, tak i justice, jsou v boji s organizovanou kriminalitou neúčinné. Proces operativního rozpracování a dokumentování trestné činnosti páchané v rámci struktur organizovaného zločinu vyžaduje dlouhodobé plánování, důkladnou přípravu a vysokou míru konspirace. Cílem výše uvedeného je získání přehledu o úkolech, účasti na trestné činnosti a postavení jednotlivých členů zločinecké organizované skupiny. V neposlední řadě rovněž získání přehledu o jejich finančních a bankovních operacích, a to včetně eventuálního napojení na státní správu, justici či přímo na policii. Odhalení organizované kriminality převážně závisí na operativně pátrací činnosti SKPV, jež využívá svých specifických postupů, operativně pátracích prostředků, techniky i opatření k zabezpečení této své činnosti.¹⁰²

Nasazení agenta je i dle Karabce tím nepochybně nejúčinnějším prostředkem k infiltraci do zločineckých organizací. Nicméně, na druhou stranu se zároveň jedná o prostředek nejnáročnější, jenž vyvolává stále řadu polemik, debat a s tím spojených výhrad k tomuto institutu. Tato skutečnost je zapříčiněna zejména tím, že činnost utajeného agenta již ze své podstaty musí být založena na klamu a předstírání, což může logicky velmi snadno vést až k ovlivňování vůle sledovaných osob (členů organizované zločinecké skupiny) či dalších nezúčastněných osob jednat způsobem, jakým by bez působení agenta nejednaly. Proto existuje značné riziko, že jednání nebo činnost samotného agenta (příslušníka policie) bude či by mohlo

¹⁰⁰ MUSIL, J., Úloha policie v evropském kontinentálním procesu. Kriminální věda, 1997 s. 9.

¹⁰¹ HERCZEG, J., Plody z otráveného stromu a ústavněprávní limity získávání informací v trestním řízení. Trestněprávní revue, 2009, č. 3, s. 66.

¹⁰² VANDUCHOVÁ, Marie a HOŘÁK, Jaromír. Na křižovatkách práva: pocta Janu Musilovi k sedmdesátým narozeninám. Beckova edice právo. V Praze: C.H. Beck, 2011. ISBN 978-80-7400-388-2, s. 166.

být klasifikováno jako policejní provokace, a to se všemi právními i služebními důsledky z toho plynoucími. Další úskalí utajované činnosti agenta spočívá v jejím omezení požadavkem, aby postupy agenta nezasahovaly do práv ostatních osob více než je nezbytně nutné. Avšak zachovat si potřebný nadhled a díky tomu být schopen důsledně respektovat ochranu základních lidských a občanských práv a zároveň si udržet přesvědčení, že i zločinci mají tato práva, může být pro policistu, jenž plní úkoly jako utajovaný agent, bezpochyby značně nesnadné. S tímto souvisí i navazující problematika beztrestnosti agenta. Je nezbytně nutné zcela jasně stanovit právní podmínky, za kterých může utajený agent jednat kontra legem k zajištění své bezpečnosti a za účelem splnění svých úkolů. Četné pochybnosti a spory vyvolává již samotná existence složky policejního aparátu, které se v právním státu přiznává určitá výlučnost z jinak obecné zásady legality, tj. zásady stanovující povinnost státních orgánů, občanů i všech dalších subjektů práv a povinností jednat v mezích zákona.¹⁰³

Historie nám jasně ukázala, že utajené metody činnosti státního aparátu, a především jeho bezpečnostních složek byly jedním z pilířů totalitních režimů. Například ve státech fungujících na principech diktatury obvykle zcela splývají speciální zpravodajské metody užívané ke špionáži či ke kontrašpionáži s metodami potlačování vnitřní politické opozice, přičemž tyto metody se následně v určité podobě transferují do činnosti policejních orgánů při potlačování závažné trestné činnosti. Je na první pohled jasné, že zmíněná specifika činnosti utajeného agenta a právní problémy s tímto institutem spojené si žádají řešení, přičemž charakter takovýchto řešení se bude často lišit v závislosti na konkrétních zemích, potažmo státech. Existence organizovaného zločinu, korupce, terorismu a dalších forem závažné kriminality (mnohdy i nadnárodní povahy) vede k tomu, že právní teorie i praxe ve většině zemí uznává nezbytnost užívání „tajného agenta“, „skrytého vyšetřovatele“ apod., třebaže místy s určitými výhradami.¹⁰⁴

Jedním z dalších úskalí institutu utajeného agenta a boje s organizovanou kriminalitou nadnárodního charakteru je často tzv. „etnický čistý“ prostředí některých organizovaných zločineckých skupin. Tyto organizované zločinecké skupiny jsou totiž založené na přísně etnickém principu, tudíž je jejich infiltrace značně znesnadněna pro příslušníka české policie v roli utajeného agenta. V důsledku toho je v podstatě vyloučeno vykonstruovat použitelnou krycí legendu pro zavedení takového agenta do zločinecké skupiny fungující na etnickém principu či zajišťovat jeho bezpečnost podpůrnými operativními prostředky atd. Je proto

¹⁰³ Tamtéž – s. 167

¹⁰⁴ PROTIVÍNSKÝ, M., Prohlubujeme ofenzivní metody boje s organizovanou kriminalitou/ kriminalistický slovník, Praha: UKP CR, 1994, s. 82-88.

nezbytné pro použití agenta v takovémto zločineckém prostředí mít k dispozici stejné nebo přinejmenším obdobné/ příbuzné národnosti. Jistě si každý dokáže představit, že toto bývá v podmínkách Policie České republiky značně obtížným úkolem.

Přitom více jak čtvrtinu pachatelů stíhaných za trestný čin spáchaný v organizované skupině v letech 2010 až 2014 tvořili příslušníci jiných států, a to s největším podílem (12 %) Vietnamců, dále pak Bulharů, Ukrajinců, Rumunů, Rusů, Albánců, ale i Nigerijců.¹⁰⁵ Nicméně, Česká republika není v tomto ohledu rozhodně sama, jelikož s tímto problémem se potýká policie samozřejmě i v jiných státech, ačkoliv existují i některé, jejichž etnická struktura obyvatelstva je historicky mnohem pestřejší než ta naše (např. USA). Lépe jsou na tom rovněž země, které kdysi disponovali četnými koloniemi (např. Anglie, Francie). Výše uvedené země mají tedy v důsledku těchto skutečností pochopitelně obyvatelstvo etnicky různorodější, což se znatelně dotýká i personálního složení policejních orgánů. Bylo by tudíž jistě na místě uvažovat i o eventualitě, jež spočívá ve využití jiných osob k plnění úkolů utajeného agenta než výhradně příslušníků policie. V této souvislosti se lze v rámci zahraničních právních úprav setkat s další kategorií tajných agentů, do které spadají pojmy jako třeba „informátor“, „tajný spolupracovník“ nebo „důvěrník“. Jedná se o osoby, které nejsou příslušníky policie a nepřísluší ani k jiným orgánům činným v trestním řízení, avšak jsou ochotny policii a orgánům činným v trestním řízení tajně a po delší dobu napomáhat při vyšetřování trestné činnosti. Zároveň jsou tyto osoby ochotny i skrytě působit pod kontrolou a velením těchto orgánů, přičemž jejich činnost má jasně stanovená pravidla a identita takovýchto osob je zásadně držena v tajnosti.

Nicméně využití a postavení těchto osob nemůžeme zaměňovat s institutem klasického informátora, tedy osoby jednající ve prospěch policie ve smyslu § 73¹⁰⁶ zákona o Policii České republiky.¹⁰⁷ Tradičně veřejnost, sdělovací prostředky a v některých případech i samotní policisté či justiční orgány často zaměňují nebo směšují pojem „agent“ s osobami jednajícími ve prospěch policie – informátory. Pojem informátor se historicky užíval ve významu „tajný spolupracovník“, nicméně lze konstatovat, že se doposud nevymanil z určitého přežitku minulého režimu, kdy byli takto označováni tajní spolupracovníci Státní bezpečnosti. Dle Karabce se jako vhodné řešení nabízí zavedení termínu „skrytý vyšetřovatel“, jenž by v sobě

¹⁰⁵ Ministerstvo vnitra ČR, Odbor bezpečnostní politiky, Koncepce boje proti organizovanému zločinu do roku 2023 (online).

¹⁰⁶ Informátorem se rozumí fyzická osoba, která poskytuje policii informace a služby takovým způsobem, aby nebyla vyzrazena její spolupráce s policií.

¹⁰⁷ Zákon č. 273/2008 Sb.

skýtal jak stávajícího agenta (ve smyslu § 158e trestního řádu), tak i policistu provádějícího předstíraný převod (ve smyslu § 158c trestního řádu).¹⁰⁸

Vedle shora uvedeného využití jiných osob k plnění úkolů utajeného agenta než příslušníků policie se nabízí ještě další možné řešení výše popsaného úskalí, a to uplatnění úpravy zákona o mezinárodní justiční spolupráci ve věcech trestních.¹⁰⁹ V rámci ustanovení § 59 totiž tento právní předpis umožňuje použití agenta, kterým bude příslušník zahraničního vyšetřovacího sboru. Toto ustanovení nahrazuje původní úpravu § 437 trestního řádu, jenž byl v rámci nové kompletní úpravy mezinárodní justiční spolupráce zrušen společně s celou dvacátou pátou hlavou části čtvrté trestního řádu. Na rozdíl od původní právní úpravy již není právní pomoc skrytého vyšetřování příslušníka zahraničního bezpečnostního sboru na území České republiky vázána na existenci mezinárodní smlouvy. Toto ustanovení se uplatní jak pro trestní řízení vedené v České republice (povoluje soudce příslušného vrchního soudu), tak pro trestní řízení vedené v jiném státě (povoluje soudce Vrchního soudu v Praze). V takovém případě se provádění skrytého vyšetřování řídí vnitrostátní právní úpravou, jež je pouze modifikována výše zmíněným povolovacím režimem odst. 6 příslušného ustanovení.¹¹⁰ Touto cestou by tak mohl být vyřešen problém spočívající v nedostatečné národnostní různorodosti příslušníků české policie v případech, kdy je zapotřebí infiltrace uzavřené etnické či národnostní zločinecké skupiny. Tento zahraniční skrytý agent by navíc mohl být schopen překonat i jazykovou bariéru. Reálné uplatnění takto navrženého postupu je však nejisté, jelikož vyžaduje značnou míru vzájemné důvěry v právní úpravu daných zemí a rovněž vzájemné důvěry mezi samotnými příslušnými policejními útvary. Stejně jako tomu bylo v případě zrušeného ustanovení § 158e odst. 8 trestního řádu, umožňuje i § 60 zákona o mezinárodní justiční spolupráci skryté vyšetřování příslušníka české policie nebo generální inspekce na území cizího státu v roli agenta. Tato možnost je rovněž dána jak v případě zahraničního trestního stíhání, tak v případě trestního stíhání vedeného českou stranou. Jedná se tedy o reciproční právní úpravu právní pomoci skrytého vyšetřování v jiném než domovském státě vůči cizím státům.

4.2.2. Právní úprava

Platná právní úprava použití agenta je obsažena v ustanovení § 158e trestního řádu. Avšak ve srovnání s jinými operativně pátracími prostředky, které upravuje trestní řád, jsou

¹⁰⁸ VANDUCHOVÁ, Marie a HOŘÁK, Jaromír. Na křižovatkách práva: pocta Janu Musilovi k sedmdesátým narozeninám. Beckova edice právo. V Praze: C.H. Beck, 2011. ISBN 978-80-7400-388-2, s. 169.

¹⁰⁹ Zákon č. 104/2013 Sb., o mezinárodní justiční spolupráci ve věcech trestních ve znění pozdějších předpisů.

¹¹⁰ POLÁK, P., HUCLOVÁ, H., KUBÍČEK, M., Zákon o mezinárodní justiční spolupráci ve věcech trestních (č. 104/2013 Sb.). Komentář - 2. vydání, Wolters Kluwer, 2020, ISBN 978-80-7598-839-3, s. 170.

podmínky pro využití tohoto institutu přísnější, přičemž jej lze použít pouze v přesně vymezených případech, které uvádí zákon.¹¹¹ Použití agenta lze tedy pouze v řízení pro zločin, za jehož spáchání zákon stanoví trest odnětí svobody s horní hranicí trestní sazby nejméně osm let, dále rovněž pro vymezené trestné činy, které reflektují oblasti organizované činnosti jako jsou například: praní špinavých peněz, vydírání, korupce a padělání; mezinárodní obchod se zbraněmi a výbušninami; padělání měny, zboží a porušování autorských práv; organizovaná prostituce a obchod s lidmi; daňové podvody a útok na státní majetek; výroba, pašování a distribuce drog; organizovaná nelegální migrace; organizované krádeže automobilů, bankovní podvody a loupeže, přičemž tyto trestné činy by jinak nesplnily požadovanou výši horní hranice trestní sazby.¹¹² Ačkoliv se jedná o výčet konkrétních trestných činů, jejichž počet nemůže být svévolně rozšiřován, nejedná se o výčet taxativní, jelikož zákonodárce umožnil použít agenta také pro jiné úmyslné trestné činy, k jejichž stíhání zavazuje vyhlášená mezinárodní smlouva, kterou je Česká republika vázána.

Oprávnění použít agenta má policejní orgán, přičemž máme na mysli jednak útvar Policie České republiky a jednak Generální inspekce bezpečnostních sborů (dále také jen „GIBS“), jež toto oprávnění využívá při vyšetřování trestných činů policistů, a to zcela nezávisle na policii a samozřejmě bez jejího vědomí. Zákon jasně stanoví, kdo může plnit úkoly agenta – pouze policista nebo příslušník GIBS (§ 158e odst. 2). Agentem tedy nemůže být ani například občanský zaměstnanec ministerstva vnitra nebo Policie ČR, příslušník Vězeňské služby, voják v činné službě povoláný k plnění úkolů policie nebo advokát.¹¹³

Jak již bylo avizováno výše, úspěšné použití agenta vyžaduje vytvoření legendy o jiné osobní existenci a zároveň zavedení osobních údajů vyplývajících z takovéto legendy do informačních systémů, provádění hospodářské činnosti, k jejíž vykonávání je třeba zvláštní oprávnění (například živnostenské podnikání podle zvláštního zákona) anebo zastírání příslušnosti k Policii České republiky nebo Generální inspekci bezpečnostních sborů. Dále má agent speciální povinnosti, které vyplývají z jeho postavení a podstaty plnění daného úkolu, ale na druhou stranu ztrácí některé z povinností, které by měl jakožto příslušník policie nebo GIBS. V souladu s ustanovením § 158e odst. 6 trestního řádu musí svoji činnost vykonávat pouze v zákonem stanovených mezích, tj. musí volit takové prostředky, které jsou ještě

¹¹¹ JELÍNEK, Jiří. Trestní zákoník a trestní řád: s poznámkami a judikaturou. Glosátor. Praha: Leges, [2009]-., s. 835.

¹¹² JELÍNEK, Jiří (ed.). Organizovaný zločin (trestněprávní, trestněprocesní a kriminologické aspekty). Sborník příspěvků z mezinárodní vědecké konference Olomoucké právnické dny, květen 2014, trestní sekce. Praha: Leges, 2014, ISBN 978- 80-7502-068-0.

¹¹³ ŠÁMAL, Pavel. Trestní řád: komentář. 7., dopl. a přeprac. vyd. Velké komentáře. V Praze: C.H. Beck, 2013. ISBN 978-80-7400-465-0.

způsobilé k naplnění daného účelu v souvislosti s plněním úkolu a zároveň jimi není způsobována újma na právech jiných osob nad míru nezbytně nutnou.¹¹⁴ Agent plnící úkoly v rámci zákonné úpravy již nepotřebuje (na rozdíl od běžných příslušníků policie) další povolení státního zástupce ke sledování osob a věcí dle § 158d odst. 2 trestního řádu a k provedení předstíraného převodu dle § 158c trestního řádu.

4.2.3. Beztrestnost agenta

Nezbytným právním předpokladem pro úspěšnou činnost utajeného agenta nasazeného proti organizovanému zločinu je nepochybně stanovení určité míry jeho beztrestnosti a vymezení jejích hranic a podmínek. Vědomí konkrétního druhu beztrestnosti, byť striktně limitované, je i nezbytným psychologickým předpokladem pro výkon takovéto činnosti. Agent, jenž se pohybuje v kriminálním prostředí, při zastírání skutečného účelu své činnosti musí nezbytně mít určitý právní prostor a osobní volnost rozhodování pro řešení mnohdy nepředvídatelných situací, které by mohly ohrozit jeho osobní bezpečnost i splnění jeho služebních úkolů. Jedná se o situace spojené zejména s adaptační fází v kriminálním prostředí, kdy se mu musí podařit získat si důvěru a zároveň se přizpůsobit subkultuře a normám chování tohoto prostředí. Další takovéto (mnohdy ještě kritičtější) situace mohou vzniknout při zapojení do konkrétní trestné činnosti připravované a prováděné organizovanou zločineckou skupinou. Pro trestný čin účasti na organizované zločinecké skupině podle ust. § 361 odst. 1, 2 trestního zákoníku nelze stíhat příslušníka Policie České republiky, který se jako agent účastní činnosti organizované zločinecké skupiny či organizovanou zločineckou skupinu podporuje, pokud se takového činu dopustil s cílem odhalit pachatele trestné činnosti spáchané ve prospěch organizované zločinecké skupiny.¹¹⁵

Nad výše uvedené poskytuje policistovi, jenž plní úkoly jako agent, další exempci z trestní odpovědnosti rovněž ust. § 363 odst. 2 trestního zákoníku, v rámci kterého je uveden taxativní výčet celkem 42 různých trestných činů, pro které agent nebude stíhán za předpokladu, že jde o policistu, který se účastní činnosti organizované zločinecké skupiny nebo jako člen organizované skupiny nebo některou takovou skupinu podporuje, a jestliže se některého z vyjmenovaných činů dopustil s cílem odhalit pachatele trestné činnosti spáchané členy organizované skupiny, ve spojení s organizovanou skupinou nebo spáchané ve prospěch

¹¹⁴ JELÍNEK, Jiří. Trestní zákoník a trestní řád: s poznámkami a judikaturou. Glosátor. Praha: Leges, [2009]-., s. 836.

¹¹⁵ Ustanovení § 363 odst. 1 trestního zákoníku.

organizované zločinecké skupiny anebo jejímu spáchání předejít.¹¹⁶ Uvedená exempce však nebude platit v případě, kdy agent organizovanou zločineckou skupinu nebo organizovanou skupinu založil nebo zosnoval. Takto vymezená beztrestnost agenta se tedy vztahuje především na jeho působení v organizované zločinecké skupině ve smyslu její definice dle Úmluvy proti nadnárodnímu organizovanému zločinu. Z dikce zákoníku plyne, že se vztahuje rovněž na jeho členství v jiné organizované skupině ve smyslu ustanovení trestního zákoníku o spolupachatelství¹¹⁷ a účastenství¹¹⁸, ovšem v obou případech pouze za předpokladu, že šlo o činnost prováděnou za účelem odhalit pachatele trestné činnosti spáchané ve prospěch organizované zločinecké skupiny.

Na základě výše uvedeného lze konstatovat, že shora popsaná legislativní úprava beztrestnosti agenta působí poněkud nepřehledně, zejména s ohledem na pojmové rozlišení organizované zločinecké skupiny a jiné organizované skupiny. Dále se jedná o úpravu textově značně náročnou, a to díky neobvykle rozsáhlému taxativnímu výčtu trestných činů, pro které agent, při splnění dalších předpokladů, nebude trestně stíhán. Přesto lze však v tomto taxativním výčtu spatřovat určitou míru smysluplnosti a logiky. Nepochybně se jedná o činy, jež představují typické nebezpečné aktivity organizovaného zločinu a oblasti, na které se skupiny organizovaného zločinu zaměřují především, tudíž lze presumovat, že na odhalování a kontrolu těchto aktivit budou používáni i utajení agenti. Z legislativně technického hlediska však taxativní výčet může být určitou nevýhodou, neboť nelze zcela vyloučit, že dynamicky se rozvíjející a měnící se formy činností organizovaného zločinu budou vyžadovat doplnění či korekci tohoto výčtu trestných činů, pro které lze agentovi přiznat beztrestnost. Tudíž by pak bylo nezbytné přikročit k novelizaci trestního zákoníku. Je zapotřebí v této souvislosti podotknout, že takto zcela konkrétně a specificky vymezený rozsah beztrestnosti agenta pro jeho obsahově a psychicky náročnou činnost v kriminálním prostředí při odhalování mnohdy rafinované, nepřehledné a často i násilné činnosti organizovaných zločineckých skupin.¹¹⁹ Policista plnící úkoly utajovaného agenta musí mít jistotu, že i v kritických situacích může účinně jednat, aniž by musel nejprve pečlivě zvažovat formulace skutkových podstat trestných činů, jež by mohlo případně naplňovat jeho jednání a na které by se mohla vztahovat jeho beztrestnost.

¹¹⁶ Ustanovení § 363 odst. 2 trestního zákoníku.

¹¹⁷ Ustanovení § 23 trestního zákoníku.

¹¹⁸ Ustanovení § 24 trestního zákoníku.

¹¹⁹ ŠÁMAL, Pavel. Trestní zákoník: komentář. 2. vyd. Velké komentáře. V Praze: C.H. Beck, 2012. ISBN 978-80-7400-428-5, s. 3350.

Trestní zákoník upravuje rovněž i výslovné vyloučení beztrestnosti agenta provokatéra,¹²⁰ tedy agenta, jenž organizovanou zločineckou skupinu nebo organizovanou skupinu založil či zosnoval. Tato úprava odstavce 3 příslušného ustanovení trestního zákoníku má za účel odlišit protiprávní policejní provokaci uskutečňovanou prostřednictvím agenta provokatéra od legální činnosti agenta kontrolora. Evropský soud pro lidská práva (dále také jen jako „ESLP“) rozlišuje v rámci svých rozhodnutí mezi těmito dvěma koncepcemi pojetí agenta a nepřipouští policejní provokaci, jež spočívá v podstatě ve vytváření celého skutkového průběhu, navíc bez předchozího vážného a odůvodněného podezření z konkrétní trestné činnosti.¹²¹ Za tímto účelem ESLP vytvořil svou rozhodovací činností skutkovou podstatu nezákonné provokace. Lze o ní hovořit tehdy, když se „agent neomezí na pouhé vyšetřování trestné činnosti čistě pasivním způsobem, ale – aby získal důkazy a mohl zahájit trestní stíhání – vyvine na daný subjekt takový vliv, že jej pobídne ke spáchání trestného činu, ke kterému by jinak nebylo došlo“.¹²² Státům vázaným Úmluvou o lidských právech tak ESLP ve svých rozhodnutích stanoví dva druhy povinností – subjektivní povinnost, tedy povinnost vyvarovat se provokace trestného činu (v ČR splněna prostřednictvím dikce § 363 odst. 3 trestního zákoníku) a povinnost procesní, tedy povinnost vypořádat se s eventuální námitkou obviněného, že byl k páchání trestného činu vyprovokován orgánem státu – agentem provokatérem. V případě, kdy stát některou z výše uvedených povinností nesplní, resp. neunesse důkazní břemeno v případě prokázání, že k provokaci nedošlo, jedná se bez dalšího o porušení práva na spravedlivý proces garantovaného článkem 6 Úmluvy o lidských právech.¹²³

Byť se nám ze strany ESLP a Ústavního soudu České republiky dostalo výše naznačeného podrobného vymezení policejní provokace, vznikla i přesto v rámci české trestněprávní praxe potřeba definovat policejní provokaci na úrovni obecných soudů. V reakci na tuto potřebu vydal Nejvyšší soud stanovisko, v němž pojem policejní provokace v úplnosti vymezil následovně: „Za policejní provokaci se považuje aktivní činnost policie, která směřuje k podněcování určité osoby (fyzické či právnické) ke spáchání konkrétního trestného činu s cílem získat usvědčující důkazy a vyvolat její trestní stíhání, a jejímž důsledkem je vzbuzení úmyslu spáchat trestný čin podněcovanou osobou, ačkoliv předtím tato osoba žádný takový úmysl neměla. Policejní provokací je i taková aktivní činnost policie, již dochází k doplňování chybějících zákonných znaků základní skutkové podstaty určitého trestného činu, vedoucí

¹²⁰ JELÍNEK, J. Trestní právo hmotné. 7. Vydání. Praha: Leges, 2013. 968 s. ISBN 978-80-7502-380-3, s. 882.

¹²¹ JELÍNEK, Jiří. Trestní zákoník a trestní řád: s poznámkami a judikaturou. Glosátor. Praha: Leges, [2009]-.

¹²² Rozsudek ESLP ze dne 5.2.2008 ve věci Ramanauskas proti Litvě.

¹²³ Evropská úmluva o lidských právech: komentář. Velké komentáře. [Praha]: C.H. Beck, 2012. ISBN 978-80-7400-365-3, s. 771 – 775.

k záměrnému podstatnému navýšení rozsahu spáchaného činu podněcovanou osobou, či k jiným způsobem vyvolané změně právní kvalifikace spáchaného činu k tíži podněcované osoby, zejména pokud jde o okolnosti podmiňující použití vyšší trestní sazby, byť by jinak tato osoba byla k spáchání činu v obecném smyslu rozhodnuta.¹²⁴ Jedná se tedy o v celku široké vymezení zahrnující nejen činnost směřující k iniciaci trestného chování dané osoby, ale rovněž situace, kdy kupříkladu agent nabídne pachateli již rozhodnutému přijmout úplatek, jenž si o něj dokonce třeba i výslovně řekl v blíže nespecifikované výši, úplatek v konkrétní hodnotě, čímž prakticky jednostranně rozhoduje o okolnostech podmiňujících užití základní či kvalifikované skutkové podstaty a s ní související užití vyšší trestní sazby. Předmětné stanovisko Nejvyššího soudu tak de facto shrnuje předchozí vydané nálezy Ústavního soudu v souvislosti s problematikou policejní provokace.¹²⁵

Z výše uvedeného vymezení policejní provokace vyplývá, že z nabízených koncepcí pojetí účasti agenta v trestním řízení byl českými zákonodárci zvolen model agenta kontrolora. Provokace je nezákonná a na jejím podkladě získané důkazy jsou absolutně neúčinné a pro potřeby trestního řízení nepoužitelné. Jak bylo uvedeno výše, orgány činné v trestním řízení musejí samy kontrolovat charakter činnosti agenta, aby se vyvaroval riziku, které agent bez pochyby podstupuje, pro získání důkazů, jež následně nebude možné použít. Výkon činnosti utajovaného agenta proto v tomto ohledu dozoruje na základě ustanovení § 158e odst. 7 trestního řádu státní zástupce. Pokud dojde v průběhu výkonu činnosti ze strany agenta kontrolora k excesu, tj. vybočení z právně přípustného rámce, jsou procesní důsledky jeho účasti v rámci trestního řízení stejné, jako kdyby od počátku operoval s cílem trestnou činnost vyprovokovat.

Oproti české právní úpravě, jež označuje policejní provokaci za nepřípustnou, lze v sousedním Slovensku a zejména pak v USA narazit na koncepci odlišnou. V rámci evropských zemí se však institut agenta provokatéra využívá velice zřídka. Oproti tomu je v USA policejní provokace výrazně rozšířena a agent provokatér je legislativou i judikaturou pokládán za efektivní prostředek potírání organizovaného zločinu, zejména v oblasti drogové delikvence a korupce, dále pak při praní špinavých peněz a potírání obchodu s pornografií.¹²⁶ Avšak i tamější policejní provokace má jisté hranice. Legislativa USA proto rozlišuje tzv. „*sting operation*“, jež má potenciálního pachatele popíchnout v případě, že již má k dané trestné činnosti sklony, a která je obecně přípustná, od tzv. „*entrapmentu*“, jenž spočívá v zachycení

¹²⁴ Stanovisko trestního kolegia Nejvyššího soudu ze dne 25.9.2014, Tpjn 301/2014.

¹²⁵ Například Usnesení Ústavního soudu ČR ze dne 22.6.2006, sp. zn. III. ÚS 597/99.

¹²⁶ MUSIL, Jan, Policejní provokace v teorii, legislativě a judikatuře. Státní zastupitelství, 2014, č. 3, s. 14

bezúhonné osoby do agentem nastražené pasti.¹²⁷ Sting operation má význam nejen při odhalování organizované kriminality, ale rovněž je i účelným prostředkem odstrašení a prevence před pácháním trestné činnosti, jelikož si potenciální pachatel nemůže být jist, zda se v daném případě jedná o past nastraženou policií či nikoliv.¹²⁸

Americký vzor užití agenta provokatéra posloužil jako inspirace i pro slovenskou právní úpravu, jež připouští určitou míru policejní provokace v případě korupce veřejného činitele.¹²⁹ Samozřejmě za předpokladu, že budou splněny zákonné předpoklady, tj. jedná-li se o případy podezření na korupční jednání, kdy podezřelým je veřejný činitel anebo zahraniční veřejný činitel, a nasvědčují-li tomu doposud zjištěné skutečnosti tomu, že by byl trestný čin spáchán i bez iniciativy agenta. Avšak slovenská právní úprava je považována za relativně kontroverzní, z čehož plyne i její častá kritika pro protiústavnost, když slovenský ústavní soud již některé rozsudky v trestních řízeních, v nichž operoval agent provokatér, zrušil. Navrhovaná novela slovenského trestního řádu, která se pokoušela kritiku daného ustanovení eliminovat, doposud přijata nebyla.

Českou právní úpravu agenta kontrolora, jak lze institut agenta ve světle trestního zákoníku a v souladu s výše uvedeným označit, můžeme označit jako v celku zdařilou a v komparaci s úpravou slovenskou vykazuje menší míru nebezpečí selhání procesního uplatnění v důsledku případné námitky obviněného, že šlo o policejní provokaci. Avšak ať už je použití agenta sebeúčinnější, nelze za žádných okolností opomíjet lidskoprávní standardy garantované Úmluvou a Listinou základních práv a svobod, které není možné porušovat ani v zájmu boje s organizovanou kriminalitou. Někteří by mohli namítat, že účel světí prostředky, nicméně při nerespektování základních principů by byl vážně narušen veřejný pořádek, potažmo celkových chod společnosti. Je proto pokaždé zapotřebí postupovat v souladu s ústavním testem proporcionality při volbě, kterému právu či svobodě dát přednost. Kupříkladu povolená řízená

¹²⁷ Jako korektiv této metody Nejvyšší soud USA (Supreme Court) vypracoval právní princip s názvem „defense of entrapment“, jenž byl převzat do trestněprocesních předpisů řady jednotlivých států USA. Podle tohoto principu je důvodem ke zproštění obžaloby, jestliže obžalovaný úspěšně prokáže, že ho agent-provokatér nebo informant svedl ke spáchání činu nepřipustným způsobem. Námitka svedení je úspěšná tehdy, jestliže obžalovaný spáchal čin, který byl od počátku vymyšlen a plánován agentem a který by obžalovaný nespáchal, nebýt lsti, přemlouvání nebo podpory ze strany agenta. Při rozhodování o tom, zda jde či nejde o nepřipustné svedení, se má přihlídnout i k tomu, zda obžalovaný páchá trestnou činnost dlouhodobě, jaká je celková pověst obžalovaného, jak reagoval na agentův podnět ke spáchání deliktu, jak intenzivně musel být obžalovaný sváděn a nakolik byl sám aktivní apod.“ (viz. Musil Jan, Policejní provokace v teorii, legislativě a judikatuře. Státní zastupitelství, 2014, č. 3, s. 14).

¹²⁸ KARABEC, Zdeněk. Účinnost právních nástrojů proti organizované kriminalitě: (použití agenta). Studie (Institut pro kriminologii a sociální prevenci). Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2010. ISBN 9788073380991, s. 39.

¹²⁹ Ustanovení § 117 zák. č. 301/2005 Z.z., Trestný poriadok.

policejní provokace by nejspíše nebyla tou nejtřastnější cestou, po které by se mohl další vývoj opatření proti organizovanému zločinu ubírat.

Na druhé straně právní úprava beztrestnosti agenta je z hlediska praktických zkušeností policejních orgánů stále považována za doposud nevyřešený problém. Legislativní rámec problematiky rozsahu beztrestnosti agenta by patrně mohlo být příhodnější řešit nikoliv skrze taxativní výčet trestných činů uvedených v ustanovení § 363 odst. 1, 2 trestního zákoníku, ale spíše rozšířením okolností vylučujících protiprávnost, o nichž pojednává ust. § 28 a násl trestního zákoníku. Ustanovení § 158e odst. 6 trestního řádu uvádí, že agent je při výkonu své činnosti povinen využívat takové prostředky, které jsou způsobilé splnit daný služební úkol a jimiž zároveň není způsobena jiným osobám újma na jejich právech nad míru nezbytně nutnou. Lze konstatovat, že použití agenta pokaždé představuje intenzivní zásah do práv a svobod občanů, při kterém existuje reálné riziko, že dojde ve vztahu k jiným osobám ke způsobení škody na majetku, újma na právech nebo na zdraví apod. Odpovědnost agenta za škodu způsobenou při plnění služebních úkolů je třeba posuzovat z několika aspektů.

Způsobí-li agent jiné osobě újmu na jejich právech tím, že jednal v rozsahu své beztrestnosti popsané v § 363 odst. 2 trestního zákoníku, není za způsobenou škodu přímo odpovědný, pokud platí premisa, že způsobená újma nepřekročila vzhledem k povaze služebního úkonu míru nezbytně nutnou.¹³⁰ Na ostatní jednání agenta, která by vedla ke způsobení škody v souvislosti s plněním služebních úkolů, a která by nebylo možné podřadit pod zmíněné ustanovení trestního zákoníku o beztrestnosti agenta, by tedy šlo, podle povahy případu, uplatnit kritéria jako na některou z okolností vylučujících protiprávnost podle hlavy III. trestního zákoníku. V obou případech by z hlediska práva poškozeného na náhradu způsobené škody nesl odpovědnost za kompenzaci způsobené škody stát, jelikož policista plnící úkoly agenta má status úřední osoby ve smyslu zákona č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem. Ve věci náhrady způsobené škody by bylo příslušné Ministerstvo spravedlnosti za předpokladu, že ke škodě došlo ve stádiu trestního řízení. Byla-li jednáním agenta způsobena škoda ještě před zahájením trestního řízení, bylo by příslušné k náhradě škody Ministerstvo vnitra, jelikož dle ust. § 95 odst. 1 zákona č. 273/2008 Sb. o Policii České republiky, odpovídá stát za škodu způsobenu Policií České republiky v souvislosti s plněním jejich úkolů.

Výše uvedené úvahy o beztrestnosti agenta, potažmo o okolnostech vylučujících protiprávnost jeho jednání, samozřejmě nemají vliv na případné uplatnění obecné odpovědnosti

¹³⁰ JELÍNEK, Jiří. Trestní zákoník a trestní řád: s poznámkami a judikaturou. Glosátor. Praha: Leges, [2009]-., s. 836.

za způsobenou škodu v řízení občanskoprávním. Osoba, jíž byla vznikla škoda v souvislosti s jednáním agenta, jenž plnil své služební úkoly, by se ani neměla dozvědět, že ten, jehož jednání zapříčinilo vzniklou škodu, je policejním agentem skrývajícím svou skutečnou totožnost a působícím pod krycí legendou. V takovém případě by měla být takováto škoda bezpochyby rychle mimosoudně vypořádána z policejních finančních prostředků a následně uplatněn regresní nárok vůči agentovi za předpokladu, že tento postupoval v daném případě v rozporu se stanovenými úkoly a pověřením. Rovněž se jeví být nereálná možnost uplatnit nárok poškozené osoby v adhezním řízení při projednávání věci před trestním soudem. Jestliže je v průběhu celého řízení totožnost agenta známá jen několika jednotlivcům a zůstává utajena i v případech, kdy agentovo svědectví slouží jako důkaz v trestním řízení, pak nelze toto utajení prolomit z důvodu specifikace škody, jež měla být způsobena poškozené osobě.¹³¹

4.2.4. Závěr

Použití agenta a dalších metod skrytého vyšetřování se jeví jako zcela nezbytné prostředky s ohledem na nebezpečí organizovaného zločinu a dalších forem závažné trestné činnosti. Lze konstatovat, že se jedná o opatření, jež je plně slučitelné s principy demokratického právního státu. Používání utajených agentů v prostředí organizovaného zločinu je náročnou operací, jejíž právní důsledky se projevují ve všech stádiích trestního řízení¹³². Nad výše uvedené je třeba poukázat rovněž na mimořádné nároky na osobnostní předpoklady agenta pro plnění jeho úkolů v kriminálním prostředí. Pomineme-li běžné požadavky, jako je odborná kvalifikace pro výkon policejní činnosti, je nezbytné, aby agent disponoval určitými žádoucími charakterovými rysy, jako je samozřejmě odvaha, dále například četnost, inteligence, samostatnost při rozhodování, vytrvalost apod. Celkově by se mělo jednat o psychicky velmi odolného jedince, měl by tedy být schopen se vyrovnat se značnou psychickou zátěží, kterou zpravidla vyvolávají okolnosti spjaté se zastíráním vlastní identity a vytváření legendy o jiné osobní existenci (§ 158e odst. 2 trestního řádu), přičemž všechny tyto nároky mohou mít neblahý dopad například pro rodinný život agenta, tudíž vysoká míra rozvodovosti nebo narušení partnerských vztahů je v rámci tohoto „oboru“ zcela běžnou záležitostí. Již počáteční fáze proniknutí agenta do kruhů organizované zločinecké skupiny je bezesporu sama o sobě náročnou operací, nicméně nelze v tomto výkladu opomenout stejně tak náročnou (ne-li náročnější) fázi vyvedení agenta z kriminálního prostředí.

¹³¹ ČIHÁKOVÁ, L., Ustanovení § 363 v novém trestním zákoníku: Krok vpřed či nikoli? In Sborník z konference Dny práva. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 2009.

¹³² Například rozsah beztrestnosti agenta při odhalování organizované trestné činnosti, použitelnost a důkazní hodnota získaných informací, zajištění anonymity agenta v řízení před soudem apod.

Samotná příprava agenta pro nasazení do zločineckého prostředí je totiž finančně a časově velmi nákladnou záležitostí, tudíž je vždy zapotřebí brát v potaz i možnost jeho opětovného použití.¹³³

Mezi hlavní předměty zájmu orgánů činných v trestním řízení, odborníků, politických elit státu i veřejnosti se organizovaný zločin řadí již od samotného proniknutí jeho prvních podob na území České republiky. V tomto ohledu tedy rozhodně nejde o fenomén nový, jelikož orgány policie i justice již mají s jeho potíráním mnohaleté zkušenosti. Přesto se zdá, jako by byl tento nebezpečný typ kriminality stále jeden krok před těmi, kteří jej stíhají anebo se o to alespoň pokoušejí. Organizovaný zločin však nebude možné nikdy zcela vymýtit, jelikož jakmile se podaří eliminovat některou jeho složku, objeví se složka nová a s největší pravděpodobností ještě o to nebezpečnější a hůře odhalitelná.

Dnešní formy organizovaných zločineckých skupin se zaměřují na páchání moderních druhů trestné činnosti a často existuje pouze tenká hranice spojující ještě legální a již nelegální a nebezpečné aktivity jejich členů. Moderní hrozby si logicky žádají moderní prostředky boje proti nim, mezi které jednoznačně patří právě operativně pátrací prostředky. V současném světě organizovaného zločinu je zejména použití agenta neodmyslitelným prostředkem k odhalení a následné eliminaci organizovaného zločinu. Je proto nezbytné se tímto institutem zabývat, hledat možnosti pro jeho uplatnění a případné mezery v právní úpravě, které by jej mohly limitovat. Z hlediska širšího uplatnění a rozšíření možností infiltrace agentů i do cizích národnostně nepropustných zločineckých struktur se rozhodně jedná o účelné využití prostředků mezinárodní justiční spolupráce. Vzhledem k tomu, že organizovaný zločin nikdy nepůsobí výlučně na území jen jednoho státu, je proto justiční a policejní spolupráce klíčem k vedení efektivního boje s organizovaným zločinem. Právě zde je tedy nutné apelovat především na policejní orgány, aby hledaly cesty, jak navázat a následně rozvíjet mezinárodní spolupráci, a to za účasti k tomuto účelu vzniklých agentur EU (Europol, Eurojust, OLAF) a mezinárodních organizací.

4.3. Ochrana svědků

Různé formy organizovaného zločinu představují bezpečnostní riziko, kterým se státy a mezinárodní společenství snaží čelit prostřednictvím spolupráce na základě uzavřených multilaterálních nebo bilaterálních mezinárodních smluv. I přesto, že jsou stávající právní

¹³³ KOPEČNÝ, Z (2015). Možnosti a limity použití agenta v boji proti organizovanému zločinu. In: JELÍNEK, Jiří (ed.). Organizovaný zločin (trestněprávní, trestněprocesní a kriminologické aspekty). Sborník příspěvků z mezinárodní vědecké konference Olomoucké právnícké dny, květen 2014, trestní sekce. Praha: Leges, 2014, ISBN 978- 80-7502-068-0, s. 126.

možnosti v oblasti odhalování a potírání organizovaného zločinu omezené, dochází k jejich postupnému posilování. Nicméně z hlediska efektivity se stále jeví jako nedostatečné. Jednou z výzev v boji proti organizovanému zločinu na trestněprávní úrovni spočívá v obtížích získávání informací a důkazů pro trestní řízení od svědků a obětí trestných činů. Až do 20. století byla práva obětí a svědků marginální v oblasti zájmu jak vnitrostátního, tak mezinárodního práva. V posledních desetiletích však dochází k posilování těchto práv, kdy státy usilují o naplnění své odpovědnosti za nedokázání předcházet spáchání trestného činu.

Na mezinárodní úrovni je závazek států k ochraně práv obětí zakotven v Úmluvě Organizace spojených národů proti nadnárodnímu zločinu (čl. 24 a 25) a Úmluvě Organizace spojených národů proti korupci. Tyto dokumenty stanoví, že členské státy mají povinnost přijmout opatření k ochraně svědků v trestním řízení a jejich rodinných příslušníků před hrozbou a zastrašováním. Ochrana svědků je rovněž upravena v mnohostranných regionálních dohodách. Jedním z příkladů je Smlouva o spolupráci v oblasti ochrany svědků, kterou podepsali ministři vnitra Salzburského fóra ve dnech 24. a 25. května 2012. Tato smlouva upravuje spolupráci specializovaných útvarů ochrany svědků v jednotlivých signatářských státech.

Rada Evropy přijala harmonizující a právně nezávaznou mezistátní úpravu v podobě doporučení Výboru ministrů Rec(2005)9 členským státům dne 20. dubna 2005, týkající se ochrany svědků a osob spolupracujících s justicí. Toto doporučení stanovuje principy ochrany svědků v kontextu trestního řízení a zásady programů pro ochranu svědků a spolupracujících osob. Rámcové rozhodnutí Rady (2001/220/SVV) ze dne 15. března 2001, které se týká postavení obětí v trestním řízení, představuje jeden z nejvýznamnějších a prvních závazných evropských dokumentů s konkrétní podobou ochrany svědků a obětí trestných činů. Jeho význam v českém právu se plně projevil až v roce 2004, kdy došlo k jeho částečné transpozici prostřednictvím novely trestního řádu zákonem č. 283/2004 Sb. V důsledku tohoto rámcového rozhodnutí došlo k významnému posílení práv poškozených v trestním řízení. Tento trend vedl k přijetí zákona č. 45/2013 Sb. o obětech trestných činů, přičemž byla oběť rozpoznána nejen jako účastník trestního řízení, ale i jako subjekt nápomoci ze strany státu.

Úspěšné vyšetřování trestných činů bezpochyby vyžaduje svědecké výpovědi, které objasňují podrobnosti případu. Získání výpovědí od svědků závažných trestných činů nebo organizované kriminality představuje pro orgány činné v trestním řízení výzvu, která často determinuje úspěch obžaloby. Obtížnost této výzvy je dovozena ze skutečnosti, že svědkové často čelí zastrašování ze strany pachatelů nebo osob jednajících v jejich prospěch. Zejména u svědků organizovaného zločinu, kde nižší složky struktury vykonávají viditelnější trestnou činnost a řídicí složky zůstávají pro orgány činné v trestním řízení skryté a mohou ovlivňovat

svědky za účelem udržení své imunity, může docházet k pohrůzkám nebo dokonce k použití násilí. Historicky nejstarším a nejučinnějším opatřením k ochraně organizovaného zločinu před trestním stíháním je eliminace svědků jeho kriminálních aktivit.

Státy, které vnímají nebezpečí hrozící ohroženým svědkům, reagují implementací opatření k zajištění ochrany těchto svědků. Tato opatření mohou být provedena v rámci procesních záruk, jak bylo diskutováno výše, nebo formou mimoprocenší ochrany prostřednictvím programů vyhrazených pro ochranu svědků. Podle definice Úřadu OSN pro drogy a kriminalitu představuje program na ochranu svědků oficiálně ustanovený tajný program, jehož cílem je relokace a změna identity jednotlivců, jejichž život a zdraví čelí ohrožení v důsledku spolupráce s orgány zapojenými do trestního řízení.¹³⁴

Programy na ochranu svědků fungují jako krajní a záložní opatření pro zajištění bezpečnosti osob, které čelí nebezpečí v souvislosti s trestním řízením. Jejich výjimečný charakter vyplývá z vysokého rizika, které hrozí svědkům, a zároveň z reálného nezbytného zásahu do jejich osobního života. Tento program také nese finanční a administrativní náročnost, kterou vyžaduje péče o chráněné svědky. Vzhledem k přísnému utajení existuje o fungování těchto programů jen omezené množství informací. Podle průzkumu Organizace spojených národů z let 2005 až 2006 se počet případů, kde byla poskytnuta ochrana, pohybuje v jednotlivých státech v desítkách případů ročně (například Austrálie eviduje přibližně 30 případů ročně, Kanada přibližně 50; výjimkou je Itálie, kde byla v roce 2004 poskytnuta ochrana celkem 4 000 osobám).

Provoz těchto programů nese vysoké finanční náklady, které se liší v závislosti na konkrétní zemi. Tyto náklady se pohybují od 500 000 USD (v Thajsku) až po 60 000 000 USD (ve Spojených státech amerických). V USA bylo od roku 1970 do roku 2005 do programů na ochranu svědků začleněno celkem 7 500 svědků a 9 600 členů jejich rodin.

Programy ochrany svědků vznikly původně ve Spojených státech amerických v 70. letech 20. století. Tyto programy vznikly v rámci úsilí státu o potírání italsko-americké mafie, která v souladu s nepsaným pravidlem mlčenlivosti, tzv. omerta, hrozila smrtí za spolupráci s policií. S cílem překonat hrozbu od organizovaného zločinu, která znemožňovala svědkům poskytnout svědecké výpovědi a pomoci tak při usvědčování pachatelů, byl v roce 1970 přijat zákon (Organized Crime Control Act), kterým byl zřízen dodnes aktivní a nejstarší program ochrany svědků – Witness Security Program of the United States (WITSEC).

¹³⁴ United Nation Office on Drugs and Crime. Good Practices for the Protection of Witnesses in Criminal Proceedings Involving Organized Crime, Vienna, 2005, str. 5, dostupné na www.europarl.europa.eu.

Podle vzoru Spojených států amerických se programy na ochranu svědků postupně rozšířily i do dalších států, včetně evropských zemí na kontinentu. Ve Velké Británii například ochrana svědků vznikla na základě policejní praxe, která byla zavedena koncem 70. let 20. století, postupně se rozšířila, byla zakotvena v právních normách a nyní je upravena v zákoně Serious Organised Crime and Police Act z roku 2005. Na Slovensku je tato problematika upravena zákonem č. 256/1998 Z. z., o ochrane svedka a o zmene a doplnení niektorých zákonov. V Německu je zvláštní ochrana poskytována svědkům od roku 2001 na základě zákona o harmonizaci ochrany svědků (*Zeugenschutz-Harmonisierungsgesetz – ZSHG*) ze dne 11.12.2001.

V České republice bylo zavedeno speciální právní opatření prostřednictvím zákona č. 137/2001 Sb., o zvláštní ochraně svědka a dalších osob v souvislosti s trestním řízením a o změně občanského soudního řádu. Tento zákon byl následně několikrát upraven, naposledy zákonem č. 348/2011 Sb. Ochrana svědků byla dříve upravována v rámci procesních pravidel trestního řádu a mimořádná ochrana byla podporována tehdy platným zákonem č. 283/1991 Sb., o Policii České republiky. Program na ochranu svědků v současné době spadá pod pravomoc Vězeňské služby a Policie České republiky, zejména Útvaru speciálních činností Služby kriminální policie a vyšetřování.¹³⁵

Vyjma programu dle zákona o zvláštní ochraně svědka existuje v České republice také Program podpory a pomoci obětem obchodování s lidmi, který je součástí činnosti Ministerstva vnitra České republiky. Tento paralelní program zahrnuje osoby, jež byly identifikovány policií či neziskovými organizacemi jako oběti obchodování s lidmi. Ministerstvo poskytuje těmto obětem právní a sociální služby a v případě cizinců, na něž je program zaměřen, také možnost legalizace pobytu v České republice a asistenci při dobrovolném návratu do země původu. I když dosud neexistuje jednotná úprava v rámci Evropské unie týkající se ochrany svědků, očekává se, že potřeba mezinárodní spolupráce v této oblasti, zdůrazňovaná v mezinárodních dokumentech v reakci na internacionalizaci mezinárodního zločinu a s tím spojené potřeby přiměřené reakce, bude reflektována i na úrovni evropské legislativy. Aktuální otázka vhodné právní úpravy má proto důležitý význam jak z perspektivy mezinárodní spolupráce, tak jako zdroj inspirace pro zdokonalení právních předpisů.

¹³⁵ MARINI, Michael. Utajený svědek a zvláštní ochrana svědka. Praha: Linde, 2008. ISBN 978-80-7201-732-4., 134 s.

5. Trestní odpovědnost právnických osob

Většina produktů a tržních služeb v nynější globalizované, moderní, kapitalistické ekonomice pochází z činnosti právnických osob (dále též „firmy“ nebo „korporace“). Výroba je organizována a soustředěna ve firmách z jednoduchého důvodu – efektivnost. Za účelem dosažení žádoucí míry efektivnosti je třeba zajistit, aby výroba probíhala ve velkém rozsahu, dále jsou nezbytné značně finanční zdroje, zajištění pečlivého řízení a monitorování probíhajících aktivit. Je logické, že jednotlivec nemůže sám zvládnout různorodé specializované výrobní operace, zajistit dostatečné finanční prostředky nezbytné pro realizaci rozsáhlé výroby, kontrolovat pracovní činnosti podřízených a zároveň řídit kompletní výrobní proces a veškeré související obchodní otázky k tomu.

V současnosti našemu ekonomickému životu bezesporu dominují zejména společnosti, které vyrábějí zboží nebo poskytují služby ve více než jedné zemi - tzv. transnacionální korporace. Tyto subjekty jsou hlavními strůjci globalizace a s ní souvisejících procesů. V jejich rukách je soustředěna obrovská ekonomická síla, přičemž často vykonávají (nebo o to alespoň usilují) politický vliv, přičemž tento vliv neuplatňují pouze v rámci svých států, ale i v politické sféře států cizích. Dále mají často vliv na veřejné mínění, ovlivňují působení vědy a techniky na náš každodenní život, transformují sociální prostředí, mají nezanedbatelný kulturní vliv a rovněž stále narůstá míra jejich angažovanosti v oblasti zabývající se enviromentálními otázkami. Činnost transnacionálních korporací překonává hranice jednotlivých států a přispívá ke sjednocování globálního ekonomického prostoru. Důsledkem těchto aktivit je prohloubení mezinárodní obchodní spolupráce a také nárůst objemu obchodovatelného zboží a služeb, což se odráží na počtu těchto subjektů, jejich ziskovosti a podílu na trhu. Jedním ze znaků dnešního globalizačního procesu je mimo jiné rostoucí pozice transnacionálních korporací původem z rozvojových zemí. Příchod nové konkurence a narůstající saturace trhu zesilují konkurenční boj o dominantní postavení. Ve snaze o dosažení maximálního možného zisku však transnacionální korporace často zcela přehlížejí zájmy hostitelských zemí, což s sebou přináší nežádoucí dopady na ekonomiku, životní prostředí a dodržování lidských práv v těchto zemích.¹³⁶

Vedle shora uvedených faktorů přispívajícím k procesu globalizace společnosti vyvíjejí právnické osoby v rámci sféry svého vlivu činnosti, jež mají v řadě případů povahu trestné činnosti. Takovéto protiprávní počínání bývá různorodého charakteru, přičemž lze bezesporu hovořit například o finančních podvodech, kartelových dohodách, cenových manipulacích,

¹³⁶ CIHELKOVÁ, Eva. Governance v kontextu globalizované ekonomiky a společnosti. Praha: Professional Publishing, 2014. ISBN 978-80-7431-134-5.

poškození spotřebitelů hromadnou produkcí závadného zboží, kybernetické kriminalitě, o korupčním jednání nebo praní špinavých peněz. Známe dokonce konkrétní typy kriminality, jež jsou v první řadě spojovány s právními osobami jako pachatelem – obchodování se zbraněmi, lidmi, návykovými látkami, organizace ilegální migrace nebo rozsáhlé poškození životního prostředí. Právníkům osobám lze přičítat i jiné delikty vedle těch hospodářských. Hospodářská kriminalita ve své klasické formě kriminality bílých límečků prošla během let takovou proměnou, že dnes veřejné zájmy poručuje o poznání nebezpečněji a podstatněji.

Trestní prostředky zaujímají důležité místo mezi právními prostředky, prostřednictvím kterých se společnost brání nebezpečným, škodlivým a trestuhodným projevům tzv. ekonomické globalizace. Právníkům osobám je především v zemích, jež náleží k tzv. kontinentálnímu typu právní kultury, rozšiřována jejich odpovědnost (kromě již existujících druhů jako je civilní, pracovněprávní, ústavní a správní) o nový druh odpovědnosti, a to o odpovědnost trestní. V praxi se tento jev projevuje tak, že během posledního půlstoletí byly do právních řádů zemí náležejících ke kontinentálnímu typu právní kultury postupně začleňovány různé podoby trestní odpovědnosti právníků osob.¹³⁷

Otázka trestní odpovědnosti právníků osob je jedním z kontroverzních a diskutovaných témat v systému práva, jenž vychází z kontinentálního typu právní kultury. Odlišná je situace v rámci států náležejících k anglo-americkému právnímu okruhu, v němž má trestní odpovědnost právníků osob dlouhodobou tradici. Tamní liberální tradici a představě o dělbě moci lépe odpovídá, jestliže se deliktní normy vyznačují univerzálním charakterem a o trestání deliktů rozhodují nezávislé soudy v soudním procesu.

Za nejužitečnější sankce v rámci systému trestních sankcí jsou považovány takové sankce, jež mají stigmatizující účinek, tj. mají za následek ztrátu dobré pověsti korporace a její stigmatizaci ze strany společnosti. V situaci, kdy jsou k dispozici různé druhy sankcí v rámci odpovědnosti korporace, lze předpokládat, že budou-li všechny ostatní okolnosti stejné, společnost bude upřednostňovat co možná nejméně nákladné sankce před těmi dražšími.

Legislativa Spojených států amerických dovoluje soudům a správním orgánům ukládat korporacím širokou škálu sankcí, včetně peněžních pokut, zrušení, probace, ztráty licence apod. Sankce, jako je například trest odnětí svobody, ovšem nejsou v rámci trestné činnosti právníků osob použitelné. Za běžných okolností jsou peněžité pokuty přiměřené, ačkoliv sankce, jako jsou ztráta licence, zrušení právníkové osoby a probace vedle pokuty, mohou být považovány za určitých okolností za výhodnější. Důvodem takovéto hierarchie sankcí je

¹³⁷ JELÍNEK, Jirí. Trestní odpovědnost právníků osob v České republice: problémy a perspektivy. Teoretik. Praha: Leges, 2019. ISBN 978-80-7502-351-3, s. 15.

skutečnost, že pokuta je pro stát „levnější“ nežli jiné sankce. Ostatní sankce totiž způsobují vyšší administrativní náklady a náklady na vynucování. Kupříkladu v případě uložení sankce ztráty licence je nutné zajistit, zda takto uložená sankce skutečně naplní svůj účel. To vyžaduje odhad zisku společnosti pro následující roky, hypotézu o tom, kolik by stálo každoroční uložení sankce, a výpočet výše škody v současnosti. Náklady na uložení sankce ztrátou licence tudíž převyšují náklady na uložení peněžité pokuty, a z tohoto důvodu jsou pokuty zjevně lepší metodou pro dosažení optimálního odstrašujícího účinku.

Nemůže-li žalovaná společnost v okamžiku vyhlášení rozsudku zaplatit celou částku peněžité pokuty, nebude pokuta dostatečná k dosažení optimálního odrazení od nežádoucího chování. V takovémto případě mohou odlišné sankce (např. ztráta licence) představovat v tomto ohledu efektivnější řešení. Ztráta licence na dobu tří let může mít za následek například ztrátu hodnoty celé společnosti. Skutečnost, že je v tomto případě ztráta licence jako sankce užitečnější, však neznamená její bezvýhradní efektivitu. Pokud by společnost měla aktiva v hodnotě 20 dolarů, pak by optimálním trestem byla peněžité pokuta ve výši 20 dolarů a ztráta licence v hodnotě 10 dolarů, tedy celková sankce v součtu ve výši 40 dolarů. Takto kombinovaná sankce má totožný odrazující účinek jako sankce za odebrání licence za 40 dolarů, nicméně pro společnost by byla méně nákladná.

Závěrem ve vztahu k sankcím lze uvést, že většina trestních sankcí je snadno dostupná také v režimu občanskoprávní odpovědnosti (peněžité sankce, odebrání licence, zákaz činnosti, vyloučení korporace z účasti ve veřejných zakázkách nebo dohled nad společností). Stigmatizační sankce může mít následně nepříjemný majetkový důsledek pro trestanou korporaci. Jako příklad lze uvést trh s akcemi, jenž zareaguje na zprávy o možných firemních pochybeních korporace a který takovou takovéto zjištění efektivně promítne do ceny akcií, přičemž cena podnikových akcií poklesne.

Od nabytí účinnosti zákona o trestní odpovědnosti právnických osob již uplynula nějaká doba a lze tak již pozorovat poznatky z aplikační praxe. Podle podrobné statistiky, sestavené Nejvyšším státním zastupitelstvím (v odboru trestního řízení a odboru závažné hospodářské a finanční kriminality), lze konstatovat, že každoročně stoupá počet trestních stíhání právnických osob. Tento trend není překvapující a částečně odpovídá tomu, že příslušné zákony vstoupily v účinnost bez dostatečné přípravy soudního systému a také soukromého sektoru, který byl tímto opatřením zasažen možná nejvíce. Zatímco v roce 2012 bylo zahájeno trestní stíhání proti 22 právnickým osobám, v roce 2013 tento počet vzrostl o polovinu (50 stíhaných právnických osob). K datu 12. června 2014 bylo již za rok 2014 zaznamenáno 68 obviněných právnických osob. Z celkového počtu 140 obvinění bylo podáno 47 obžalob a 10 návrhů na potrestání. Během

tohoto období bylo vydáno 20 rozsudků (včetně dvou zprošťujících) a 5 trestních příkazů. Důležité je však zdůraznit, že odpovědnost právnických osob je často odvozována od trestní odpovědnosti jejich jednatelů, kteří jsou stíháni paralelně, a jejichž jednání je prakticky automaticky přičítáno právnické osobě. V roce 2015 bylo na právnické osoby podáno celkem 216 obžalob a 9 návrhů na potrestání.

Závěr

Odborníci v oblasti organizovaného zločinu se shodují v názoru, že současné nástroje boje s touto formou kriminality nejsou dostatečně účinné, i když se v mnoha klíčových otázkách týkajících se organizovaného zločinu názorově rozcházejí. Tuto nízkou efektivitu považují za důsledek tří nevyřešených aspektů boje s organizovaným zločinem, které vyplynuly z provedení zkoumání. Prvním aspektem je rozdílný názor na povahu organizovaného zločinu. Jelikož organizovaný zločin představuje multidisciplinární a rozmanitou kategorii, klasická definice v rámci trestního práva, která vychází z přesné formulace právních norem a exaktního vymezení podmínek trestní odpovědnosti, se ukazuje jako neúčinná. Různorodá podoba zločineckých struktur a forem trestné činnosti nezapadá do právních rámců vytvořených zákonodárcem.

Právní definice organizovaného zločinu často obsahuje taxativní výčet povinných znaků, z nichž některé jsou obtížně prokazatelné, a jiné popisují organizovaný zločin v jeho původní nebo historické podobě. Zvýšení efektivity boje s organizovaným zločinem by mohlo spočívat v přepracování právní definice, aby lépe reflektovala současnou podobu moderního organizovaného zločinu, například přehodnocením znaků organizované zločinecké skupiny a rozlišením mezi esenciálními a vedlejšími znaky. Názorová rozdílnost ohledně definice organizovaného zločinu je patrná jak na vnitrostátní, tak na mezinárodní úrovni. Navzdory množství mezinárodních dokumentů různé právní závaznosti chybí harmonizační úprava, která by sjednotila postoj mezinárodního společenství států a poskytla pevný a sjednocený základ pro mezinárodní boj s organizovanou kriminalitou.

Probíraná problematika, i když má celosvětový dosah, se stává akutní zejména v zemích, kde instituce zaměřené na boj s organizovanou kriminalitou nemají tak rozsáhlou historii. Česká republika patří právě mezi tyto státy. Omezená zkušenost s potíráním organizovaného zločinu zde ovlivňuje právní rámec, který je v některých problematických oblastech velmi strohý, a naopak ve vybraných částech přespříliš a bez výrazného zdůvodnění omezuje reálné pravomoci konkrétních institucí. Tyto nedostatky jsou částečně kompenzovány soudní judikaturou, která upravuje stávající právní normy, ale zároveň může omezovat jejich aplikaci, někdy i nad rámec standardů stanovených Evropským soudem pro lidská práva.

I přesto, že úplné vymýcení organizovaného zločinu není možné, je naléhavým úkolem teorie a praxe usilovat o jeho co největší potlačení. Tento cíl lze dosáhnout především prostřednictvím účinných nástrojů trestního práva a efektivní trestní politiky ve prospěch bezpečnosti společnosti.

Seznam použitých zdrojů

1. Seznam použité literatury

- ABADINSKY, Howard. Organized Crime, 10th edition. Wadsworth: Cengage Learning, 2013, 978-1-1330-4963-0.
- ADAMOLI, S., Di Nicola A., Savona E., Zoffi P.: Organised Crime around the World, European Institute for Crime and Control affiliated with the United Nations, 1998.
- ADLER, F., Laufer, W., Mueller, G., Criminology, 8th Edition, McGraw-Hill Education, 2012, ISBN 978-0078026423.
- BOVENKERK, Frank, LEVI, Michael. The Organized Crime Community. Essays in Honor of Alan A. Block. Volume 4. New York, NY: Springer New York, 2007, ISBN 978-1-4462-7404-0.
- BURGHARD, Waldemar, Organisierte kriminalitaet – Fiktion oder realitaet?, Taschenb. Kriminalist, 1983, IDN 835969.
- CAMPBELL, Liz. Organised Crime and The Law. A Comparative Analysis. Oxford: Hart Publishing, 2013, ISBN 978-1-7822-5079-1.
- CIHELKOVÁ, Eva. Governance v kontextu globalizované ekonomiky a společnosti. Praha: Professional Publishing, 2014. ISBN 978-80-7431-134-5.
- CRESSEY, D., Theft of the Nation: The Structure and Operations of Organized Crime in America, 1. vydání, Transaction Publishers, 2008, ISBN 978-1412807647.
- CEJP, Martin a kol. Organizovaný zločin v České republice III. Praha: IKSP, 2004, ISBN 80-7338-027-7.
- CEJP, Martin a kol. Společenské zdroje vývoje organizovaného zločinu, Praha: IKSP, 2015, ISBN 978-80-7338-155-4.
- ČENTÉŠ, J. a kol., Trestný zákon – velký komentár, 3. vydanie, Eurokódex, Bratislava, 2016, ISBN 978-80-8155-066-9.
- ČIHÁKOVÁ, L., Ustanovení § 363 v novém trestním zákoníku: Krok vpřed či nikoli? In Sborník z konference Dny práva. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 2009.
- DANKOVÁ, Katarína, PELC, Vladimír. Zajištění majetku a důkazů v Evropské unii. In JELÍNEK, Jiří, GRIVNA, Tomáš, HERCZEG, Jiří, NAVRÁTILOVÁ, Jana, SYKOVÁ, Anna a kol. Trestní právo Evropské unie. Praha: Leges, 2014, str. 248–265; BUDKA, Ivan, DVOŘÁK, Vratislav, ZIMMEL, Vladimír. Zisk produkovaný organizovaným zločinem, jeho legalizace a opatření proti legalizaci výnosů z trestné činnosti. Kriminalistika č. 4/2000.
- DICKIE, P., WILSON, P., DEFINING ORGANISED CRIME: AN OPERATIONAL PERSPECTIVE, For: Australian and New Zealand Society of Criminology Conference - Melbourne 30 September - 2 October 1992.
- Evropská úmluva o lidských právech: komentář. Velké komentáře. [Praha]: C.H. Beck, 2012. ISBN 978-80-7400-365-3.
- FINCKENAUER, VORONIN, 2001, The Threat of Russian Organised Crime, US Department of Justice, issues in International crime.
- GREER, S. Supergrasess: A study in Anti-Terrorist Law Enforcement in Northern Ireland, Oxford: Oxford University, 1995.

- HAGAN, F.E. "Organized crime" and "organized crime": Indeterminate problems of definition. *Trends Organ Crim* 9, 127–137 (2006).
- HERCZEG, J., Plody z otráveného stromu a ústavněprávní limity získávání informací v trestním řízení. *Trestněprávní revue*, 2009, č. 3.
- HRABÁLEK, Martin, SMOLÍK, Josef, Tomáš ŠMÍD a Vladimír VAŘURA, ed. *Organizovaný zločin a jeho ohniska v současném světě*. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2007. ISBN 978-80-210-4438-8.
- CHATTERJEE, J., *The Changing Structure of Organized Crime Groups*, Ottawa: RCMP, c2005, ISBN 0-662-40348-7.
- CHMELÍK, Jan a kol. *Zločin bez hranic: vyšetřování terorismu a organizovaného zločinu*. Praha: Linde, 2004, ISBN 80-7201-480-3.
- JELÍNEK, Jiří. *Kriminologie. Teoretik*. Praha: Leges, 2021. ISBN 9788075024992.
- JELÍNEK, J. *Trestní právo hmotné*. 7. Vydání. Praha: Leges, 2013. 968 s. ISBN 978-80-7502-380-3.
- JELÍNEK, J. *Trestní právo procesní*. 5. Vydání. Praha: Leges, 2013. 968 s. ISBN 978-80-7502-278-3.
- JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní odpovědnost právnických osob – bilance a perspektivy*. Praha: Leges, 2013, ISBN 978-80-87576-58-8.
- JELÍNEK, Jiří. *Trestní odpovědnost právnických osob v České republice: problémy a perspektivy. Teoretik*. Praha: Leges, 2019. ISBN 978-80-7502-351-3.
- JELÍNEK, Jiří. *Trestní zákoník a trestní řád: s poznámkami a judikaturou. Glosátor*. [2009]-. Praha: Leges, [2009]-. ISBN 9788075026378.
- JELÍNEK, Jiří (ed.). *Organizovaný zločin (trestněprávní, trestněprocesní a kriminologické aspekty)*. Sborník příspěvků z mezinárodní vědecké konference Olomoucké právnické dny, květen 2014, trestní sekce. Praha: Leges, 2014, ISBN 978- 80-7502-068-0.
- KAISER, Günther. *Kriminologie: úvod do základů*. Beckovy právnické učebnice. Praha: C.H. Beck, 1994. ISBN 80-7179-002-8.
- KARABEC, Zdeněk. *Účinnost právních nástrojů proti organizované kriminalitě: (použití agenta)*. Studie (Institut pro kriminologii a sociální prevenci). Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2010. ISBN 9788073380991.
- Kolektiv učitelů Institutu vzdělávání VS ČR (2003): *Organizovaný zločin*. Informační materiál. Praha: Vězeňská služba ČR.
- KUČERA, P., RICHTER, M., Jacek Spyra – korunní svědek? *Trestní právo*, roč. 10, č. 12(2005).
- KUCHTA, Josef a VÁLKOVÁ, Helena. *Základy kriminologie a trestní politiky*. Beckovy mezioborové učebnice. Praha: C.H. Beck, 2005. ISBN 80-7179-813-4.
- LAMPE, K., *Organised crime research in perspective in: Upperworld and Underworld in Cross-Border crime*, Nijmegen: Wolf Legal Publishers, 2002, ISBN 90-5850-030-6.
- LAMPE, K., *The Concept of Organized Crime in Historical Perspective*, 1998, publ. in: *Forum on Crime and Society* Vol. 1 No. 2, December 2001, "Not a process of enlightenment: the conceptual history of organized crime in Germany and the United States of America".

LYMAN, M., POTTER, G., Organised Crime, 4. vydání, Pearson/Prentice Hall, 2007, ISBN 9780131730366.

MARAT, E., The State-Crime Nexus in Central Asia: State Weakness, Organized Crime, and Corruption in Kyrgyzstan and Tajikistan, Central Asia-Caucasus Institute and Silk Road Studies Program, 2006, ISBN: 91-85473-23-5.

MARINI, Michael. Utajený svědek a zvláštní ochrana svědka. Praha: Linde, 2008. ISBN 978-80-7201-732-4.

MUSIL, J., Korunní svědek – ano či ne? Trestní právo, 2003, č. 4.

MUSIL, J., Některé prostředky trestního práva procesního a policejního práva v boji proti organizované kriminalitě v mezinárodním srovnání/ organizovaná kriminalita z pohledu trestního práva a kriminologie, Praha: Policejní akademie, 1996.

MUSIL, J., Úloha policie v evropském kontinentálním procesu. Kriminalistika, 1997.

MUSIL, Jan. Úvod do kriminalistiky. 2. vyd. Praha: Policejní akademie České republiky, 1995. ISBN 80-85981-00-9.

PACHEROVÁ, M., Korunní svědek jako jeden z prostředků boje s organizovaným zločinem. Justičná revue, 1998, č. 11.

POLÁK, P., HUCLOVÁ, H., KUBÍČEK, M., Zákon o mezinárodní justiční spolupráci ve věcech trestních (č. 104/2013 Sb.). Komentář - 2. vydání, Wolters Kluwer, 2020, ISBN 978-80-7598-839-3.

PROTIVÍNSKÝ, M., Prohlubujeme ofenzivní metody boje s organizovanou kriminalitou/ kriminalistický slovník, Praha: UKP CR, 1994.

RADZINOWICZ, L.A., History of English Criminal Law and Its Administration from 1750. Vol. 2, The clash between private initiative and public interest in the enforcement of the law. London: Stevens, 1956.

STANDING, A., rapporteur, Transnational Organized Crime and the Palermo Convention: A Reality Check, New York: International Peace Institute, 2010.

ŠÁMAL, Pavel. Trestní řád: komentář. 7., dopl. a přeprac. vyd. Velké komentáře. V Praze: C.H. Beck, 2013. ISBN 978-80-7400-465-0.

ŠÁMAL, Pavel. Trestní zákoník: komentář. 2. vyd. Velké komentáře. V Praze: C.H. Beck, 2012. ISBN 978-80-7400-428-5.

ŠÁMAL, Pavel; NOVOTNÝ, Oto; GRIVNA, Tomáš; HERCZEG, Jiří; VANDUCHOVÁ, Marie et al. Trestní právo hmotné. 8., přepracované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2016. ISBN 978-80-7552-358-7.

ŠÁMAL, Pavel, RIZMAN, Stanislav, TEJNSKÁ, Katarína. § 361 [Účast na organizované zločinecké skupině]. In: ŠÁMAL, Pavel a kol. Trestní zákoník. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2023.

VANDUCHOVÁ, Marie a HOŘÁK, Jaromír. Na křižovatkách práva: pocta Janu Musilovi k sedmdesátým narozeninám. Beckova edice právo. V Praze: C.H. Beck, 2011. ISBN 978-80-7400-388-2.

WEBSTER, W.H. Russian organized crime. Trends Organ Crim 3, 86–94 (1998).

2. Seznam použitých internetových zdrojů

FYJE, N., SHEPTYCKI, J., Facilitating witness co-operation in organised crime cases: an international review. Online Report, 27/05. Dostupné z: https://popcenter.asu.edu/sites/default/files/problems/witness_intimidation/PDFs/Fyfe&ShepShept_2005.pdf.

Ministerstvo vnitra ČR, Odbor bezpečnostní politiky, Koncepce boje proti organizovanému zločinu do roku 2023 (online), Dostupné z: <https://www.mvcr.cz>.

Rozhovor s profesorem Jelínkem. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/clanek/domaci/spolupracujici-obvineny-jednou-a-dost-navrhuje-profesor-jelinek-135844>.

3. Seznam použitých právních předpisů

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 141/1961 Sb., trestní řád, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 1/2012 Sb., o celní správě České republiky, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod, ve znění ústavního zákona č. 162/1998 Sb.

Zákon č. 253/2008 Sb., o některých opatřeních proti legalizaci výnosů z trestné činnosti a financování terorismu, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 23/2008 Sb., o Policii České republiky, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 341/2011 Sb., o Generální inspekci bezpečnostních sborů, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnost právnických osob a řízení proti nim.

Zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů.

Zákon č. 137/2001 Sb., o zvláštní ochraně svědka a dalších osob v souvislosti s trestním řízením

Zákon č. 301/2005 Z.z., Trestný poriadok

Úmluva Organizace spojených národů proti nadnárodnímu organizovanému zločinu

Ustawa z dnia 25 czerwca 1997 r. o świadku koronnym

4. Seznam použité judikatury

Usnesení Ústavního soudu ČR ze dne 22.6.2006, sp. zn. III. ÚS 597/99

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 7. 3. 2006, sp. zn. 5 Tdo 183/2006

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 24. 1. 2007, sp. zn. 5 Tdo 28/2007

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 13. 2. 2008, sp. zn. 5 Tdo 1477/2007

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. 4. 2010, sp. zn. 8 Tdo 237/2010

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 20. 8. 2008, sp. zn. 8 Tdo 350/2008

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 31. 3. 2010, sp. zn. 8 Tdo 167/2010

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 31. 5. 2018, sp. zn. 6 Tdo 244/2018

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 26. 10. 2011, sp. zn. 3 Tdo 1259/2011

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 10. 12. 2014, sp. zn. 3 Tdo 684/2014

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 31. 5. 2018, sp. zn. 6 Tdo 244/2018

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 8. 12. 2004, sp. zn. 5 Tdo 1071/2004

Kostovski v. The Netherlands, judgment of 20 November 1989, Application no. 11454/85, Series A, No. 166

Rozsudek ve věci Lüdi versus Švýcarsko ze dne 15.06.1992, Číslo stížnosti: 12433/86

Doorson v. The Netherlands, judgment of 26 March 1996, Application no. 20524/92, Reports 1996-II

Birutis and Others v. Lithuania, judgment of 28 March 2002, Application no. 47698/99 and 48115/99

Trestněprávní nástroje boje s organizovaným zločinem

Abstrakt

Rigorózní práce pojednává o fenoménu organizovaného zločinu, přičemž v úvodu práce je tento fenomén zkoumán z hlediska kriminologického, trestněprávního a samozřejmě rovněž z hlediska historického. V rámci úvodních stránek se práce zabývá pojmem organizovaného zločinu, přičemž zde bylo zohledněno několik odborných názorů, avšak snahy o zachycení jevu organizovaného zločinu pojmově, natož pak empiricky, naráží pro mnohotvárnost a zvláštnosti jevových forem na četné obtíže. Opakovaně je zde upozorňováno na důležitost tohoto tématu, která vychází jednak ze závažného ohrožení veřejného zájmu, které organizovaný zločin představuje, a také z probíhajících mezinárodních i vnitrostátních debat o nutnosti zlepšení nástrojů k jeho potlačení. Dále se autor zabýval platnou právní úpravou, a to jak vnitrostátní, tak mezinárodní. V závěru druhé kapitoly je pak zvláště věnována pozornost trestnému činu účasti na organizované zločinecké skupině. Další kapitola rigorózní práce je pak zaměřena na rozdělení nástrojů boje s organizovaným zločinem na právní, institucionální a politické. Následně se autor zabýval vybranými trestněprávními nástroji boje s organizovaným zločinem, přičemž se jednalo zejména o některé nejproblematictější nástroje, resp. takové nástroje, u kterých panuje na straně některých odborníků (často oprávněná) skepse. Těmito nejkontroverznější instituty trestního práva procesního, jež jsou neodmyslitelně spojeny s organizovaným zločinem, jsou institut spolupracujícího obviněného a utajený agent, potažmo svědek. V rámci jednotlivých kapitol je zároveň prováděna průběžná komparace vnitrostátní právní úpravy ČR a zahraniční úpravy jiných zemí, na základě které jsou činěny některé návrhy de lege ferenda. Poslední kapitola rigorózní práce je pak věnována problematice trestní odpovědnosti právnických osob, která s tématem práce úzce souvisí. Práce má za cíl analyzovat, případně poukázat na nedostatky, a uvést návrhy na zvýšení efektivity nástrojů užívaných v boji s organizovaným zločinem, resp. zdůraznit problematické aspekty těchto nástrojů, kterým by se při obecných úvahách a debatách na toto téma mělo dostat zvláštní pozornosti.

Klíčová slova: organizovaný zločin, organizovaná zločinecká skupina, agent, spolupracující obviněný, trestní odpovědnost právnických osob

The Means of Criminal Law Dealing With Organized Crime

Abstract

The rigorous thesis explores the phenomenon of organized crime, examining it from criminological, criminal law, and historical perspectives in the introduction. Within the initial pages, the thesis delves into the concept of organized crime, considering various expert opinions. However, attempts to conceptually or empirically capture the phenomenon face numerous challenges due to its complexity and diverse forms. The thesis consistently emphasizes the importance of the topic, stemming from the serious threat to public interest posed by organized crime and ongoing international and national debates on the need to improve tools to combat it. The author also examines the current legal regulations, both domestic and international. The conclusion of the second chapter particularly focuses on the criminal offense of participation in an organized criminal group. Another chapter is dedicated to categorizing tools to combat organized crime into legal, institutional, and political categories. The author then delves into selected criminal law tools to combat organized crime, focusing on some of the most problematic instruments, where skepticism among certain experts is often justified. These controversial institutions of criminal procedural law, inherently linked to organized crime, include the institute of cooperating defendant and undercover agent, or witness. Throughout the individual chapters, a continuous comparison is made between the domestic legal framework in the Czech Republic and the legal frameworks of other countries. Based on this, some suggestions *de lege ferenda* are proposed. The final chapter of the rigorous thesis addresses the issue of criminal liability of legal entities, closely related to the thesis's subject. The objective of the thesis is to analyze, identify potential shortcomings, and propose enhancements to the effectiveness of tools used in the fight against organized crime, highlighting problematic aspects that should receive special attention in general discussions on this topic.

Key words: organised crime, organised criminal group, undercover agent, cooperating defendant, corporate criminal liability